

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė

MARIJA RAKICKAJA

**Pilietinio pasipriešinimo judėjimas Libane:
tarpbendruomeninio identiteto konstravimas**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas – doc. dr. Vytis Čiubrinskas

Vilnius 2020

Rakickaja, Marija

Pilietinio pasipriešinimo judėjimas Libane: tarpbendruomeninio identiteto konstravimas: magistro darbas / Marija Rakickaja, Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė; mokslinis vadovas doc. dr. Vytis Čiubrinskas; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2020. – 71 lap. – Mašinė. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 60 (44 pavad.).

Identitetas, Libanas, konfesionalizmas, sektarianizmas, socialiniai judėjimai, religija, nacionalizmas, lyderystė, susiskaidymas

Magistro darbo objektas – tarpbendruomeninio identiteto konstravimo procesas pilietinio pasipriešinimo judėjimo, prasidėjusio 2019 m. spalio 17 dieną Libane, kontekste. Darbo tikslas – išsiaiškinti, kaip Libano pilietinio pasipriešinimo judėjimo kontekste konstruojamas tarpbendruomeninis identitetas, žiūrint iš religijos, lyderystės ir nacionalizmo perspektyvų. Darbo uždaviniai: aptarti sociopolitinį Libano kontekstą, jo reikšmę tyrimo problematikai. Apžvelgti aktualias teorines perspektyvas, susijusias su identiteto konstravimu socialinių judėjimų kontekste, religija, nacionalizmu bei lyderyste. Atskleisti religijos, jos politizacijos bei sekuliarizacijos vaidmenis tarpbendruomeninei vienybei ir susiskaidymui. Išnagrinėti pilietinio nacionalizmo, nacionalizmo santykio su etniškumu ir religija vaidmenis tarpbendruomeninės vienybės konstravimui. Išanalizuoti lyderystės proceso vaidmenį tarpbendruomeninio identiteto konstravimui, turint omeny santykį su „senaisiais“ lyderiais ir „naujųjų“ lyderių klausimą.

Pagrindiniai darbe taikomi metodai yra pusiau struktūruoti interviu su Beiruto demonstracijų dalyviais ir dalyvaujantis stebėjimas, atlikti tarp 2019 m. spalio 17 ir gruodžio 19 dienos. Taip pat pasitelkiamas pagalbinis literatūros analizės metodas. Prieita prie išvados, kad Libano pilietinio pasipriešinimo judėjimo kontekste juntamas tarpbendruomeninis susivienijimas, kuris pirmiausia yra paremtas ekonominėmis problemomis ir pasireiškia per palengvėjusį bendravimą tarp skirtingų konfesinių bendruomenių, jam atsiradusią erdvę, per judėjimo diskursą užsimezgsų ryšį tarp geografinių vietovių, priešinamų dėl skirtingų denominacijų dominavimo. Tarpbendruomeninės vienybės potencialas siejamas su religijos politizacijos atmetimu per sekuliarizaciją ir pilietinį nacionalizmą bei senųjų lyderių atsisakymu. Analizė taip pat atskleidė įvairius iššūkius tarpbendruomeninei vienybei, kylančius iš pasipriešinimo sekuliarizacijai, ištikimybės seniesiems lyderiams, pilietinio karo prisiminimų ir kt.

Magistro darbas gali būti naudingas antropologams, politologams, sociologams, Artimųjų Rytų tyrinėtojams, taip pat tiems, kas domisi socialiniais judėjimais ir identiteto politika.

TURINYS

IVADAS	4
1. LIBANO KONTEKSTAS IR JO AKTUALIJOS	9
1.1 POLITINĖ SISTEMA IR DEMOGRAFIJA.....	9
1.2 ISTORINĖ PERSPEKTYVA NUO VALSTYBĖS SUKŪRIMO IR KONFESINĖS SISTEMOS ŠAKNYS	9
1.3 POKARIO IDENTITETO POLITIKA IR SEKTARIANIZMAS.....	11
1.4 SOCIALINIAI JUDĖJIMAI IR BENDRO IDENTITETO PAIEŠKOS.....	12
2. TEORINĖ PRIEIGA	14
2.1 IDENTITETAS IR SOCIALINIAI JUDĖJIMAI	14
2.2 RELIGIJA IR SEKULIARIZACIJA	15
2.3 NACIONALIZMAS	17
2.4 LYDERYSTĖ	19
3. RELIGIJA IR TARPBENDRUOMENINĖS VIENYBĖS PERSPEKTYVOS	22
3.1 RELIGIJA KAIP VIENIJANTIS ELEMENTAS IR LIBANO VISUOMENĖS SUSISKAIDYMAS	22
3.2 TARPKNFESINĖ VIENYBĖ	25
3.3 RELIGIJOS POLITIZACIJA IR SEKULIARIZACIJA	28
3.4 IŠŠŪKIAI TARPKNFESINEI VIENYBEI.....	31
4. NACIONALIZMAS IR TARPBENDRUOMENINĖS VIENYBĖS PERSPEKTYVOS	35
4.1 PILIETINIS NACIONALIZMAS IR NACIJOS KONSTRAVIMAS	35
4.2 NACIONALIZMAS IR ETNIŠKUMAS.....	39
4.3 NACIONALIZMAS IR RELIGIJA	41
5. LYDERYSTĖ IR TARPBENDRUOMENINĖS VIENYBĖS PERSPEKTYVOS	42
5.1 SENŪJŲ LYDERIŲ ATMETIMAS IR SUSIVIENIJIMAS.....	42
5.2 „VISI REIŠKIA VISI“ IR TARPBENDRUOMENINĖ VIENYBĖ.....	43
5.2.1 „Visi reiškia visi“ ir druzų lyderystė.....	45
5.3.1 Judėjimo priešininkai ir šiitų lyderystė.....	52
5.3 KITI SENIEJI LYDERIAI	54
5.4 NAUJIEJI LYDERIAI	55
IŠVADOS	57
BIBLIOGRAFIJA	60
1 PRIEDAS	65
2 PRIEDAS	67
3 PRIEDAS	68
SUMMARY	70

Įvadas

2019 m. spalio 17 dieną Beirute, o netrukus ir kituose Libano miestuose, prasidėjo masinės demonstracijos, tapusios judėjimo, taip pat vadinamo revoliucija, pradžia. Pagrindinės priežastys – ekonominė krizė bei vyriausybės bandymas ją spręsti didinant mokesčius. Paskutiniu lašu, sukėlusiu protestų bangą, tapo bandymas apmokestinti „Whatsapp“ ir kitas internetinių skambučių platformas. Sukeltas ekonominių priežasčių judėjimas nepasitenkino „Whatsapp“ mokesčio atšaukimu arba ministro pirmininko atsistatydinimu – reikalaujama viso politinio elito pasitraukimo bei gilių įvairaus pobūdžio reformų. Šis judėjimas išsiskiria iš ankstesnių protesto akcijų savo mastu, geografine ir socialine įvairove. Jis apima visą Libaną, įvairių socialinių klasių atstovus ir nėra koordinuotas tam tikrų politinių ar pilietinės visuomenės grupių, kaip būdavo anksčiau. Kaip išskirtinį šio judėjimo bruožą nuo pat pradžių žiniasklaida ir protestų dalyviai išskiria tai, kad demonstracijose matomos vien Libano vėliavos (o ne partijų simbolika), o vienas pagrindinių šūkių yra „Visi reiškia visi“ – išimtyms nedaromos jokios partijos ar politiniams lyderiams. (Yassine 2019; Menassa, Sayegn 2019 ir kt.) Šiame darbe į judėjimą žiūrima per identiteto konstravimo prizmę.

Libano identiteto politikai svarbią įtaką daro tai, kad skirtingos jo konfesijos yra įtvirtintos administracinėje sistemoje. Per šią sistemą konfesiniai identitetai pastoviai reprodukuojami, tvirtinami ir instrumentalizuojami politinių lyderių. (Salloukh 2019) Aktualus judėjimas laikomas iššūkiu šiai sistemai. Jis siejamas su naujos įsivaizduojamos bendruomenės kūrimu, tikrąja pilietinio karo (1975–1990) pabaiga, kadangi vyksta anksčiau kariavusių bendruomenių susitaikymas „iš apačios“. (Ten pat) Nepriklausomai nuo praktinių judėjimo pasiekimų trumpalaikėje perspektyvoje, kalbama apie Libano visuomenę prieš ir po 2019 metų spalio 17. Salloukh teigia, kad kažkas negrįžtamai pasikeitė: sektarianizmas nedingo, bet prarado monopoliją žmonių mobilizacijai ir identifikacijai. (Ten pat) Taigi susidaro potencialas bendruomenių rekonfiguracijai arba grupinio identiteto (identitetų) konstravimui nauju pagrindu. Kaip rašo Moubayed, Libane ilgą laiką truko vieningo identiteto. Kiekviena konfesija nacionalizmą identifikavo pagal bendruomenės lyderio, partijos, konfesionalizmo kryptis. Dabartinio judėjimo kontekste kuriamas naujas identitetas, o skirtingas konfesijas vienija „kito“ vietą užėmusi „korumpuota“ valstybė. (Moubayed 2019)

Darbo problema ir klausimas

Libano „revoliucinio“ judėjimo dalyviai atmesdami savo partijų simbolius telkiasi po Libano vėliava. Visgi, turint omeny, kad Libane per ilgą laiką nesusiformavo vieninga nacionalinė idėja, visuomenė yra išskaidyta į santykinai uždaras bendruomenes, nėra aišku, kaip žmonės

gali atrasti tarpbendruomeninį nacionalinio identiteto arba „libanietiškumo“ pagrindą ir koks jo santykis su religijos ir lyderystės klausimais, turinčiais didelę įtaką libaniečių identitetams.

- Kas vienija ir skiria žmones Libano pilietinio pasipriešinimo judėjimo kontekste, žiūrint iš religijos, nacionalizmo ir lyderystės perspektyvų?

Tikslas

Išsiaiškinti, kaip konstruojamas tarpbendruomeninis identitetas žiūrint iš religijos, nacionalizmo ir lyderystės perspektyvų.

Uždaviniai

- Aptarti sociopolitinį Libano kontekstą, jo reikšmę tyrimo problematikai.
- Apžvelgti aktualias teorines perspektyvas, susijusias su identiteto konstravimu socialinių judėjimų kontekste, religija, nacionalizmu ir lyderyste.
- Atskleisti religijos, jos politizacijos bei sekuliarizacijos vaidmenis tarpbendruomeninei vienybei ir susiskaidymui.
- Išnagrinėti pilietinio nacionalizmo, nacionalizmo santykio su etniškumu ir religija vaidmenis tarpbendruomeninės vienybės konstravimui.
- Išanalizuoti lyderystės proceso vaidmenį tarpbendruomeninio identiteto konstravimui, turint omeny santykį su „senaisiais“ lyderiais ir „naujųjų“ lyderių klausimą.

Metodai

Darbo pagrindą sudaro etnografinis lauko tyrimas panaudojant dalyvaujantį stebėjimą ir pusiau struktūruoto interviu metodus. Kaip antrinis šaltinis, siekiant patikslinti duomenis ir suvokti Libano konteksto problematiką, pasitelkiama literatūros analizė.

- Pusiau struktūruoti interviu

Pagrindinis tyrimo šaltinis yra 33 pusiau struktūruoti interviu su Beiruto demonstracijų dalyviais atlikti tarp 2019 m. lapkričio 3 ir gruodžio 18 dienos. Daugumos interviu trukmė apie 30 minučių. Tam tikri klausimai atsikartoja visuose interviu (dalyvavimo protestuose motyvacija ir aplinkybės; santykis su vienybės naratyvu; segregacijos patirtys iki judėjimo pradžios ir kt.). Papildomi klausimai atsirado eigoje, reaguojant į tam tikrus įvykius.

Pavyzdžiui, po to, kai tam tikrų partijų rėmėjai užpuolė demonstrantus, klausama apie santykį su šiuo įvykiu. Kreipiamas dėmesys į diskusijas žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose, tyrimo lauke, aplinkoje. Pavyzdžiui, kelių blokavimo strategija, populiarus judėjimo pradžioje, vėliau kritikuojama iš judėjimo išorės ir vidaus – klausama apie santykį su šia strategija. 2 iš interviu atlikti apie specifinę veiklą ir bendrą kontekstą, neapimant visų įprastų klausimų: su psichiatru, dirbančiu demonstracijų teritorijoje, teikiančiu skubią psichologinę pagalbą, ir su palapinės „Mano pilietybė – mano orumas“ atstovu apie organizacijos veiklą,

taip pat apie aktualius įvykius. Šiais atvejais nebuvo užduoti klausimai apie informantų religiją, šeimą ir pan. Viename interviu dėl susiklosčiusių aplinkybių dalyvavo du informantai. Dauguma interviu įrašyti ir transkribuoti. Informantams pageidavus kai kurie interviu užrašyti į sąsiuvinį nedarant garsinio įrašo.

Beveik visi informantai atrinkti tiesiogiai demonstracijų vietoje, Beiruto centrinėje dalyje, vadinamoje „Downtown“. 2 informantai atrinkti iš universiteto aplinkos, žinant apie jų aktyvų dalyvavimą judėjime.

Analizuojant interviu kreipiamas dėmesys į tam tikrus socialinius rodiklius. Dauguma informantų yra vyrai (12 moterų ir 22 vyrai). Tai sietina su tuo, kad, kai judėjimo mastas, demonstracijų ir kitų renginių kiekis būdavo mažesnis, tyrimo lauke buvo daugiau vyrų (ypač darbo dienų vakarais, maždaug nuo lapkričio pradžios, nors situacija, demonstracijų intensyvumas buvo nepastovūs). Didžiausia informantų amžiaus grupė iki 35 metų (1 iki 20 metų, 18 tarp 20 ir 30, 11 tarp 30 ir 40, 2 tarp 40 ir 50, po 1 virš 50 ir 60 metų). Iš apklaustųjų 21 dirba, 8 studentai (kai kurie dirbantys), 4 bedarbiai, 2 įvardino veiklą kitaip. Dėmesys taip pat kreipiamas į religiją: iš apklaustųjų 5 krikščionys, 5 šiitai, 5 sunitai bei 4 druzai. 3 įsivardino kaip ateistai, 3 religijos neįvardino sakdami, kad ja netiki arba yra „tik libaniečiai“. 3 tėvai priklauso skirtingoms konfesijoms (tyrime jie vadinami „iš mišrių šeimų“), nors šių informantų nedaug, manoma, kad tai turi įtakos jų pažiūroms, o tarpkonfesinės santuokos Libane pasitaiko ir dažniau. Pradiniuose interviu religinis klausimas neužduotas, jei ši tema nekilo iš pokalbio. Taip pat, kadangi religijos klausimas būdavo atviras, o ne iš pasirinkimų variantų, pažymėta tai, ką sakė informantai. Musulmonų atsakymai buvo tikslesni – jie įsivardino kaip sunitai ar šiitai, o krikščionys dažnai įsivardindavo tiesiog kaip krikščionys. Taip pat pažymima, jei turima informacija apie politinę veiklą, profesiją, gyvenimo užsienyje patirtis arba užsienio kilmę, iškilus šiai temai, seksualinę orientaciją.

Informantus minint pirmą kartą pateikiama daugiau turimų duomenų, vėliau trumpi skiriamieji bruožai: amžius ir religija arba veikla. Kadangi apklausti du 23 metų studentai druzai, jie bus papildomai žymimi (a) ir (b).

- Dalyvaujantis stebėjimas

Stebėjimas buvo atliktas tarp 2019 metų spalio 17 ir gruodžio 19 dienos Beirute, daugiausia centrinėje miesto dalyje „Downtown“, taip pat per eisenas ir Hamros rajone. Stebėjimas buvo nutrauktas lapkričio 23-24 dienomis, kai buvau išvykusi į kitą miestą. Jis dažniausiai vykdavo dienos metu arba vakarais, būdavo nutraukiamas naktimis.

Stebėjimo pobūdis buvo dalyvaujantis, t.y. prisiimtas stebėtojos, dalyvaujančios kai kuriuose veiklos aspektuose vaidmuo, esant galimybei arba iškart po stebėjimo daromi užrašai.

(Bernard, 347)

Kadangi tyrimas vyko naujai iškilusio judėjimo kontekste, stebėjimai buvo pirmiausia skirti suvokti, kas apskritai vyksta iš empirinės perspektyvos: nors judėjimo šūkliai skelbė „revoliucija“, iš akademinės perspektyvos judėjimo pobūdį ankstyvame etape nusakyti sunku. Taip pat eigoje sunku nuspėti, kiek judėjimas tęsis, mobilizacijos mastas kinta, išlieka smurto protrūkių tikimybė, kuri potencialiai galėtų netgi netikėtai sustabdyti judėjimą. Todėl stebėjimas atliekamas, kai yra galimybė, o planavimas tik preliminarus.

Per stebėjimą atliekama informantų atranka, susipažįstama su lauku, jo veikėjais.

Stebėjimo metu surinkti duomenys naudojami pusiau struktūruotam klausimynui papildyti.

Daugiausia jie pasitelkiami informacijai papildyti ar patikrinti. Stebėjimo privalumai šiuo atveju, kaip aprašo della Porta, judėjimo homogeniškumo iliuzijos panaikinimas, ideologijos ir praktikos atotrūkio atskleidimas ir kt. (della Porta 2014, 148, 150) Taigi, stebėjimai gali leisti pamatyti, ar pavyzdžiui, aprašoma tam tikro informanto strategija iš tikrųjų taikoma jam veikiant lauke.

Kelios nuotraukos, padarytos stebėjimo metu, pateikiamos prieduose.

- Tyrimo iššūkliai ir etika

Dalyvaujančio stebėjimo metu buvo svarbu įvertinti saugumo aspektą. Jis buvo užtikrinamas renkant informaciją, pastoviai sekant įvykių eigą socialinių medijų ir žiniasklaidos pagalba.

Be to, svarbiausia tyrėjų apsauga yra geras lauko išmanymas, geri lauko santykiai ir vietiniai paramos tinklai. (ten pat, 190) Per stebėjimus buvo įsidėmima įvairių objektų pozicija ir užmezgami santykiai. Tai padėjo orientuotis erdvėje ir numatyti veiksmus kilus pavojui.

Tam tikrą stebėjimo ribotumą lėmė kalbiniai įgūdžiai, leidžiantys suprasti tik nedidelę dalį.

Esant reikalui su vertimu padėti buvo prašoma vietinių. Kalbinis barjeras taip pat paveikė informantų atranką, kadangi interviu buvo atliekami anglų kalba.

Tiek atliekant interviu, tiek stebėjimų metu svarbu turėti omeny tam tikrus etinius aspektus.

Labai svarbu užtikrinti informantų anonimiškumą, konfidencialumą bei duomenų saugumą, ypač turint omeny kontekstą, kai judėjimo dalyviams gali kilti grėsmė iš priešininkų ar teisėsaugos pusės. Informantai galėjo jaustis pažeidžiami ir dėl galimų aplinkinių ar artimųjų reakcijų į jų pažiūras. Vienas informantas sakė, kad jeigu aš būčiau libanietė, jis su manimi nebūtų kalbėjęs. Tai atspindi situacijos jautrumą: kadangi judėjimas veikia visą visuomenę ir ji visa yra jo veikiama, kiekvienas libanietis turi poziciją jo atžvilgiu ir ji gali skirtis.

Taip pat reikėjo turėti omeny savo pačios poveikį laukui. Išvaizda, užsienio kilmė, ypač asocijuojama su Vakarais, galėjo skatinti informantus pakreipti savo nuomonę taip, kad ji atrodytų modernesnė ar laisvesnė. Be to, svarbus socialinės lyties aspektas. Nepažįstamiems vyrams galėjo kilti klaidingas įspūdis dėl mano kreipimosi į juos priešasčių arba kilti noras savo atsakymais pasirodyti patrauklesniais koreguojant savo pozicijas. Šioms problemoms spręsti pirmiausia buvo atvirai ir aiškiai prisistatoma paaiškinant savo tikslus ir motyvus, o esant reikalui jie buvo pakartojami. Tai svarbu bet kokiems nesusipratimas išvengti.

Pavyzdžiui, vienas informantas palaikė mane žurnaliste. Tuomet irgi buvo svarbu paaiškinti, kad taip nėra, kadangi negalėjau įgyvendinti jo lūkesčių, „papasakoti pasauliui apie tai, kas vyksta“. Galiausiai savo poveikį laukui svarbu turėti omeny ir analizuojant duomenis, stengtis išskirti situacijas, kai jis buvo didesnis ir kritiškai įvertinti informacijos patikimumą.

Darbo struktūra: Šį darbą sudaro 7 pagrindinės dalys: įvadas, penkios dėstomosios dalys ir išvados. Pirmoje dėstymo dalyje apžvelgiamas Libano sociopolitinis ir istorinis kontekstas, aptariama sektarianizmo sąvoka, socialiniai judėjimai ir identiteto konstravimo perspektyvos. Antroje dėstymo dalyje pristatomi teoriniai tyrimo pagrindai išskiriant identiteto ir socialinių judėjimų, religijos ir sekuliarizacijos, nacionalizmo bei lyderystės potemes. Trečioje, ketvirtoje ir penktoje dalyse analizuojami empiriniai duomenys. Trečioje dalyje aptariamas religijos ir tarpbendruomeninės vienybės ryšys, išskiriant tarpkonfesinės vienybės perspektyvas ir iššūkius jai bei religijos politizaciją ir sekuliarizaciją. Ketvirtoje dalyje kalbama apie nacionalizmą ir tarpbendruomeninės vienybės perspektyvas. Apžvelgiamas pilietinio nacionalizmo idėjos vaidmuo, nacionalizmo ryšis su etniškumu, aptariant libanietiško suvokimą, taip pat išskiriamas nacionalizmo ir religijos ryšys. Penkta dalis skirta lyderystės klausimui. Joje aptariamas senųjų lyderių atmetimas ir susivienijimas bei naujų lyderių vizija. Atskirai aptariami druzų ir šiitų lyderiai siekiant atskleisti lyderystės klausimo problematikumą.

1. Libano kontekstas ir jo aktualijos

Kultūrinės realybės kuriasi specifiniuose socioistoriniuose kontekstuose, todėl kalbant apie identiteto praktiką svarbu juos aptarti. (Friedman 1994, 117) Taip pat verta trumpai apžvelgti politinę perspektyvą, turint omeny Meyer iškeltą būtinybę identitetą sieti su politinio proceso analize. (Meyer 2002, 5) Be to, Libano sociopolitinį kontekstą svarbu apžvelgti žmonių, dalyvaujančių demonstracijose, motyvacijoms ir nuostatoms suprasti apskritai.

1.1 Politinė sistema ir demografija

Dabartinė Libano politinė sistema yra paremta konfesiniu modeliu, kurio taikymas sietinas su ypatinga šalies demografinė situacija. Nors 95 procentai gyventojų identifikuojami kaip arabai, kertinis etninio pasiskirstymo kriterijus Libane yra religija. Šalyje oficialiai pripažinta 18 religinių konfesijų, nei viena iš kurių nesudaro daugumos. Didžiausios konfesinės grupės yra musulmonai (šiitai ir sunitai sudaro po maždaug 27 procentus populiacijos) ir krikščionys maronitai, sudarantys apie 21 procentą. (Nelson 2013, 9) Tikslią statistiką šiuo atveju pateikti sudėtinga, kadangi paskutinis oficialus Libano gyventojų surašymas buvo atliktas 1932 metais ir įvairiuose šaltiniuose duomenys gali šiek tiek skirtis. Pagal 2019 metais Beirute įsikūrusios nepriklausomos regioninių tyrimų kompanijos „Information International“ pateiktus duomenis šiitai sudaro 31,6 procento, sunitai – 31,3, o visi krikščionys – 30,6 procento. (Ramadan, 2019) Musulmonų dauguma šiuo atveju nėra homogeniška grupė. Šiitai, sunitai ir krikščionys maronitai sudaro pagrindinių politinių jėgų pagrindą, o kitos konfesinės grupės atstovaujamos proporciniu principu. Ši sistema įvesta 1926 metų konstitucijos, peržiūrėta 1943 metų nepriklausomybės atkūrimo Nacionalinio Pakto ir pilietinio karo pabaigos 1989 metų Taifo sutarties. Pagal taikomą principą prezidento postą turi užimti maronitas, ministro pirmininko – sunitas, o parlamento pirmininko – šiitas. (Sileikaite 2016, 12)

1.2 Istorinė perspektyva nuo valstybės sukūrimo ir konfesinės sistemos šaknys

Libanas buvo viena iš 5 arabų šalių dirbtinai sukurtų užsienio imperialistinių galių. (Salibi 1985, 32) Išskyrė naujai susikūrusio Libano gyventojus tai, kad dalis jų priėmė Libano kaip vieneto legitimumą entuziastingai, kol kiti arabai, tiek Libano viduje, tiek už jo ribų, liko prie arabizmo idėjos, numanančios arabų vienybę. (Ten pat) Libanizmo ir arabizmo priešprieša nuo pat pradžių trukdė Libano kaip valstybės efektyviam funkcionavimui. (Ten pat, 37) Salibi taip pat pastebi, kad libanizmo šalininkai neatsitiktinai daugiausia buvo krikščionys maronitai, o arabizmo – musulmonai. Jis tokį pasiskirstymą sieja su Prancūzijos įsikišimu, jos parama Libano maronitams, siekiant užkirsti kelia arabizmo plitimui. (Ten pat)

Kai kurie istoriografai konfesijų nesantaiką, kaip ir 1926 metais institucionalizuotą konfesinę galios padalijimo sistemą, apskritai sieja su užsienio galių manipuliacijomis. Makdisi teigia, kad dėl XIX amžiaus demografinės kaitos krikščionių naudai, didėjanti Europos įtaka ir įtraukimas į Europos rinkas skatino vietinius elitus siekti Europos jėgų palaikymo, savo pozicijas legitimuoti pagal religines linijas. Konfesija tapo kvazinacija, apibrėžiama kaip priešprieša kitoms konfesijoms. 1943 metų Nacionalinis paktas legitimavo galios pasidalinimą tarp elito ir bendro nacionalinio pagrindo paieškos buvo apleistos. Asmeninio statuso ir rinkimų įstatymai liko paremti religine priklausomybe, taigi Libano pilietis negalėjo egzistuoti, nebūdamas tam tikros religinės bendruomenės nariu. (Makdisi 1995, 24-25) Kai kurie akademikai pripažįsta ir primordialistinį susiskaidymo pagal konfesines linijas pagrindą, kol kiti, kaip Makdisi, labiau akcentuoja užsienio įtaką. (Farha 2019, 144) Šiame darbe nesiekama išspręsti šio klausimo, bet svarbu pažymėti, kad nacionalinė vienybė Libane buvo problemiška nuo pat valstybės įkūrimo, o tam tikras susiskaidymas buvo susijęs ir su konfesijų įvairove. Pati sąvoka „libanietis“ ar „libanietiškas“ yra moderni. Libanui susikūrus, daugelis jo gyventojų, taip pat ir krikščionių, save toliau vadino sirais, nors tai nebūtinai reiškė Libano pilietybės atmetimą. (Salibi 1985, 70)

Tam tikros politinės partijos kėlė konfesinės sistemos panaikinimą kaip nacionalinių problemų sprendimą antroje XX a. pusėje, taip pat ir pilietinio karo kontekste, bet tai darydamos pačios manipuliavo konfesinėmis kategorijomis. Sekuliarizacijos idėja liko žaidimų tarp partijų priemone. Nesutarus dėl asmens statuso įtraukimo į civilinį kodeksą, kiekvienas pilietis ir toliau turėjo oficialiai priklausyti vienai iš konfesijų, ją nurodydamas tiek registre, tiek asmens dokumente, taip įtvirtinant du privalomus identitetus: vieną nacionalinį ir vieną konfesinį. (Ten pat, 195, 197)

Pilietinio karo metu (1975-1990) susiklostė dar vienas svarbus libaniečių identitetui fenomenas, t.y. tam tikra erdvės rekonfiguracija. Valstybė buvo marginalizuota, paskirstyta į kantonus, o spaudimas individams identifikuotis pagal sociokultūrinius konfesinius identitetus pasiekė viršūnę. (Traboulsi 2012, 239, 240) Traboulsi taip pat kalba apie atminties panaikinimą, jo vadinamą, *memoricide*, kai panaikinami bendro egzistavimo prisiminimai ir primetamas „savo žmonių“ apsaugos diskursas: „kiti nori tave pražudyti, bet mes tave apsaugosim“. (Ten pat, 240) Kartu įvyko tam tikras konfesinis „valymas“: siekiant sukurti atskirų denominacijų apgyvendintus rajonus „enklavus“ buvo išvaromi kitų konfesijų, o taip pat ir kitokių politinių pažiūrų, atstovai. (Ten pat, 244)

Problemiškas yra ir pačios istorijos suvokimas. Dar nesibaigus pilietiniam karui Salibi rašė apie tai, kad skirtingų konfesijų mokyklos dėstė skirtingas Libano istorijos interpretacijas.

(Salibi 1985, 201, 202) Ši problema išlieka aktuali iki šiol, ypač kalbant apie paties pilietinio karo vieningos istorijos nebuvimą ir su juo susijusią „istorinę amneziją“. (Larkin 2010, 618) Apibendrinant galima pasakyti, kad bendra nacionalinė idėja Libane neįsitvirtino nuo pat jo įkūrimo, o religijos arba konfesijos kaip saviidentifikacijos kategorijos vaidmuo buvo pastoviai stiprinamas.

1.3 Pokario identiteto politika ir sektarianizmas

Pokario Libano identitetui pirmiausia formuojami konfesinės priklausomybės. Politinė mobilizacija ir individualus lojalumas dažnai nukreipti į konfesiją ir jos politinį ar religinį elitą, o ne valstybines institucijas ir simbolius (Salloukh et al. 2015, 32) Asmens statuso įstatymai, ir su jais susijusios biurokratinės procedūros nuo gimimo iki mirties paskirsto libaniečius į skirtingas grupes. Populistinė politika palaiko klientelizmo tinklą, kuris veikia kaip sektarianizmo ekonomikos pagrindas. Netgi švietimo sistema ir mokyklos tarnauja sektarianistiniams savęs ir bendruomenės apibrėžimams įtvirtinti. (Ten pat 50) Kitaip tariant, konfesijoms suteikta autonomija asmens statuso ir švietimo srityse, gali skatinti „subtautybių“ kūrimąsi mokyklose, mečetėse ir bažnyčiose. (Farha 2019, 263) Farha „subtautybės“ primena ir jau minėtas Makdisi „kvazinacijas“.

Vertėtų aptarti patį terminą sektarianizmas, anot Salloukh, implikuojantį religinių identitetų politizaciją. (The Lebanese Politics Podcast, 2019) Skirtingai nei neutralus konfesionalizmas, kuris taikytinas pačiai Libano politinei sistemai apibūdinti, sektarianizmas siejamas su šios formos išnaudojimu vienos religinės bendruomenės interesų išskėlimui virš kitos, konfesine segregacija, klientelizmu. Sektarianizmas veikia ideologinę vaizduotę, per jį kuriami sektarianizmo subjektai, tarp kurių nėra sutarimo klausimu „kas yra Libanas?“. (Ten pat) Kaip sektarianizmas verčiamas arabiškas terminas *taifiya*. Skirtingi akademikai šią sąvoką Libano kontekste mato skirtingai. Kai kurie net siūlo atsisakyti religinio aspekto ir kalba apie poziciją socialinėje hierarchijoje. Farha nesutinka su šiuo požiūriu – *taifiya* sistema susijusi su religija, bet taip pat su gentine priklausomybe. Kai kurių ji lyginama su Indijos kastomis. Nors, anot Farha, šis palyginimas numano per didelį socioekonominės hierarchijos nelankstumą, jis perteikia socialinės ir religinės dimensijų ryšį Libane. (Farha 2019, 12–14) Kartu svarbi *tawaiif* – konfesijų sąvoka. Ji vėlgi perteikia ne tik religinį aspektą, bet nusako klientelistinių interesų grupes, reprezentuojamas politinių lyderių – *zu'ama*. (Ten pat, 15) *Zu'ama* buvo vadinami Osmanų laikotarpio feodalinio elito politiniai vadai. Pavadinimas taikomas ir šiuolaikiniams lyderiams, o kai kurie iš jų ir kilę iš tų pačių feodalinių dinastijų. (Nelson 2013, 353)

Kalbant apie konfesijas turima omeny, kad Libano kontekste sunku atskirti grynai religines kategorijas. Priklausymas religinei grupei gali kartu reikšti priklausymą tam tikrai socialinei, politinei ir ekonominei grupei per klientelistinį ryšį su jos lyderiais.

1.4 Socialiniai judėjimai ir bendro identiteto paieškos

Pirmiausia vertėtų paminėti, kad yra skirtingų požiūrių į aktualų šiam darbui judėjimą. Kai kurių jis vadinamas revoliucija, sukilimu, kiti kalba apie socialinį judėjimą.

XX a. revoliucijos ir socialiniai judėjimai buvo laikomi visiškai skirtingais fenomenais.

Revoliucijomis buvo laikomi makro-socialiniai įvykiai, sukelti didelių istorinių jėgų, siekiantys pakeisti vyriausybę arba transformuoti socialinę sistemą, veikiantys per pilietinius ar partizanų karus, kylantys tik autoritariniuose režimuose, naudojantys smurtą. Socialiniai judėjimai buvo analizuojami kaip mezo arba mikro lygio įvykiai, vykdomi savanorių suformuotų grupių, kurios mobilizavosi gan siaurais tikslais. XXI a. vyko „spalvotos revoliucijos“, nuvertusios režimą taikių demonstracijų pagalba, kaip pvz., Ukrainos Oranžinė revoliucija arba 2011 m. Egipto ir Tuniso revoliucijos. Riba tarp socialinių judėjimų ir revoliucijų pasidarė neryški, tiek iš teorinės, tiek iš pastarųjų įvykių perspektyvos (Goldstone, Ritter 2018, 2-3) Libano atveju šūkiei, demonstrantų reikalavimai labiau primena revoliuciją, bet priemonės – socialinį judėjimą.

Pagal bendrą apibrėžimą socialinis judėjimas yra kolektyvinio veiksmo forma, kylanti kaip atsakas į nelygybę, priespaudą arba neįgyvendintus socialinius, politinius, ekonominius arba kultūrinius reikalavimus. (Horn 2013, 19) Iš šios perspektyvos galima kalbėti apie 2019 metų spalio 17 dieną prasidėjusi socialinį judėjimą.

Paklaustas, koku terminu judėjimą įvardytų Salloukh, jis visgi renkasi terminą revoliucija. Jo manymu, sektarianizmo sistema organizuota taip, kad skatintų konfesinių identitetų formavimąsi ir užkirstų kelią protestų atsiradimui už sistemos ribų. Sugriuvus sistemos politinei ekonomikai, klientelizmo resursams sunykus, žmonės sukilo. „Taigi tai kas vyksta yra revoliucija prieš labai tvirtą ir sudėtingą sistemą, skirtą kurti paklusnius subjektus. Matome besikuriančią tarpkonfesinę, tarpregioninę, įvairių klasių, antisektarianistinę bendruomenę, supriešinančią save su hibridine sektarianistine bendruomene.“ (LAU Magazine & Alumni Bulletin, 2019)

Galutinai šį judėjimą įvardyti turbūt bus įmanoma jam pasibaigus. Šiame darbe jis laikomas pilietinio pasipriešinimo judėjimu, kurio kontekste konstruojama nauja bendruomenė.

Tai nėra pirmas Libano istorijoje judėjimas, kurį galima analizuoti iš identiteto konstravimo perspektyvos. 2005 metais po ministro pirmininko Rafik Hariri nužudymo vyko skirtingas

bendruomenes suvienijusi „Nepriklausomybės Intifada“, reikalavusi Sirijos armijos pasitraukimo. Tada taip pat susivienijo skirtingos grupės, buvo kalbama apie naujų nacionalinių saitų kūrimą, bet šie saitai pasirodė esą laikini. Visgi sukilimas paliko kolektyvinio sąmoningumo poskonį. (Muehlbacher 2008, 6)

2011 metais Libaną pasiekė Arabų pavasario atgarsiai, tada rinkosi antisektarianizmo grupės. Beirute vyko įvairių regionų, konfesijų, klasių atstovų demonstracijos. Judėjimas palaipsniui užgeso, bet simbolinis iššūkis sektarianizmo hegemonijai išliko. Kuriasi įvairios akademinės bendruomenės grupės, naujas tarpkonfesinės pilietybės formas įsivaizduoti padeda menas, nors be apčiuopiamų reformų šių iniciatyvų vaidmuo liks ribotas. (Salloukh et al. 2015, 181)

2015 m. taip pat vyko masiniai protestai, prasidėję nuo šiukšlių krizės, bet įgiję platesnį pobūdį. Jų metu atsirado dabartinio judėjimo šūkis „Visi reiškia visi“, tačiau ir šis judėjimas neturėjo didelių apčiuopiamų pasekmių. (Waterschoot 2018, 3)

Kai kurių judėjimo dalyvių ir akademikų akimis dabartinis judėjimas nėra izoliuotas reiškinys, o anksčiau prasidėjusio proceso dalis. Dar prieš 2019 m. spalio 17 buvo kalbėta apie ekonominę krizę, kartu klientelizmo tinklo pajėgumo nykimą, kuris vėl sudaro sąlygas mesti iššūkį sektarianizmui ir vienytis nauju pagrindu. (The Lebanese Politics Podcast, 2019)

Kalbant apie bendro identiteto paieškas, verta paminėti Muehlbacher nuostatą, kad visi Libano piliečiai šiandien sutinka, kad jie yra libaniečiai. Konsensuso trūksta kalbant apie konkrečias šio kintamo priklausymo jausmo dalis. Taip pat intelektualų gretose trūksta sutarimo dėl galutinės politinės formulės Libano visuomenei. Be to, Libano nacionalizmas išlieka priklausomas nuo išorinių (kitų valstybių) ir vidinių kintamųjų. Kaip sprendimą nacionaliniam solidarumo jausmui Muehlbacher mato bendrą ir interaktyvų „mes jausmą“, jungiantį skirtingas bendruomenes. Tikslas tuomet būtų ne bendruomenių skirtumų homogenizacija, o natūralus Libano projekto vystymas. (Muehlbacher 2008, 13-14) Šis požiūris atrodo itin aktualus, ypač turint omeny, kad nors kalbama apie konfesijų instrumentalizaciją, Libano konfesinės bendruomenės egzistuoja ilgą laiką ir yra susietos ir vidiniais saitais.

Anot Muehlbacher, Libano kolektyvinis identitetas turi būti vizualizuotas kaip socialinio ir politinio mokymosi procesas, kuris reikštų fragmentuotos politinės kultūros pakeitimą transbendruomeniškumu. (Ten pat, 13) Šiame darbe bandoma užčiuopti tarpbendruomeninio identiteto konstravimo procesą, galimai sudarančio natūralaus Libano projekto vystymo dalį.

2. Teorinė prieiga

2.1 Identitetas ir socialiniai judėjimai

Kadangi identiteto konstravimas nagrinėjamas specifiniame pilietinio pasipriešinimo judėjimo kontekste, verta aptarti ir su tokiu kontekstu susijusius požiūrius.

Socialinių judėjimų sąvoka aptarta anksčiau, o patys identitetai suvokiami kaip kintami, diskutuojami, situaciniai, analoginiai ir segmentuoti. Skirtingi identitetai nebūtinai yra ekskliuzyvūs. Nepaisant elastiškumo, jie nėra neribotai lankstūs. Visi negali priklausyti tam tikrai bendruomenei, o visi priklausymo grupei būdai turi turėti ribas ir priklauso nuo „kitų“, kad turėtų prasmę. (Eriksen 1993, 158) Taigi identitetai yra kintantys, o jų konstravimas sietinas su skirstymo į „mus“ ir „kitus“ procesu.

Melucci analizuoja kolektyvinį identitetą socialinių judėjimų kontekste ir sieja jį su kolektyviniu veiksmu. Kolektyvinis identitetas jam yra interaktyvus ir bendras apibrėžimas, sukurtas kelių individų arba grupių ir susijęs su veiksmo kryptimis, galimybių laukais ir trukdžiais ten, kur vyksta veiksmas. (Melucci 1995, 44) Veikėjai kuria kolektyvinį veiksmą, nes jie gali apibrėžti save ir savo santykį su aplinka. Jų apibrėžimas nelinijinis, kylantis iš interakcijos, derybų ir įvairių kryptių opozicijos. Kolektyvinis identitetas kaip procesas yra susijęs su aktyvių santykių tinklu tarp veikėjų, kurie bendrauja, vienas kitą veikia, derasi ir priima sprendimus. (Ten pat, 45) Taigi kolektyvinis veiksmas įmanomas, kai grupė gali save apibrėžti, t.y. kolektyvinis identitetas jau pradėjęs formuotis, bet kartu per šį veiksmą, per derybas tarp veikėjų, vyksta kolektyvinio identiteto apibrėžimo procesas.

Meyer, taip pat analizuojantis identitetą ir socialinius judėjimus, kalba apie būtinybę sieti identitetą su politinio proceso analize. Fizinį savybių ir socialinių praktikų vertimas „identitetais“ įvyksta per žmonių interakciją su valstybe. Pavyzdžiui, versdamos žmonės sėdėti autobuso gale arba slėpti savo seksualinę orientaciją, valstybės kuria sąlygas identitetams vystytis. (Meyer 2002, 5) Kadangi analizuojamas kontekstas glaudžiai susijęs su politiniais procesais atrodo tikslinga turėti šį principą omeny.

Anot Meyerio, kolektyvinis socialinio judėjimo bendruomenės ir aktyvistų identitetas konstruojamas per derybas tarp judėjimo dalyvių ir jo oponentų. Judėjimo viduje egzistuoja skirtingi ištikimybės lygiai bendrų normų, reprezentacijos stilių, vertybių ir implikuojamų pažiūrų apie tikslus ir būdus socialiniam pokyčiui siekti atžvilgiu. Šie lygiai kinta priklausomai nuo pokyčių išoriniame pasaulyje, taigi kolektyvinis disidentų grupės identitetas pastoviai kuria dinamišką santykį masinės kultūros ir valstybės atžvilgiu. (Ten pat, 15) Kitaip tariant, kolektyvinis identitetas yra kintantis ir santykinis, kylantis iš skirtingų

dalyvių (stebėtojų, bendrininkų, oponentų, žiniasklaidos, valstybės institucijų) interakcijos, o ne fiksuotas, jis legitimuoja vienus teiginius ir veiksmus ir delegitimuoja kitus. (Poletta, Jasper 2001, 298) Šiame darbe stengiamasi kreipti dėmesį į tokį dinamišką santykį, ne tik interakcijas judėjimo viduje, bet ir reakcijas į pokyčius už jo ribų.

Stiprus judėjimo identitetas taip pat gali sukelti pasipriešinimo reakcijų, kadangi tie, kas vaizduojami kaip priešai, gali būti supykdyti arba išgąsdinti. (Ten pat, 297) Svarbu atkreipti dėmesį ir į tokias reakcijas bei atsaką į jas, ypač kai kalbama apie bendro tarpbendruomeninio identiteto konstravimą.

Poletta ir Jasper sako, kad anot Clemens, organizacinės formos gali būti bendro identiteto dalimi. Atsakymas į klausimą „kas mes“? gali būti ne savybė ar daiktavardis, o „mes žmonės, kurie darome tokius dalykus tam tikru būdu“. (Ten pat, 292) Poletta ir Jasper klausia, kaip aktyvistai renkasi strategijas, taktikas, tikslus, organizacines formas, stilius iš jiems prieinamų. Ankstesnės analizės, anot jų, pasirinkimą aiškino iš sąnaudų ir naudos išskaičiavimo. Visgi kritikai atkreipė dėmesį į tai, kad aktyvistai taip pat pasirenka variantus, kurie atitinka „kas mes esame“, kaip pacifistai arba moterys, arba revoliucionieriai. (Ten pat, 292) Naujausi argumentai atmeta identiteto kaip ekspresyvos strategijos supriešinimą su instrumentine, rodo, kad aktyvistai taiko identitetus strategiškai ir strateginiai variantai turi prasmę per sąsajas su grupėmis, su kuriomis jie identifikuojami. (Ten pat, 296) Taigi analizuojant identiteto konstravimą svarbios ne tik deklaruojamos pažiūros, bet santykis su veiksmis ir strategijomis, patys veiksmai.

Galiausiai reikia pripažinti, kad kolektyvinis identitetas nėra tas pats, kaip bendras ideologinis įsipareigojimas. Kai kurie prisijungia prie judėjimo, nes palaiko jo tikslus, bet nebūtinai identifikuojasi su kitais dalyviais (kartais net juos niekina). Taip pat tam tikri įgūdžiai gali jungti žmones, bet gali būti nesusiję su kolektyviniu identitetu. (Ten pat, 298) Tai svarbu turėti omeny darant išvadas kolektyvinio identiteto klausimu.

Taigi identitetas laikomas lanksčiu ir kintančiu, o jo konstravimas siejamas su skirstymu į „mus“ ir „juos“. Judėjimo kontekste jis konstruojamas per interakcijas tarp dalyvių ir kitų veikėjų, gali būti susijęs su veiksmų ir strategijų pasirinkimu bei gali kelti pasipriešinimą iš tų, kas lieka už „mūsų“ ribų.

2.2 Religija ir sekuliarizacija

Religijos apibrėžimas yra nevienareikšmiškas. Substanciniai apibrėžimai siekia ją apibrėžti, per klausimą, kas yra religija, o funkciniai – ką religija daro. Abu apibrėžimų principai problemiški, kadangi skirtingose visuomenėse religija gali priimti įvairias formas, o tas

pačias funkcijas, kurias vienur atlieka religija, gali atlikti kitos institucijos. (Beyer 2003, 46) Šiam darbui aktualesnis klausimas, ką religija daro, kadangi nėra stengiamasi aptarinėti pačios religijos kaip objekto, į ją žiūrimą kaip į tam tikrą saviidentifikacijos kategoriją. Šis požiūris artimas Durkheimio funkciniam apibrėžimui, pagal kurį religiją vienija žmonės į moralines bendruomenes. (Ten pat, 422) Vėliau jo teorija kritikuojama ir peržiūrima, tačiau čia nėra tiek svarbu atsakyti į galutinį klausimą, kas religija yra iš esmės, kiek žvelgiama į jos dabartinę funkciją Libano kontekste. Laikomasi požiūrio, kad bandymai suprasti „religija kaip tokia“ apskritai nėra produktyvus, jei nekreipiamas dėmesys į istorinį ir socialinį kontekstą. (Ten pat, 58) Kalbant apie socialinę religijos formą, turima omeny organizuota religija, t.y. konkrečios pripažintos konfesijos arba denominacijos.

Šiam darbui taip pat svarbus religijos ir politikos ryšys. Politinė religija gali implikuoti tradicinės religijos politizaciją, t.y. jos įtraukimą į politinę sferą, arba naujos politinės religijos atsiradimą kaip atsvarą tradicinei religijai. (Smith 1973, 25) Čia kalbama apie religijos politizacijos procesą. Iš jo kyla savita socialinė religijos forma, kai religinės struktūros tampa valstybės instrumentu arba valstybė tampa religijos išraiška. Valstybės galimybė nustatyti privalomas normas ir padaryti konkrečią religiją neišvengiama kasdienio gyvenimo dalimi iškelia ją virš nevalstybinių religijų. (Beyer 2003, 55)

Religijos politizaciją taip pat galima matyti kaip pasipriešinimą nereliginių domenų sekuliarizacijai. (Ten pat, 55) Sekuliarizacija gali implikuoti ir platesnį procesą, bet čia pirmiausia kalbamą apie politinį principą. Jį apibrėždamas Farha teigia, kad Libano atveju sekuliarizmo stoka yra susijusi su valstybės sankcionuota komunalizuota religija, veikiančia kaip išskirtinis arba hierarchinis tapatybės žymėjimas. (Farha 2019, 2) Sekuliarizacija reiškia bet kokių konfesinių išlygų atsisakymą visuose administraciniuose ir teisiniuose politikos lygmenyse. (Ten pat, 28) Taigi sekuliarizacija veikia kaip priešprieša politizacijai, tačiau verta paminėti ir platesnį jos poveikį. Anot Bruce, iš religijos apribojimo tam tikrai socialinei sferai kyla privatizacija, kai kiekvienas gali pats pasirinkti, ar priimti tam tikras religines nuostatas. (Bruce 2010, 131-132) Tiesa, sekuliarizacijos paradigma kai kurių nuomone taikytina išskirtinai Europos kontekstui ir čia jos tvarumas taip pat neįrodytas. (Madeley 2010, 189-190) Šio darbo kontekste nesiekama atsakyti, ar Libanas atitinka europietišką paradigmą bendrai, bet aktualus informantų santykis su sekuliarizacija kaip alternatyva. Taigi kalbant apie religiją turimas omeny jos potencialas vienyti individus į bendruomenes, aktualios organizuotos religijos formos, t.y. oficialios konfesijos. Taip pat svarbi religijos politizacija ir sekuliarizacija, pirmiausia kaip politizacijos priešprieša.

2.3 Nacionalizmas

Kita sąvoka, su kuria siejami šio darbo uždaviniai yra nacionalizmas. Nacionalizmas aktualus tiek plačiąja prasme, kalbant apie nacionalinės idėjos paieškas, tiek siauresne, Libanui specifine prasme, kalbant apie religines konfesijas kaip kvazinacijas ir nacionalizmą, kultivuojamą jų atžvilgiu.

Nagrinėdamas nacionalizmo sąvoką Smith aptaria Hobsbawmo požiūrį, kad nacijos kuriamos nacionalistų bei, kad egzistuoja du nacionalizmo ir nacijų tipai. Masinis, pilietinis, demokratinis politinis nacionalizmas, paremtas pilietine nacija, sukurta Prancūzų revoliucijos, ir etno-lingvistinis, skatinantis mažesnes grupes atsiskirti nuo didesnių imperijų. (Smith, 2003, 121) Pirmajam, moderniam, nacionalizmui, anot jo, neaktualus etniškumas nei rasės, nei kultūros prasme, nebent jis matomas vizualiai ir padeda kategorizuoti „kitą“. (Ten pat, 122) Smith kritikuoja tokį etninio ir pilietinio nacionalizmų supriešinimą, sako, kad tarp jų nėra aiškios skirties, bei kad pats „pilietiškiausias“ ir „politiškiausias“ nacionalizmas pažiūrėjus iš arčiau dažnai tuo pat metu yra etninis ir lingvistinis. (Ten pat, 126) Šiam darbui aktualus pilietinis nacionalizmas, nesupriešintas su etnine ar lingvistine dimensijomis. Su pilietiniu nacionalizmu galima sieti nacijos konstravimo idėją, akcentuojančią politinę nacijos prigimtį ir aktyvų piliečių bei lyderių vaidmenį ją konstruojant, o pati nacija laikoma teritorine politine bendruomene. (Ten pat, 20)

Bendrai Smith pabrėžia, kad nacionalizmo ir nacijų teorija yra problemiška ir prieštaringa. Jis išskiria skirtingas nacionalizmo teorijų paradigmas ir teigia, kad nei viena jų pilnai neatsako į visus su nacionalizmu susijusius klausimus. Skirtingiems klausimams atsakyti jis siūlo derinti skirtingas paradigmas, daryti kompromisą pripažįstant, kad pvz. modernistinė paradigma teisingai laiko daugumą nacijų moderniomis, bet perenializmas padeda suvokti, kad tam tikri nacionalizmai egzistavo iki modernybės. (Ten pat, 226) Pilietinio nacionalizmo ir nacijos konstravimo principai sietini su modernistine paradigma, kuri aktualiausia nagrinėjamiems čia klausimams, bet kartu neatmetamas kitų paradigimų aktualumas.

Kadangi pastebėta, kad pilietinis nacionalizmas neretai vienu metu yra ir etninis, verta grįžti prie etniškumo ir nacionalizmo. Eriksen kalbėdamas apie nacionalizmo apibrėžimą aptaria Gellnerio požiūrį, numatantį ryšį tarp etniškumo ir valstybės, kai nacionalizmas yra tam tikra politinio legitimumo teorija, reikalaujanti, kad etninės ribos nesikirstų su politinėmis.

(Eriksen 1993, 99) Jis pastebi, kad paties etniškumo apibrėžimas nėra vienareikšmiškas.

Etniškumui svarbus skirstymo į savus ir svetimus, Mus ir Juos, principas, be kurio etniškumo negali būti. (Ten pat, 18) Kartu etniškumas yra kintamas ir dviprasmiškas socialinio gyvenimo aspektas ir gali būti manipuliuojamas pačių agentų. (Ten pat, 25) Etnine grupe

ilgai buvo įprasta laikyti žmonių kategoriją su "bendra kultūra", tačiau šis kriterijus kelia problemų. Žmonės ne visada turi bendrus "kultūrinius bruožus" su ta pačia grupe: asmuo gali turėti bendrą kalbą su viena grupe, religiją su tos pačios grupės dalimi ir kita grupe, bendrą ekonominę strategiją su trečia grupe ir t.t. (Ten pat, 34) Etninė grupė apibrėžiama per jos ryšį su kitais, išryškinama per ribą, kuri savaime yra socialinis produktas ir gali turėti skirtingą svarbą ir keistis laikui bėgant. Kultūrinė diferenciacija gali būti ribų pasekmė, o ne priežastis. (Ten pat, 39) Šiame darbe neatmetamas nacionalizmo ryšys su etniškumu, tačiau turint omeny šios sąvokos problemišumą ir kintamumą bei aptariant jos reikšmę Libano kontekste. Eriksen taip pat mini Benedikto Andersono įsivaizduojamų bendruomenių teoriją ir teigia, kad ši teorija suderinama su Gellnerio: abi teorijos laiko nacijas ideologinėmis konstrukcijomis, siekiančiomis sujungti kultūrinę grupę ir valstybę, kuriančiomis abstrakčias bendruomenes iš prieš jas egzistavusių dinastinių valstybių arba giminystės pagrindo bendruomenių. (Ten pat, 100) Šis požiūris taip pat priklauso modernistinei paradigmai ir papildoma aptartą nacijų konstravimo idėją.

Eriksen aptaria dar kelias, aktualias šiam darbui nacionalizmo savybes. Identiteto lygmenyje nacija yra tikėjimo klausimas. Ji yra nacionalistinės ideologijos pasekmė, o ne atvirkščiai. Nacija ima egzistuoti, kai grupė įtakingų žmonių taip nusprendžia, bet kad taptų efektyviu politiniu įrankiu ji turi pasiekti masių palaikymą. Kartu nacionalistinės ideologijos veiksmingumo sąlyga yra politinis efektyvumas. (Ten pat, 105) Taip pat svarbu, kad nacionalizmo propaguojamas kultūrinis egalitarizmas gali įkvėpti kontrreakciją, kai gyventojų dalis nelaiko savęs tautos dalimi. Tai yra itin įprasta, kadangi daugelis tautinių valstybių turi mažumą. (Ten pat, 109)

Galiausiai verta trumpai aptarti nacionalizmo santykį su religija. Su politinės religijos sąvoka atsirado trys pozicijos šio santykio atžvilgiu: nacionalizmas kaip tradicinės religijos tęsinys, nacionalizmas kaip konkuruojanti su tradicinėmis religija, nacionalizmas kaip sekuliari, politinė ideologija, atsvara religijai. (Smith 1973, 25) Smith atmeta nacionalizmo, pilnai pakeičiančio religiją, principą, bet pripažįsta, kad religija dažnai turi įtakos ne Vakarų nacionalizmams, o jos konvertacija ir politizacija yra itin reikšmingos žmonių mobilizacijai ir susidarancio nacionalizmo pobūdžiui. (Smith, 2003, 121) Čia taip pat nežiūrima į nacionalizmą kaip į religijos pakaitalą, bet turimi omeny nacionalizmo potencialas absorbuoti arba instrumentalizuoti religiją per politizaciją ir sekuliaraus nacionalizmo ideologijos supriešinimo su ja galimybę.

Taigi į nacionalizmą žiūrima pirmiausia iš modernistinės perspektyvos per bendruomenės-nacijos konstravimo bei pilietinio nacionalizmo prizmę. Daroma prielaida, kad nacionalizmas

gali būti siejamas su etniškumu, etniškumą laikant problemine kategorija. Dėmesys taip pat atkreipiamas į nacionalizmo ryšį su religija. Laikomasi nuostatos, kad nacionalistinė ideologija gali instrumentalizuoti politizuotą religiją, o sekuliarus nacionalizmas gali būti šio proceso priešprieša.

2.4 Lyderystė

Lyderystė yra pagrindinis grupinio veikimo organizacijos principas. Ji visada yra aktyvaus proceso, įtraukiančio interakcijas tarp lyderių ir sekėjų bei tarp konkurentų dėl lyderystės, dalis. (Lewis 1974, 3) Lewiso apibrėžimas nėra naujas. Jis pastoviai kito, XX a. pradžios apibrėžimai akcentavo kontrolę ir galią centralizaciją. XX a. pabaigoje skirtingus apibrėžimus vienijo kelios bendros temos: įtaka, lyderių savybės, lyderystė kaip transformacijos procesas ir kt. XXI a. debatai dėl apibrėžimo tęsiasi, atsiranda naujų prieigų prie lyderystės. (Northouse 2016, 2-5) Visgi egzistuoja bendri vardikliai lyderystei apibūdinti. Pagal juos lyderystė yra procesas, per kurį asmuo veikia individų grupę bendram tikslui pasiekti. Kaip procesas, lyderystė nėra lyderio savybė, bet tranzakcinis įvykis tarp lyderių ir sekėjų, ji numano įtaką ir pasireiškia grupėse. (Ten pat, 6) Šis apibrėžimas nėra labai nutolęs nuo Lewiso pateikto ir būtent per tokią prizmę į lyderystę žvelgiama šiame darbe. Dėmesys skiriamas ne lyderių savybėms, bet interakcijai tarp jų ir tų, į ką lyderystės procesas yra nukreiptas, t.y. sekėjų, kurie taip pat dalyvauja lyderystės procese. (Ten pat, 7) Lyderystė būna priskirta arba kylanti iš savybių. (Ten pat, 16) Lewis kalba apie kelias lyderystės atrankos sistemas: laisvos rinkos, kur nėra apibrėžta nei sekėjų grupė, nei konkrečios lyderių pozicijos; giminystės principo, kur tiek sekėjų grupė, tiek pozicijos apibrėžtos, o jas užimti gali asmenys iš riboto rato; respublikinė sistema, kur politinis vienetas ar sekėjų ratas apibrėžtas, o lyderiai specializuoti pagal sritis. Giminystė ir čia gali atlikti svarbų vaidmenį, bet grupės nariai laikomi ne broliais, o piliečiais. (Lewis 1974, 17–18) Kadangi šiame darbe pirmiausia kalbama apie politinius lyderius, aktualiausia priskirta pagal pareigas lyderystė, o atrankos principas gali būti nevienareikšmiškas.

Taip pat aktualus lyderystės ryšys su religija. Religinių lyderių-sekėjų vienetai gali būti politizuojami ir nukreipiami siekti tikslų, kurie nebuvo numatyti juos formuojant. (Ten pat, 9) Šis aspektas siejamas su religijos politizacija.

Lyderystė taip pat susijusi su galia kaip potencialu daryti įtaką – žmonės turi galią, kai jie gali veikti kitų įsitikinimus, požiūrius ir veiksmų eigą. (Northouse 2015, 10) Su įtaka susijusios lyderystės charakteristikos skiria jos tipus į transformacinę ir tranzakcinę. Transformacinė lyderystė yra procesas, per kurį asmuo kuria ryšį su kitais keldamas savo ir sekėjų motyvaciją

ir moralės lygį. (Ten pat, 162) Per šį procesą keliamas sekėjų sąmoningumas idealizuotų ir apibrėžtų tikslų vertės ir svarbos atžvilgiu, sekėjai skatinami iškelti grupės interesus aukščiau už asmeninius, siekti aukštesnių tikslų. (Ten pat, 166) Egzistuoja ir pseudotransformacinė lyderystė, kuri fokusuojasi į paties lyderio, o ne kitų interesus. (Ten pat, 163) Tranzakcinė lyderystė, kita vertus, yra paremta mainais tarp lyderių ir sekėjų. (Ten pat, 162) Su šiuo procesu sietina klientelizmo sąvoka, kurią Lewis apibūdina kaip santykį tarp klientų ir patronų, kur viena pusė yra naudos gavėjas (klientas), kuris tą naudą turės vienu ar kitu būdu atlyginti. (Lewis 1974, 8) Levi-Strauss rašė, kad lyderiai gali būti lyderiais tik sekėjams pritariant, o kai lyderių nesėkmės viršija sėkmes, grupė skyla ir formuojasi aplink kitus lyderius. (Ten pat, 4) Nors Levi-Strauss aprašinėjo kitokį kontekstą, tam tikras santykis su lyderiais, grįstas nauda, efektyvumu yra aktualus. Laikomasi prielaidos, kad tame pačiame kontekste gali reikštis tiek transformacinė, tiek tranzakcinė lyderystė.

Kadangi šiame darbe kalbama apie identitetą, svarbi jo ir lyderystės ryšys. Pagal socialinio identiteto lyderystės teoriją, lyderis ir sekėjai yra vienos grupės nariai ir yra sujungti bendro kolektyvinio identiteto, o sekėjai yra labiau linkę priimti įtaką iš lyderių, kurie yra prototipinės figūros, reprezentuojančios grupę. (Epitropaki et. al, 2016, 114, 116) Žiūrint iš platesnės perspektyvos, kad darytų įtaką sekėjams, lyderiai turi ne tik būti „vieni iš mūsų“, bet taip pat „daryti tai dėl mūsų“, kurti „mus“ jausmą ir šį jausmą tvirtinti. (Steffens et. al, 2014, 1001) Šie keturi principai ar dimensijos yra lyderystės proceso centre. Pagal identiteto prototipiškumo dimensiją lyderis yra „vienas iš mūsų“, įkūnija unikalias grupės savybes ir esminius jos atributus. Identiteto iškelimo dimensija apima grupės interesų ir vertybių išaukštinimą, jų gynimą ir tikslų realizaciją – lyderis daro tai „dėl mūsų“. (Ten pat, 1003) Identiteto kūrimo dimensija atsveria prototipiškumo principą, numananti jau egzistuojančią nekvestionuojamą grupę. Pagal ją grupės apibrėžimas dinamiškas, lyderiai turi dirbti, kad sukurtų ir išlaikytų „mes“ jausmą, apibrėžti grupės vertybes, normas ir idealus. Paskutinė dimensija apima identiteto įprasminimą per struktūras, veiklas ir renginius, suteikiančius grupės egzistavimui svorį. Per ją reikšmė suteikiama ne tik grupei, bet ir ją matantiems iš šalies. (Ten pat, 1004) Visos keturios dimensijos galėtų pasireikšti aktualiame šiam darbui kontekste.

Galiausiai galima paminėti, kad lyderystės įtaka saviidentifikacijai remiasi nuostata, kad ši yra dinamiška, veikiama išorinių stimuliantų. Lyderystė gali išryškinti tam tikrus savivokos aspektus ir skatinti ilgalaikius pokyčius. (Knippenberg et. al 2004, 829) Įtaka nėra vienpusė – sekėjo savivoka taip pat veikia jo reakcijas į lyderystę, gali veikti kaip lyderystės efektyvumo moderatorė. (Ten pat, 829)

Taigi į lyderystę žvelgiama kaip į procesą, kuriame dalyvauja lyderiai ir sekėjai, kuriam svarbi įtaka. Pirmiausia kalbama apie priskirtą lyderystę. Nėra kreipiama daug dėmesio į atrankos principą, turima omeny religinės lyderystės svarba. Kalbant apie įtaką, aktualūs (pseudo)transformacinis ir tranzakciniai principai, klientelizmo sąvoka. Svarbus lyderystės ir identiteto ryšys, pagal kurį lyderystė per keturias dimensijas daro poveikį grupės identitetui, „mes“ jausmui, o tas jausmas gali savo ruožtu veikti lyderystės efektyvumą.

3. Religija ir tarpbendruomeninės vienybės perspektyvos

3.1 Religija kaip vienijantis elementas ir Libano visuomenės susiskaidymas

Kadangi manoma, kad skirtingos Libano konfesijos vienija žmones į atskiras bendruomenes, pirmiausia vertėtų aptarti, ar patys informantai patiria su tuo susijusią segregaciją.

Informantų pasisakymus šia tema galima suskirstyti į dvi grupes: tie, kas sako, kad patys asmeniškai nepatiria religinio susiskaidymo, bet mato, kad jis veikia „kitus“ ir tie, kas daugiau ar mažiau jį patiria patys.

Nepatyrę segregacijos sako save įvardinantys ateistais, arba sakantys, kad jie „nepriklauso jokiai religijai“. Pavyzdžiui, save laikantis ateistu 23 m. studentas iš sunitų šeimos pasakoja: *Aš sunitas, t.y. anksčiau buvau, kita konfesija buvo druzų [mieste, kur augo], mano geriausi draugai buvo šiitai ir taip pat krikščionys iš ortodoksų, katalikų, maronitų. Taigi aš sektarianizmo skirčių nežinojau nuo vaikystės.*

Šiuo atveju atvirumas skirtingoms konfesijoms sietinas ne tik su atsiribojimu nuo religijos, bet ir su tuo, kad informantas nuo vaikystės artimoje aplinkoje susidūrė su skirtingų religijų atstovais.

Visi informantai iš mišrių šeimų teigia, kad jiems asmeniškai religiniai skirtumai nėra svarbūs. Pavyzdžiui, 24 m. dirbantis Konge vaikinai, kurio tėvas šiitas, o mama sunitė, sako, kad ne jis, bet draugai turi „religinių problemų“ ir jis negali su jais apie tai kalbėti. Jis taip pat pasakoja apie tėvų problemas tuokiantis, kad iš pradžių prieštaravo mamos tėvai, be to, būdami skirtingų konfesijų, jie turėjo tuoktis Kipre. Galbūt tėvams peržengus su skirtingomis konfesijomis susijusias problemas, vaikams skirtys tarp jų natūraliai tampa mažiau reikšmingos. Aplinkoje tos skirtys gali išlikti stipresnės ir būti susijusios ne vien su religija, bet ir su politika vienu metu. Tas pats vaikinai sako, kad jam pačiam religinis identitetas nėra svarbus nuo vaikystės, nes „tėvai dirbo su sportu ir jiems tokie dalykai nerūpi“, bet kai kurie draugai „net dabar seka politikais“. Taigi religija sugretinama su sekimu politikais. Ji taip pat supriešinama su sportu, bet galbūt tai susiję su tuo, kad vaikinai tėvai užsiėmė veikla, atitolusia nuo jų bendruomenės, kurioje religijos svoris yra didesnis – vaikinai augo viename iš Beiruto šiitų rajonų, kur dominuoja atitinkama konfesija ir konkreiti politinė partija. Informantai, kurie sako patiriantys arba patyrę religinę segregaciją, pateikia pavyzdžių iš skirtingų aplinkų: šeimos, darbo, universiteto arba kalba apie geografinį susiskaidymą. 18 m. studentė iš sunitų šeimos sako:

Tai mūsų kalbėsenoje, varduose, kuriuos duodam vieni kitiems, mūsų seksualinių partnerių pasirinkime. Pavyzdžiui, mano tėvai neleis man ištekti už krikščionio ar merginos. Regionai

yra skirtingi. Pavyzdžiui, kaimai yra labiau krikščioniški, miestai labiau musulmoniški. Tu suvoki tai visur, restoranuose, visur.

Pašnekovei religija yra kategorija, prilyginama lyčiai, kadangi kitatikio pasirinkimą, anot jos, tėvams priimti būtų taip pat sunku kaip dukros homoseksualumą.

28 m. krikščionis, rašantis scenarijų filmui, pasakoja:

Kai buvau jaunas irėjau į mokyklą, girdėdavau „nekalbėk su musulmonais“, dar nežinodamas, kas yra musulmonas. Mums tai įskiepyta kaip libaniečiams. Todėl tai pavojinga. Todėl žmonėms turintiems galia Libane geriau nei bet kur kitur. Jei nuvažiuosi į Rusiją, Sovietų Sąjungą – ok, yra diktatorius, jis daro ką nori, bet naudoja jėgą. Čia – jie priverčia žmonės juos perrinkti laisva valia.[...]Jie gali tai daryti dėl šitos neapykantos, kurią mes jaučiame vieni kitiems. Todėl aš sakau, kad dabar yra išskirtinė galimybė [„once in a lifetime“], nes dabar mes suvokiam. Aš nustojau nemėgti musulmonų seniai, bet niekada nejaučiau, kad galėtume kartu kovoti, kartu kraujuoti, prašyti tų pačių dalykų.

Kalbėdamas apie savo patirtį, informantas paliečia religijos politizacijos problemą:

nesantaika tarp konfesijų matoma kaip trukdis politiniams pokyčiams ir politikų įrankis.

Geografinį susiskaidymą atskleidžia 26 m. dirbančios krikščionės pavyzdys. Ji teigia, kad su draugais susiskaidymo nepatiria, bet tai kažkas, ką tu „tiesiog jauti: šis regionas jiems arba jiems“. Taip pat apie 25 m. šiitas, dirbantis banke, sako, kad jei nuvažiuoja į Tripolį [sunitų daugumos miestas], jaučiasi nepatogiai, nes ten jo klaus, kodėl jis atvyko, pamatys, kad jis šiitas iš jo žmonos aprangos, kaip jie meldžiasi ir pan. Taip pat kita informantė, 35 m.

krikščionė aktorė, pasakoja, kad krikščionys gyvena vienoje vietoje, o musulmonai kitoje.

Net menų universitete, kur ji studijavo, yra filialas krikščionims ir filialas musulmonams, ne oficialiai, bet visi tai žino.

Tiek informantai, teigiantys, kad patys patiria susiskaidymą, tiek tie, kam religija nėra reikšminga, mini kartų aspektą, t.y., kad vyresnei kartai sunkiau atsisakyti susiskirstymo pagal religiją dėl pilietinio karo patirčių, o jaunesnei kartai jis ne toks svarbus. Pavyzdžiui, 30 m. bedarbė architektė sunitė, kuri sako, kad jai pasisekė su šeima ir skirtumą tarp krikščionių ir musulmonų ji sužinojo tik mokykloje, apie kitus samprotauja:

Jaunesni žmonės žino, kad visa tai nesąmonė, mes visi lygūs ir vienodi, nepaisant to, kas tu esi ir kas aš esu. Bet problema vis dar yra su vyresne karta, tikrai. Ypač su tais, kas patyrė pilietinį karą.

Kita vertus, 66 m. sunitė universiteto dėstytoja, kuri atsimena laikus iki pilietinio karo, teigia, kad susiskaidymo nejautė savo aplinkoje:

Niekada nejaučiau to savo gyvenime. Turėjau draugų ratą, kurie buvo kaip aš, labai sekuliarūs. Jie visada galvojo, kad gali būti religingas, gali dirbti su dvasine religijos dalimi, bet išlikti sekuliarus kalbant apie visų gyvenimus. Tai sudėtinga šalis. Mes turime visas religijas. Nežinau, gyvenau prieš 1975 ir tikrai svajojau apie sekuliarią valstybę, nes visi gyveno kartu, bet tada įvyko pilietinis karas ir mes užstrigome savo regionuose. Ir mes vis tiek bendravome. Aš musulmonė, aš visada turėjau draugų iš krikščionių dalies be jokių klausimų. Mes nekvestionavome mūsų santykių, nes tikėjome sekuliaria valstybe.[...]Mano šeima buvo labai liberali, manau, kad todėl turėjau galvoje tą sekuliarizmą. Aišku, šeimos dalyse mačiau moteris, dėvinčias skaras, religingesnes, kurios nenorėjo būti krikščionių žmonių dalimi.

Nepaisant regionų atskirties ir pilietinio karo, informantės pažiūros neatitinka kitų informantų teiginių apie vyresnę kartą, kas sietina su jos išsilavinimu ir aplinka, o sekularizacijos idėja, aktuali ir šio darbo kontekste, bus aptarta vėliau.

Visi 4 informantai drauzai (vaikiniai tarp 20 ir 30 m., 2 studentai, dirbantis studentas, banko darbuotojas), paklausti ar patyrė segregaciją, labai tvirtai atsakė taip. Vienas akcentavo geografinį susiskaidymą, kiti du ir savo pačių bendravimo ratą. Ketvirtas, 23 m. studentas(a), išsamiai aprašo susiskaidymą:

Labai labai labai labai labai smarkiai [patyrė segregaciją]. Aš augau labai labai konservatyvioje visuomenėje ir gimiau druzų šeimoje. Jie labai konservatyvūs ir linkę saugoti savo sektarianistinę identitetą, iš to išsilaisvinti visada visada buvo problema. Aš patyriau tai asmeniškai, būdamas „queer“ individas, gyvenantis Libane, jaučiu, kad sektarianizmas yra priešinga kryptis, nei ta, kuri yra saugi, legitiimi, logiška ir racionali mano bendruomenės žmonėms.[...]Taip pat buvo jausmas, kad buvo mokoma, indoktrinuojama, kad būdamas druzas, tu patirsi daug sunkumų augdamas, kad šita bendruomenė nemėgsta druzų, šita bendruomenė nemėgsta druzų.

Taigi informantas stipriai jautė druzų bendruomenės vertybių prieštaravimą kitam svarbiam saviidentifikacijos elementui. Jis taip pat paaiškino, kad druzų bendruomenė yra labai uždara, kadangi niekas negali tapti druzu, o tiems, kas, pavyzdžiui, susituokia už bendruomenės ribų, numatytos ypač sunkios religinės pasekmės. Tai, kad ir kiti informantai drauzai sako aiškiai jautę susiskaidymą, sietina su išskirtiniu bendruomenės uždarumu. Taip pat galima daryti prielaidą, kad netradicinė seksualinė orientacija, kaip ir sunitės studentės atveju gali sustiprinti segregacijos patirtis, nors tam reiktų atskiros analizės.

Apibendrinant galima sakyti, kad informantų asmeninės patirtys skiriasi pagal pobūdį ir intensyvumą, bet vienu ar kitu būdu visi jaučia tam tikrą susiskaidymą, nepriklausomai nuo

konfesijų. Galima įžvelgti pasiskirstymą į mus ir juos, kuris yra primetamas arba juntamas. Kai kuriems tas pasiskirstymas pasireiškia ne tiek tarp skirtingų religijų, kiek kalbant apie „mus“, kuriems religija nesvarbi, ir „juos“, kuriuos ji veikia labiau. Susiskaidymas siejamas su geografinė segregacija, kartų skirtumais. Mažiau segregacijos patiria žmonės iš mišrių šeimų, augę heterogeniškoje aplinkoje arba nereliginai, o iš uždarų bendruomenių – daugiau.

3.2 Tarpkonfesinė vienybė

Iš pokalbių su informantais išaiškėjo, kad tam tikras susiskaidymas pagal konfesines linijas yra juntamas. Kartu visi informantai daugiau ar mažiau jaučia pokytį, susijusį su vykstančiu judėjimu. Dauguma jų išreiškia džiaugsmą, kad per demonstracijas vieningai susirenka skirtingų religijų atstovai. 24 m. pašnekovas iš šiitų-sunitų šeimos, paklaustas, kodėl tai kas vyksta svarbu, sako: „Visi libaniečiai kenčia. Pirmą kartą susirinko visi kartu. Paprastai būna problemų tarp krikščionių ir musulmonų, netgi viduje kiekvienos konfesijos, bet dabar – visi yra kartu.“ 28 m. krikščionis sako, kad nieko panašaus nėra patyręs per visą gyvenimą, paaiškina: „Susirenka musulmonai, krikščionys, drauzai ir visi ir sako kitiems: ‚eikit velniop‘.“ „Kiti“ čia greičiausiai politinio elito atstovai, bet galbūt galima traktuoti ir plačiau: tie, kas nėra kartu, nepalaiko šio judėjimo, lieka susiskaidę.

Tie, kas sakė neskirstę žmonių pagal religiją ir anksčiau, linkę sakyti, kad pokyčio laukė seniai, džiaugiasi, kad ir kiti prisijungė. Pavyzdžiui, apie 35 m. informantas, priklausantis vienai iš pilietinės visuomenės politinių grupių (toliau: politinis aktyvistas), sako, kad laiko save ateistu ir netiki „įprastais“ dalykais, bet gera jausti, kad ir „kiti ištruko iš sektarianizmo“. Apie savo aktyvistus bendraminčius sako:

Mes nepriklausėm konfesijoms, netikėjom konfesijų idėja, ne ateistai, bet niekada nebuvo sektarianizmo žmonės. Grožis to, kas vyksta dabar, yra tai, kad dėl ekonominės krizės žmonės pajuto vienybę būdami neturtingi. Kai esame alkani, visi esame alkani.

Nors save asmeniškai informantas įvardina kaip ateistą, kalbėdamas apie savo veiklos grupę jis pabrėžia, kad jie ne ateistai, bet „ne sektarianizmo žmonės“, taigi svarbu atsisakyti ne tikėjimo, bet sektarianizmo. Jis taip pat mini ekonomines priežastis, vienijančias žmones nepaisant konfesinių skirčių. Šią mintį atskleidžia daugelio informantų teiginiai. Pavyzdžiui, 30 m. bedarbis krikščionis sako: „Kai degalinės nustojo pardavinėti benzina, visos mašinos, visų religijų, visos sustojo vidury kelio. Sunitai, krikščionys, drauzai, šiitai? Visi sustojo.“ Kai kurie informantai ne tik kalba apie tai, kaip visi kiti susivienijo, bet pripažįsta, kad ir patys patiria pokyčius. Pavyzdžiui, druzas, dirbantis banke, sako:

Žmonės bijo vieni kitų dėl to [religijos]. Aš bijojau sujungti savo gyvenimą su kitais. Pažinti žmones, kitas kultūras yra išbandymas.[...]Aš nekalbu apie tai darbe. Žmonės visada bijo dėl religijos, tai tavo gyvenimas, tai yra, kaip tu pripratai gyventi. Aš jaučiu, kad keičiuosi, priimu žmones. Pirmą kartą jaučiu, kad neprieštaraučiau, jei išgirsčiau bažnyčios varpus kalnuose, ar jei musulmonai pasistatytų ten mečetę ir gyventų. Aš laukiau šito, bet nežinojau, kad tai gali įvykti.

Pašnekovas patiria stiprų asmeninį pokytį, kadangi religijos jo siejamos net su „kitomis kultūromis“. Galbūt tai sietina su jau minėtu druzų bendruomenės uždaru. Reikšminga gali būti tai, kad jis nekalba apie tai darbe. Tokiu būdu demonstracijų vieta yra transformacijų erdvė, kur diskutuojami nauji identitetai, bet „išorėje“ galioja senos taisyklės.

Kalbėdami apie pokyčius informantai mini palengvėjusį bendravimą. Apie tai samprotauja 23 m. druzų studentas(b): „Anksčiau drauzai kalbėdavo su drauzais, krikščionys su krikščionimis ir t.t., bet dabar barjeras tarp žmonių yra sugriautas.“ Šią temą paliečia ir 33 m. anksčiau politinę veiklą užsiėmęs dirbantis krikščionis:

Žmonės nieko nebebijo. Anksčiau šiitai bijojo sunitų, sunitai bijojo šiitų, krikščionys bijojo sunitų ir t.t. Tai dabar šie barjerai nusileido. Kad jie dinga vis dar nemanau. Bet jie žemiau nei anksčiau. Ir kai matai Tripolį [sunitų dauguma], dainuojantį Pietums [šiitų dauguma], o Pietus dainuojančius Šiaurei, taip, tai ženklas, kad žmonės bunda.

Nusileidusius barjerus pašnekovas sieja ir su nauju ryšiu tarp miestų. Apie atsiradusią geografinę vienybę kalba ir magistro studentė, augusi Palestinos pabėgėlių stovykloje: „Žmonės sako tuos pačius reikalavimus visur: Jounieh, kur dauguma krikščionių, Beirute ar Tarik El Jdideh, ar Tripolyje, taigi visi reikalauja to paties, mes visi esame vienas.“

Kalbant apie laisvesnį bendravimą, verta paminėti jo ir religijos santykį. 30 m. bedarbis krikščionis apie savo pasikeitusį požiūrį pasakoja:

Galų gale aš esu krikščionis. Kai kažkas tyčiosis iš mano bažnyčios, aš supyksiu. Bet nesupyksiu kaip anksčiau. Anksčiau, aš [gestais rodo, kad trenktų]. Tai buvo anksčiau. Dabar – ne. Pabandyk leisti jam suprasti. Kodėl skamba varpai? Kodėl jie skamba du kartus?[...]Paklausk manęs apie mano religiją ir aš tau papasakosiu ir leisk man paklausti apie tavo.

Viena vertus teigiama, kad svarbu suprasti vieniems kitų religijas, bet dažniau iškeliamą galimybę apie jas nekalbėti apskritai. Tas pats informantas pasakoja:

Aš – krikščionis katalikas, jis – musulmonas, priėmęs krikščionybę, mano palapinėje yra sunitas, šiitas, net drauzas. Mes niekada nekalbam apie religiją. Vienintelis dalykas, apie kurį kalbam, yra koks mūsų kitas žingsnis.

Tokiu būdu „mes“ apibrėžiamas ne per religiją, ar „kas mes esame“, bet „ką mes darome“ pagrindu, kaip aprašo Polette ir Jesper. Tai aktualu judėjimo kontekste, bet sunku pasakyti, ar išliks jam pasibaigus. Galbūt tokiu būdu sukurti saitai išliks ir palaikys tarpkonfesinės bendruomenės kūrimo procesą.

Kiti informantai taip pat mini, kad susirinkę įvairių religijų žmonės apie jas nekalba, kad protestai apskritai yra proga skirtingų religijų atstovams susitikti nežinant vieniems kitų religijų. Taigi religijos nekvestionuojamos, o atidedamos į šalį, kuriant progą susitelkti kitu pagrindu. Kad susitikimų galimybė yra svarbi savaime, pabrėžia politinis aktyvistas, sakantis, kad nuo XX a. pabaigos neliko viešų vietų, kadangi vyriausybė nenorėjo, kad žmonės bendrautų, kad išlaikytų sektarianizmą. Dabar vieša susitikimų erdvė yra atsiimama, kas sudaro sąlygas susitikti skirtingų bendruomenių nariams. 33 m. krikščionis taip pat sako, kad vienas iš revoliucijos privalumų yra susijęs su viešų vietų žmonėms susitikti atsiradimu: *Aikštėje prie diskusijų susitinka žmonės iš skirtingų religijų, politinių partijų, netgi jų rėmėjai. Jie dalinasi problemomis, aptaria, kodėl palaiko X ar Z. Tai yra demokratija, demokratija yra ne tik balsavimas.*

Reikia paminėti, kad ne visi informantai priima vienybę tarp konfesijų kaip kažką tvaraus, nors pripažįsta, kad prasidėjo pokyčiai. Dirbantis studentas druzas sako:

Matau, kad tai kažkas gero, bet tai nėra tokia vienybė, kaip jie mano. Manau, kad vienybė gali atsirasti po 15 ar 20 metų, nes dauguma žmonių čia turėjo pilietinį karą ir nekenčia vieni kitų. Ir kai kažkas nutiks, visi grįš prie savo religijų ir nemanau, kad dabar regione yra vienybė. Yra dvasia, yra mintis, bet mes norime ją padaryti vienybe ir jei jie to laikysis, jie gali ją padaryti. Gal po 15 metų, ne mūsų karta, mūsų vaikų karta gali tai padaryti.

Apie pokytį kaip iššūkį vyresnei kartai savo šeimos pavyzdžiu samprotauja ir studentas druzas(a):

Iš tikrųjų, jie palaiko tai, kas vyksta dabar, bet tai įvyko po daugelio pakilimų ir nuopolių ir labai daug įtampos tarp manęs ir kitų šeimos narių. Vis dar yra daug dalykų, kur reikia išskirti niuansus, kalbant apie šeimą. Nes jie žino, kad tai, kas vyksta, yra neteisinga ir turi būti pakeista ir kad atėjo laikas tai pakeisti. Ir daug kas iš mano šeimos nuėjo į demonstracijas. Bet vis dar iššūkis iš tikrųjų suprasti, kad mes nebūtinai esame šios konfesijos dalis [„subset“] ir mano identitetas nėra tuo paremtas ir dabar galimybė ne man, visiems žmonėms, suprasti, kad jie gali priimti kitas identiteto formas, nes revoliucijos žinutė ne performuluoti identitetus, bet duoti laisvę būti kuo nori būti.

33 m. krikščionis sako, kad svarbu, kad pasikeistų mentalitetas, kad dar ne tiek daug laiko praėjo nuo pilietinio karo, be to, kai Libano žmonės jaučiasi silpni ar susidarius ekonominei

krizei, jie linkę griebtis religijos. Savęs nelaiko pavyzdžiu religijos klausimu dėl ekonominės padėties ir patirties:

Dėl religijos, negali manęs laikyti pavyzdžiu. Aš gyvenau Prancūzijoje 6-7 metus, studijavau užsienyje ir ekonomiškai man viskas gerai. Aš vis dar turiu atlyginimą, bet jei paimtum neturtingą žmogų, bus sunkiau jį atitraukti nuo religijos. Bet manau, kad dabar jie ištrunka iš religijos. Tai geras dalykas, bet kelias dar labai ilgas.

Bendrai visi informantai pastebi tam tikrą susivienijimą tarp skirtingų konfesijų. Pokytis siejamas su ekonominėmis problemomis ir reiškiasi per palengvėjusį bendravimą, jam atsiradusią erdvę, ryšį tarp geografinių vietovių. Dalis drąsiai džiaugiasi vienybe, kiti mato tik jos užuomazgas. Daugumai „kiti“ buvo arba gali vėl tapti susiskaidę, nors yra informantų, pripažįstančių savo pačių transformaciją. Kaip faktoriai, veikiantys tarpkonfesinę vienybę, minimi kartu skirtumai, karo prisiminimai, socialinė padėtis, religija, kaip tai, į ką atsigręžiama kilus problemoms.

3.3 Religijos politizacija ir sekuliarizacija

Kaip jau pastebėta, daugelis informantų susivienijimą nepaisant skirtingų religijų sieja su ekonominėmis problemomis. Apie 30 m. dirbanti informantė iš mišrios šeimos, sako: „Tai alkis ir prasta ekonominė situacija privertė juos pamiršti religiją ir susivienyti kaip libaniečius vieno reikalavimo pagrindu – geresnė ekonomika, geresnė vyriausybė, geresnė valdžia.“ (Ji kalba apie „juos“, kadangi kaip kiti informantai iš mišrių šeimų, pati sako seniai neskirstanti žmonių pagal religijas.)

„Geresnė vyriausybė“ daugumos informantų nuomone yra ne sektarianistinė vyriausybė. Neutralesnės sąvokos konfesionalizmas nei vienas informantas nevartoja, sektarianizmas jiems apima tiek sistemą, tiek jos faktinį veikimą Libane. Kitaip tariant, kalbama apie religijos politizacijos atmetimą. Religijos politizacijos problema įvairiuose kontekstuose atsikartoja skirtingų informantų atsakymuose. Du informantai, dirbantys bankuose, vienas šiitas, kitas druzas, kalba apie sunkumus, susijusius su tuo, kad pozicijos yra rezervuotos tam tikrų religijų atstovams pagal kvotas, todėl sunku jas gauti net turint tinkamą kvalifikaciją, be to, reikia pažinčių. Pašnekovas druzas sako, kad viskas „kaip pica“, padalinama tarp konfesijų. Informantas šiitas paaiškina:

Kad gautum darbą valstybinėje institucijoje, turi būti sunitas, šiitas, krikščionis. Jei neranda krikščionio, panaikina musulmono poziciją. Jie turėjo atšaukti sektarianizmą pagal Taifo sutartį, bet to niekada neįvyko.

Su religijos politizacija, veikiančia kasdienybę, glaudžiai susiję Libano asmens statuso įstatymai. Libane jie patenka į religinių, o ne civilinių teismų jurisdikciją. (Nassar, 2019) 33 m. krikščionis, sako:

Žinai, mano registre, kai aš gimstu, užrašo, kad aš maronitas, kai aš paveldėsiu ar mirsiu, tai bus pagal krikščionių įstatymą ir tas pats, kai tuoksiuosi. Turėsiu surengti religines vestuves. [...] Taigi reikia pradėti nuo civilinio asmens statuso įstatymo, pagal kurį visi lygūs. [...] pavyzdžiui, šių bendruomenėje vyrai paima 2/3 palikimo, o moterys 1/3, kartais žmonės turi tik dukras, neturi berniukų. Jie keičia religija į sunitų, kad vaikai galėtų paveldėti. Jei ne, palikimas atiteks broliui, toks įstatymas. Kvaila keisti religiją dėl tokių dalykų. Arba jei krikščionis nori... Mano pusseserė ištekėjo už druzo, jie abu ateistai. Jie padarė civilines vestuves Kenijoje. Jie ten rado teisę. Kita pusseserė ištekėjo už šiito, jie surengė civilines vestuves Prancūzijoje. Bet kodėl?

Santuokų problemą mini ir kiti informantai, pavyzdžiui, šiitas iš mišrios šeimos, sunitė studentė. Taip pat skirtingi pašnekovai kelia skyrybų, vaikų globos klausimus. Pavyzdžiui, 23 m. studentas druzas(b) kalba apie tai, kad moteris netenka vaikų globos teisės skyrybų atveju. 24 m. šiitas iš mišrios šeimos pateikia ir ekstremalesnės problemos pavyzdį: kad vyras gali dėl tariamos neištikimybės nužudyti žmoną ir dėl šeimos įstatymų sunku tokiu atveju pasiekti teisingumą.

Su religijos politizacija siejamos ne tik konkrečios problemos, bet ir visuomenę skaidančios sistemos ydingumas bendrai. Informantai pastebi, kad vyriausybė per sektarianizmą išnaudoja religijas jiems valdyti. Politinis aktyvistas sako: „Vyriausybė tiki sektarinizmo idėja, nes per ją jie gali mus kontroliuoti.[...] Dabar politikai yra išsigandę, nes nebegali to daryti.“ Panašios nuomonės laikosi 28 m. krikščionis: „Čia jie mus suskirsto pagal religiją, bet daugiau jie negali jos naudoti, jie beginkliai.“ 30 m. sunitė samprotauja:

Revoliucija parodė, kiek gerumo žmonės turi širdyse, jis tik buvo nukreiptas klaidinga kryptimi. Vyriausybė kurstė sektarianizmą ir jie bandė naudoti konfesijas kaip silpnę, bandė išgąsdinti, įtikinti, kad kiti kelia grėsmę tavo egzistavimui, bet libaniečiai juk broliai ir seserys.

27 m. stiuardėsė, nepriskirianti savęs jokiai religijai, teigia: „Tie dalykai apie religiją ir konfesijas ir partijas, visa tai mums primesta, tai ne mes, mes ne tokie, mums nerūpi.“ 18 m. studentė sunitė: „Laikas pasikeisti, atsibusti ir nustoti leisti jiems išnaudoti mus ir atskirti mus dėl mūsų religinių įsitikinimų.“

Geografinis susiskaidymas taip pat siejamas su politikų manipuliacijomis. 30 m. krikščionis bedarbis sako: „Vyriausybė mums kūrė idėją, kad Tripolyje yra teroristai, Islamo radikalai,

viskas ten yra blogai. Tripolis yra gražiausia vieta pasaulyje. Mes mylime mus, jie nenori, kad mes įžvelgtume tokią mūsų idėją.“

Tokiu būdu su religijos politizacija siejamos ne tik praktinės problemos, bet ir visuomenės susiskaidymas. Iš skirtingų religijų ir patirčių informantų pasisakymų vietoj konfesinių „mes“ išskyla politiniai lyderiai kaip mus kiršinantys „jie“ ir „mes“, kaip skirtingų konfesijų libaniečiai, kenčiantys nuo tų pačių negandų.

Religijos politizacijos sukeltoms problemoms spręsti iškeliami sekuliarizacija. Kalbama tiek apie asmens statuso įstatymų pakeitimą civiliniais konkrečiai, tiek apie šalies valdymo principą bendrai. Paklaustas, kokie judėjimo tikslai svarbiausi, 34 m. šiitas mokytojas sako: „Pastatyti šalį, kuri yra toli nuo religijų ir lyderių krypčių. Kaip kitos pasaulio šalys.“ 30 m. sunitė teigia, kad pirmiausia reikia vyriausybės, sudarytos iš nepriklausomų specialistų, o paskui naujo rinkiminio įstatymo, neparemto konfesijomis. 35 m. krikščionė pasakoja:

Jaučiu, kad sistema turi pasikeisti iš vidaus. Nes jaučiu, kad ji klaidinga, taigi manau, kad pakeistume sistemą, Libanas turi būti pilietinė [civil] valstybė.[...]Jaučiu, kad jei valstybė taps pilietinė, mes daugiau nebusime šitos skirties tarp mūsų.[...]Su laiku tai padės mums būti vieningiems. Nežinau ar tai svajonė.

Tai, kad sistema klaidinga iš esmės, o vyriausybėje turėtų būti nepriklausomi specialistai, nesusiję su dabartinėmis politinėmis partijomis, yra vienas iš pagrindinių judėjimo teiginių. Galbūt daliai sektarianistinė sistema bloga ne vien dėl specifinio ryšio su religija, bet dėl to, kad visa sistema iš esmės laikoma korumpuota ir jai pakeisti norima pakeisti jos principą apskritai. Bet kokių atveju dauguma informantų vienu ar kitu būdu išreiškė religijos ir valstybės atskyrimo mintį. Vieni tai įvardijo tiesiogiai kaip sekuliarios arba pilietinės (*civil*) valstybės poreikį, kiti sakydami, kad religija turi likti namie arba, kad reikia atsikratyti sektarianizmo. Paklausti, ar informantai yra girdėję reikalavimų, kuriems nepritaria, niekas neįvardijo noro išlaikyti konfesinę sistemą.

Nepaisant informantų vienybės šio klausimu, anot politinio aktyvisto, jo grupės tikslas pirmiausia pakeisti rinkiminį įstatymą taip, kad kiekvienas rinkėjas galėtų rinktis balsuoti pagal konfesinį principą ar ne. Taigi yra suvokiama, kad visa visuomenė nebūtinai yra pasiruošusi iškart atsisakyti įprastos sistemos.

Apibendrinant galima sakyti, kad tiek praktinių problemų, tiek identitetų lygmeny vieningai išryškėja religijos politizacijos problema ir sekuliarizacija kaip jos sprendimas. Identiteto atžvilgiu veikia religijos diegimas į kasdienybę, ką galima matyti ir per Meyerio prizmę, kaip politines priemones, veikiančias identiteto konstravimą. Galiausiai šią mintį galima pailiustruoti 23 m. studento druzo(b) pastebėjimu:

Tam [vienybei] turi pasikeisti partijų politika, kažkas įstatymuose. Gerai, visi turi religiją, bet nereikia jos rašyti. Jei aš kiekvieną dieną paimu savo ID ir matau, kad aš iš šios religijos, aš mąstau šia religija.

3.4 Iššūkiai tarpkonfesinei vienybei

Nepaisant gan aiškaus motyvo, pagal kurį žmonės iš skirtingų konfesijų vienijasi, demaskuoja juos kiršinančius politikus ir siekia kurti bendrą sekuliarią valstybę, tai nėra lengvas procesas. Nėra aišku, kiek tvari ir plati naujoji vienybė. Be to, tai, kad susiskaidymas yra primetamas iš viršaus, nebūtinai reiškia, kad jis nėra palaikomas ir iš apačios.

Dauguma informantų kalba būtent apie politizuotą religiją kaip trukdį vienybei ar pokyčiams, o ne tikėjimą ar religingumą. Visgi 35 m. krikščionė kalba apie tikėjimą kaip potencialią kliūtį:

[...]kai kurie dalykai draudžiami mūsų religijos. Taigi, jei kažkas yra iš tiesų tikintis ir iš tiesų laikosi taisyklių [„by the book“], ką sako jo religija, jis nepriims šių reikalavimų.

[...]Mes vis dar tradicinė bendruomenė.[...]Mano tėvai nėra ekstremistai, bet yra religingi. Jie yra seni, išauklėti kaip krikščionys, kurių vaikai turi tuoktis tik su krikščionimis. Jie ne nekenčia musulmonų, bet tik sako nesituokti. Mes krikščionys ir turim likti krikščionimis.

Paklausta, kaip dėl to jaučiasi pati pašnekovė, ji sako, kad nėra religinga. Jei rastų žmogų, kuris yra musulmonas pagal dokumentus, bet jo idėjos, ideologija ir vertybės atitiktų, jai tai nebūtų problema, bet sukeltų nusivylimą tėvams, todėl „geriau laikytis atokiau“. Taigi pokytis, nors ir susijęs su politine sistema, visgi susidurtų su iššūkiais, net jei ji būtų pakeista: net esant teisinei galimybei tarpkonfesinėms santuokoms, ne visiems jos taptų priimtinos. Kita vertus, noras išlaikyti savo bendruomenės vientisumą nebūtinai reiškia nesantaiką, o tarpbendruomeninė vienybė, neturi reikšti bendruomenių panaikinimo. Visgi potencialas pokyčiams priklauso nuo to, ar norintys išlaikyti tradicines bendruomenes priešintųsi principams, leidžiantiems tradicijų nesilaikyti. Iš pašnekovės komentaro taip pat atsiskleidžia kartų aspektas, minėtas ir kitų informantų ir galintis veikti vienybės perspektyvas.

Taip pat religijos politizacija kai kuriems gali būti problema tik tol, kol ji kelia praktinių problemų. Kaip minėta, pagrindinis žmones vienijantis elementas yra ekonominiai sunkumai. Apie identiteto pokyčių perspektyvą šiame kontekste reflektuoja 23 m. studentas druzas(a):
Yra labai sunku atsitraukti nuo šito ir pabandyti įsivaizduoti kitokį nacionalinį identitetą. Kas gan akivaizdu, tai kad žmonės tarsi per vieną naktį atrado vienybę, paremtą nuoskriaudomis vietoj konfesinių linijų. Taigi buvo daug vienybės dėl tragedijų, su kuriomis visi mes susiduriame[...].Ir tai buvo susidariusio solidarumo esmė.[...]Mes nežinome kaip

funkcionuoti vienybėje už konfesinio susiskaidymo ribų, mes vis dar bandom pamiršti, kaip gyventi visuomenėje ir bandom išmokti, kaip judėti į priekį kitu būdu.

Judėjimas, anot pašnekovo, visgi turi potencialo šia prasme, kadangi žmonės turi progą patirti, kad „gali bendrai egzistuoti ne sektarianizmo kontekste“, kad tai nėra „kažkas nenatūralaus libaniečiams“. Suvokimas, kad patiriamos tokios pačios nelaimės, gali užaugti į „solidarumą, pagrįsta sekuliarumu, lygybe ir skaidančios žmonės sistemos, atsisakymu“.

Žmonės galiausiai galėtų sakyti, kad yra kartu ne vien dėl to, kad patiria tuos pačius sunkumus, bet kad „tiki kitokia realybe“. Tą įgyvendinti, anot pašnekovo, padeda revoliucijos diskursas, kuriantis alternatyvą sektarianizmo diskursui. Taigi informantas žiūri į pokyčius atsargiai, bet per susibūrimus ir bendro alternatyvaus diskurso kūrimą mato naujo identiteto potencialą. Tai atliepia anksčiau išsakytas mintis, kad demonstracijų erdvėje skirtingų konfesijų žmonės susitinka, diskutuoja, užsiima bendra veikla ir per šį procesą potencialiai gali formuoti nauji identitetai, saita tarp žmonių.

Kartais iššūkiu naujai vienybei atsiskleidžia per lauko tyrimus. Pavyzdžiui, vienas iš informantų, su kuriuo demonstracijų aikštėje susitikome pakartotinai, sakė save laikantis ateistu ir pasakojo, kad religija jam nerūpi, tačiau prie manęs susipažinęs su kitu demonstrantu, jis ėmė klausti jo pavardės ir miesto, iš kurio tas kilęs. Vėliau man samprotavo, kad anas teigia esąs krikščionis, bet pagal pavardę ir vietovę turėtų būti kažkas kitas. Taip pat kitu atveju, kai aikštėje vyko gan įtemptas veiksmas, žmonės traukėsi nuo ašarinių dujų, jis man rodė į kitą vaikną ir sakė, kad tas sunitas, kas matosi iš jo barzdos ir aprangos. Nors šie pastebėjimai buvo skirti man, tuo metu aš nebūčiau pagalvojusi apie religinius klausimus, bet vaikinui tai išėjo natūraliai. Toks įprotis fiksuoti ir kvestionuoti kitų religiją prieštarauja teiginiams esą religija neturi informantui reikšmės arba, kad per demonstracijas žmonės būtinai susitinka nežinodami ar nesidomėdami vieni kitų religija. Kitas informantas, 30 m. bedarbis krikščionis, gyveno palapinėje demonstracijų teritorijoje, todėl su juo susitikdavom dažnai man atėjus į demonstracijas. Per interviu jis kalbėjo apie atvirumą kitoms religijoms, pasiruošimą jas suprasti ir papasakoti apie savo, bet vėliau susinervindavo iš mečetės skambant kvietimui maldai.

Taigi nors galbūt nuoširdžiai yra deklaruojamas laisvas požiūris į religijas, žmonės nebūtinai sąmoningai kontroliuoja įpročius, susiklosčiusius visuomenėje, kur susiskaidymas pagal konfesines linijas toks stiprus. Šie pastebėjimai nepaneigia pokyčių potencialo, bet parodo, kad iššūkiu vienybei tarp konfesijų gali egzistuoti ne tik tarp judėjimo dalyvių ir jo priešininkų, bet ir judėjimo viduje.

Taip pat galima prisiminti Poletta ir Jasper pastebėjimą, kad žmonės, siekiantys to paties tikslo nebūtinai vieni su kitais identifikuojasi. Tas pats informantas krikščionis per interviu akcentavo, kad kartu su kitais skirtingų religijų demonstrantais demokratiškai derina kiekvieną žingsnį, kad jie visi yra kaip vienas. Visgi vėliau apie kai kuriuos demonstrantus, gyvenančius aikštėje, man pasakojo, kad jie yra „dviveidžiai“ arba kaip nors netinkamai elgiasi. Paklaustas apie santykius su kitais mano pažinotais palapinių gyventojais, sakė: „Mes draugai revoliucijoje.“ – pabrėždamas, kad nebūtinai juos mėgsta, nepaisant bendro tikslo. Galiausiai kalbant apie iššūkius vienybei verta paminėti kontrrekcijas iš aplinkos. Beiruto kontekste daugiausia atvirų susidūrimų tyrimo laikotarpiu įvyko su grupėmis, palaikančiomis „Amal“ ir/ar „Hizbullah“ partijas. Vienas pirmųjų įvyko spalio 24 dieną, kai buvo susiginčyta dėl „Hizbullah“ lyderio. (Azhari, 2019) Taip pat ir vėliau su minėtomis partijomis siejami asmenys kelis kartus puolė demonstrantus. Kartais jie turėdavo partijų simbolikos, skanduo davė tam tikrus vardus, o kartais buvo atpažįstami pagal rajonus, iš kurių ateidavo arba būdavo atpažįstami asmeniškai. Pradžioje religinių šūkių nesigirdėjo. Taip pat ir informantai kalbėdami apie šiuos įvykius, religijos dažniausiai neminėjo, nors aktualios partijos yra šių ir užpuolikai ateidavo iš šių rajonų. Visgi vėliau su tomis pačiomis jėgomis siejamų judėjimo priešininkų šūkis evoliucionavo į „Šiitai, šiitai.“

Sunku pasakyti, ar tai buvo koordinuotas bandymas provokuoti religinę priešpriešą, kadangi judėjimo dalyviai iki tol, panašu, reaguodami vengė religinės retorikos, ar žmonės iš tikrųjų norėjo pabrėžti savo religinį identitetą, ar jautė grėsmę. Galbūt čia pasireiškia Poletta ir Jesper aprašytas principas, pagal kurį stiprus judėjimo identitetas gali sukelti pasipriešinimą iš tų, kas vaizduojamas kaip priešai. Tiesa, žiūrint iš religijos perspektyvos, šiitai ar kita konfesija nebuvo vaizduojami kaip priešai, bet galimai priešinamasi sekuliarizacijai, norui iškelti kitus identitetus virš religinio.

Neturint duomenų iš pačių kontrjudėjimo atstovų sunku įvertinti jų motyvaciją, tačiau verta aptarti reakcijas į šiuos įvykius, kadangi jie svarbi dialogo, per kurį potencialiai „deramasi“ dėl naujo identiteto, dalis. 66 m. sunitė sako, kad negalima pereiti nuo sektarianizmo prie sekuliarumo per dvi dienas, todėl mes matome žmones šaukiančius: „Šiitai šiitai“. Ji priduria, kad tas pats vyksta ir su krikščionimis: „Kalbėti apie respublikos prezidentą yra labai didelis reikalas, kadangi jis užima maronito, krikščionio poziciją.“ Po įžeidimų jo adresu, taip pat vyko kontrprotestas. Taigi informantė neišskiria šiitų, bet mato įvykį kaip bendros problemos, priešpriešos tarp sektarianizmo ir sekuliarumo, simptomą. Taip pat 35 m. krikščionė aktorė sako, kad tai, kas įvyko, normalu ir paaiškina:

Aš sakiau, Libane yra skirtingų mentalitetų. Turime žmonių, kurie nori būti pilietinėje visuomenėje ir net gyventi kartu nesusituokę, o kitoje pusėje turime žmonės, kurie mano, kad jie neteisūs Dievo atžvilgiu[...]. Libane turime ne tik kairę ir dešinę, yra daug kraštutinių labai mažoje šalyje.

Čia taip pat reikšminga atrodo ne konkreti priešininkų konfesija, o santykis su pilietine valstybe. Kiti informantai pabrėžia, kad tarp demonstrantų taip pat yra šiitų, o šiitai užpuolikai yra „jie“, kitokie šiitai, nei tie, kurie yra su judėjimu.

Per susidūrimus susikuria (kai kurių nuomone sąmoningai politinių jėgų skatinama) proga grįžti prie konfesinės priešpriešos, tačiau informantai nuosekliai vengia imtis supriešinimo konfesiniu pagrindu. 30 m. bedarbis krikščionis apie susidūrimus juokaudamas sakė: „Jie šaukia šiitai šiitai. Kodėl? Kas mes jiems? Žydai?“ Tokiu būdu nors ir juokais, apibrėžiami tam tikri mes ir jie. Informantas paaiškina, kad tarp demonstrantų yra ir krikščionių, ir sunitų, ir šiitų. Pats jis krikščionis, bet savo pasakymu tarsi nori parodyti, kad nesijaučia supriešintas šūkiu „šiitai“, nelaiko jų priešinga kategorija. Kita vertus, žydai paliekami už ribos, nors tikėtina galvojama ne apie Libano mažumą, o apie Izraelio žydus, kadangi šiitų partijos, pirmiausia „Hizbullah“, turi stiprias sąsajas su pasipriešinimu Izraeliui. Bet kokiu atveju, nei vienas iš informantų kalbėdamas apie susidūrimus su judėjimo priešininkais nesiima jų įvardinti pagal konfesijas, sakyti, kad viena ar kita konfesija yra prieš judėjimą. Su religija susipriešinimą galima sieti per santykį su sekuliarizacijos idėja. Visgi dažniausiai priešininkai, net kai jie pasirodo su religiniais šūkais, įvardinami per kitas kategorijas, todėl tokie susidūrimai bus aptarti ir iš kitų nei religinė perspektyvų.

4. Nacionalizmas ir tarpbendruomeninės vienybės perspektyvos

4.1 Pilietinis nacionalizmas ir nacijos konstravimas

Žiūrinti iš pilietinio nacionalizmo ir nacijos konstravimo perspektyvos, turi reikšmės informantų atsakymuose atsikartojantis vienos vėliavos motyvas, turint omeny, kad tokie simboliai kaip vėliavos, himnai ir nacijos emblemos atsirado būtent su nacionalinių valstybių iškilimu. (Smith 2003, 119)

Bendra Libano vėliava iškeliamą kaip priešprieša religiniam arba politiniam susiskaidymui. Šiitas, dirbantis banke, sako: „Visi demonstrantai turi tik Libano vėliavas, nors dauguma žmonių sekdamo kokia nors partija. Matosi, kad jie nori pokyčio, jiems bloga nuo to, kuo jie sekė.“ Tam tikrą nacionalinį jausmą tas pats informantas iškelia ir paklaustas apie įvairias demonstrantų veiklas ir dainas bei šokius konkrečiai: „Nėra priežasčių šokti, išskyrus tai, kad žmonės pirmą kartą tiki pokyčiu, o dauguma dainų žodžių yra patriotiški.“ Taigi tam tikras nacionalinis jausmas įprasmina kita vertus „nereikalingą“ užsiėmimą.

Dirbantis studentas druzas, paklaustas, ar dėl religijos su juo elgiamasi kitaip sako:

Visi elgiasi su kitais priklausomai nuo religijos. Taip, tai pasitaiko Libane. Todėl mes norime susivienyti, visi libaniečiai, po vienu dalyku. Galbūt mes negalime susivienyti per religiją, nes religijos jau skirtingos, tai galbūt mes galime susivienyti po Libano vėliava ir šalimi, po Libano vardu.

30 m. krikščionis bedarbis apie susidūrimą su priešininkais, nešančiais „Hizbullah“ vėliavas sako: „Kas jūs? Hizbullah? Mums nerūpi. Mes libaniečiai. Jie neša savo vėliavas, bet mes – mes nešame Libano vėliavą.“

Per vėliavos motyvą skirtingi informantai iškelia naują nacionalinį „mes“ prieš „mes“, paremtą religijomis arba politinėmis pažiūromis. Ši tendencija atsikartoja daugelio informantų pasisakymuose, ne tik per vėliavos simbolį, bet ir per pilietybę ar tautybę konkrečiai. 30 m. dirbantis informantas, paklaustas apie savo religiją, atsakė: „Mano religija? Aš Libanietis. Aš tikrai libanietis.“ Tas pats pašnekovas sakė, kad nėra prisirišęs prie religijos, bet kartu minėjo, kad jo santykis su Dievu yra tarp jo ir Dievo. Taigi religija jam nebūtinai nėra reikšminga apskritai, bet yra asmeninės erdvės dalis, o buvimas libaniečiu yra viešai deklaruojamas savęs apibrėžimas.

34 m. šiitas mokytojas, sakantis, kad revoliucija paskatins vienybę, paklaustas, kuo ta vienybe galėtų būti paremta, sako: „Pilietybe. Pagarba savo šaliai. Kai tu gerbi savo šalį, tu gerbi visus. Jei tu gerbi savo lyderį, atsiranda susiskaidymas.“

Buvimas libaniečiais taip pat supriešinamas ir su regioniniu susiskaidymu. Informantė iš mišrių religijų šeimos sako: „Anksčiau sakydavom, pavyzdžiui, aš iš Beiruto, aš sunitas, po to – aš libanietis. Dabar – aš libanietis, aš iš Libano, ne iš Beiruto, iš Libano.“ Politinis aktyvistas sako, kad žmonės ir toliau klaus vieni kitų, iš kur jie yra, bet jiems tai iš tikrųjų nerūpės, paaiškina:

Dabar mes esame libaniečiai. Mes tapome libaniečiais per tris savaites. Mes šito laukėme, kai politiniai lyderiai mirs, nes jie dabar senyvo amžiaus, taigi jie galėtų mirti po dešimties metų, tada mes galėtume atsiimti iš jų galią. Mes atsiėmėme ją iki jų mirties, nes tokia karma.

Tas pats informantas sako, kad tai, kad žmonės atsisako sektarianizmo, teikia vilties, kad galima pastatyti valstybę, apie jos pobūdį samprotauja:

Libanas kitoks nei kaimyninės valstybės, čia mes matome LGBTQ bendruomenę, aktyvizmą, taisykles, įstatymus. Jis progresyvesnis nei kitos šalys. Taigi mes esame verti šalies, kuri atliepia mūsų teises. Mes gyvename kitaip ir turime turėti šalį, kuri tiki mumis, tuo, kaip mes matome dalykus.

Valstybė, paremta teisėmis, daugelio informantų matoma kaip atsvara senajai sistemai, vienijanti libaniečius. 30 m. sunitė apie buvimą libaniete sako:

Man tai reiškia savo šalies iškelimą į pirmą vietą. Ne užsienio šalių interesus, bet savo šalies. Tai reiškia, kad jūs lygūs, visi žmonės yra lygūs, nepriklausomai nuo religijos, statuso visuomenėje. Visi turi teisę į minimalius elektros, vandens, išsilavinimo, sveikatos apsaugos poreikius.

Tendencija, aptarta kalbant apie susivienijimą tarp konfesijų, galioja ir čia, t.y. kaip vienybės katalizatorius veikia praktinės problemos. 33 m. krikščionis sako: „Aš turiu tokias pat problemas kaip musulmonas libanietis, o ne krikščionis siras.“ – tokiu būdu nacionalinis identitetas per problemas iškyla aukščiau religinio.

Vienaip ar kitaip buvimas libaniečiais, vieningo Libano, kur patenkinti visų minimalūs poreikiai, idėją iškelia dauguma informantų.

Kai kurie buvimą libaniečiais supriešina ne tik su religijomis ar tradiciniais lyderiais, bet ir su prie judėjimo prisijungusiomis naujesnėmis politinėmis organizacijomis. 25 m. nežinomos religijos didžėjus sako, kad nedalyvauja diskusijose, vykstančiose judėjimo kontekste, nes kai kurias iš jų organizuoja įvairūs judėjimai (pvz. „Saba“):

Mes nenorime būti po jokia emblema. Mes esame žmonės, mes esame libaniečiai. Mes save įvardiname, aš ir mano bendruomenė, kaip libaniečius. Nes tai mūsų judėjimas ir aš nenoriu jo vadinti judėjimu, nes mes esame libaniečiai.

Vaikino žodžiai tam tikra prasme atspindi daugelio informantų pasisakymus, kadangi atsikartojantį motyvą galima būtų apibendrinti formule: Mes nesame x (tam tikros konfesijos, partijos, lyderio, regiono atstovai), mes – libaniečiai. Iš vienos pusės, tai aiškiai atskleidžia pilietinio nacionalizmo ar valstybės konstravimo motyvą, kai vietoj susiskaidymo vienu ar kitu „senu“ pagrindu, kalbama apie nacionalinio masto naują „mes“. Iš kitos pusės, atsiribojimas nuo bet kokių organizacijų gali būti problemiškas kalbant apie idėjų įgyvendinimą.

Jei naciją, kaip siūlo Eriksen, laikome tikėjimo, ideologijos pasekme, reikalaujančia masių palaikymo, matome tokios ideologijos ir tikėjimo konstravimą pačių masių, iš apačios. Siejant ideologijos sėkmę su valdymo efektyvumu, senosios ideologijos kvestionavimą galima paaiškinti efektyvumo trūkumu, bet naujosios perspektyvoms įvertinti kol kas trūksta pagrindo. Dabartinėje stadijoje labai ryškiai matomas „Mes ne „jie“, mes libaniečiai“ motyvas dar nėra įgavęs politinės formos. Turint omeny, kad ir daugelio informantų, ir aptartų akademikų nuomone Libano identitetai smarkiai paveikti politinių jėgų bei Meyerio principą, siejantį identitetą ir politinį procesą, itin svarbu, kaip pasikeis pačios politinės jėgos ir kaip veiks „naujuosius“ identitetus.

Nacijos konstravimo problemiškumą tiesiogiai iškelia psichiatras iš Sirijos, dirbantis demonstracijose. Jis kalba apie istorinę problematiką, tai, kad 1947 m. sukurtas Libanas, sudarytas iš mažumų, kurios nebūtinai vienos su kitomis identifikuojasi. Anot jo, problema išlieka ir toliau:

Nemanau, kad Libano identitetas toks subrendęs kaip šalių, kurios egzistuoja šimtmečius. Be to, jis turi labai daug užsienio įtakos. Yra žmonių, kurie identifikuojasi su Iranu ar Sirija ar Saudo Arabija, ne su pilietybe, nes seka atitinkamomis grupėmis. Be to, yra sektarianizmo linijos, gan aiškios, nes tai ne tik religinis identitetas.[...]Dėl to yra sunku žaisti už šitų kategorijų ribų. Pilietinės visuomenės mažai ir ji turi mažai įtakos. Šis judėjimas yra anomalija, kur žmonės ateina ir bendrauja nebūtinai žinodami, kas yra kitas žmogus. Tai yra galimybė, kai gali susikurti identitetas, kertantis linijas. Manau, kad neatsitiktinai protestas atrodo kaip karnavalas, kur visi šoka ir dainuoja, nes tik tai vienija šiuos žmones. Kol kas to užtenka, bet kad tai užaugtų į kažką didesnio, turi išsivystyti politinė programa, politinė partija ir lauko kandidatai, kitaip nežinau, kaip tai gali kažką pakeisti.

Kai kuriems nacionalizmo arba nacijos konstravimo problema egzistuoja ne tik praktiniame, politinės išraiškos, bet ir ideologiniame lygmenyje. 23 m. studentas druzas(a), kuris kaip tikslą kelia sekuliarią valstybę, kur visi lygūs, ją atskiria nuo nacionalizmo idėjos:

Aš nesu nacionalizmo ar patriotizmo idėjos draugas. Revoliucijos metu aš visą laiką atsisakiau nešti Libano vėliavą ar prisieinti bet kokius nacionalinius sentimentus, nes aš nemanau, kad tai esmė. Ir tai gali atnešti daugiau žalos nei naudos, nes kai tik identitetai taip pabrėžiami ir taip politizuoti, ypač neramiais laikais, lengvai galima grįžti prie „mes prieš juos“ mentaliteto. Ir bent jau man visada svarbu, kad pilietinė visuomenė ir tai, už ką ji kovoja, ir revoliucija ir tai, už ką ji kovoja, būtų atviras kvietimas visiems, kas nori prisijungti prie šito naujai atrasto sąmoningumo realizacijos.

Informantas palaiko lygių piliečių vienybės idėją, bet nenori jos sieti su vėliava, kuri galbūt jam asocijuojasi su griežtesniu apibrėžimu, kas po ta vėliava gali eiti. Galbūt tai sietina su nelanksčiomis druzų bendruomenės ribomis ir nenoru taikyti tokių pat griežtų principų naujai bendruomenei apibrėžti. Be to, pašnekovas studijuoja politikos mokslus ir tikėtina yra susipažinęs su tautinių valstybių ir nacionalizmo problematika giliau nei kiti informantai. Kalbant apie pilietinį nacionalizmą taip pat verta paminėti pačios pilietybės arba kas gali būti piliečiu, klausimą. Jau minėto informanto didžėjaus motina buvo libanietė, o tėvas siras, todėl jam pagrindinis motyvas dalyvauti demonstracijose – siekis gauti teisę į pilietybę. Jo motyvacija sutampa su kai kurių kitų siekiu. Skirtingų lyčių ir religijų informantai kalba apie moterų teises bendrai ir mini teisę moterims perduoti pilietybę konkrečiai. Šis reikalavimas taip pat matomas per moterų maršus, kelis kartus vykusius tyrimo metu (žr. antrą priedą). Taip pat demonstracijų erdvėje pastoviai įrengta organizacijos „Mano pilietybė – mano orumas“ palapinė, dirbanti su šiuo klausimu. Taigi viena vertus, vaikino siekis gauti pilietybę koreliuoja su viena iš demonstrantų siekių kryptimi, kita vertus konsensusas šiuo klausimu ne toks ryškus, kaip kalbant apie ekonomines problemas. Studentė iš Tripolio prieštarauja šiam tikslui ir paaiškina:

Nes kiti arabai, jie neduoda mums tokios pačios teisės.[...]Kaip Sirijoje, moteris neperduoda pilietybės, todėl.[...]Sirijos pabėgėliai Libane turi visas teises, o libaniečiai neturi, pavyzdžiui darbui. Mes neturim galimybės dirbti.[...]Aš myliu visas tautybes, bet mano nuomone, libaniečiai neturi tokių teisių kaip kiti arabai.

Taigi pašnekovei pilietybės perdavimo klausimas susijęs ne su jos pačios kaip moters teise, bet su tam tikra skirtimi tarp libaniečių ir ne libaniečių bei nuostata, kad libaniečių teisės pažeidžiamos.

Pilietybės kategorijos problemiškas taip pat atsiskleidžia kalbant su studente, gimusia Palestinos pabėgėlių stovykloje, Libano pilietybę neseniai gavusia per vyrą libanietį. Ji teigia, kad prieš metus viskas, kas buvo susiję su Libano vėliava, bet kas nacionalinio libanietiško, jai kėlė pasiūlykštėjimą, nes augdama kaip pabėgėlė ji nukentėjo nuo diskriminacinių

įstatymų, draudžiančių pabėgėliams įsigyti turtą, įgyti tam tikras profesijas, turėti pilietybę apskritai ir kt. Tai, kad pabėgėliams sunku gauti pilietybę, ji sieja su sektarianizmu, kadangi palestiniečiams gavus pilietybę, pakistų konfesiją, o kartu politinių galių balansas. Dabar pašnekovė turi tam tikros vilties, taip pat ir pabėgėlių klausimais.

Tokiu būdu tam tikros grupės, neįtrauktos į Libano piliečių ratą, mato šį judėjimą kaip galimybę būti į jį įtrauktiems, bet šis siekis gali susidurti su pasipriešinimu, kurio mastą iš šio tyrimo nusakyti sunku.

Bendrai galima sakyti, kad pilietinio nacionalizmo ir nacijos konstravimo idėja neabejotinai atsiskleidžia informantų pasisakymuose ir bendrame judėjimo diskurse per vėliavas ir patriotiškas dainas. Visgi šios idėjos perspektyva yra sudėtinga, kadangi neaišku, kokia bus jos praktinė išraiška. Taip pat judėjimo kontekste vyksta diskusija, kas bus tokio pilietinio nacionalizmo „mes“ dalimi, o kas lieka už jo ribų.

Galiausiai kaip iššūkį pilietiniam nacionalizmui galima prisiminti Eriksen teiginį, kad jo propaguojamas kultūrinis egalitarizmas gali įkvėpti kontreakciją iš mažumų. Galbūt į jau minėtus susidūrimus su tam tikras partijas palaikančiais šiitais galima žiūrėti ir iš šios perspektyvos. Šūkį „šiitai“ galima matyti kaip priešpriešą šiai naujai „mes – libaniečiai, pirmiau nei tam tikros religijos ar politinės partijos sekėjai“ idėjai, kuri kartu susijusi su sekuliarios valstybės kūrimu. Apie vieną tokį susidūrimą banke dirbantis druzas sako, kad nėra prieš šiitus ir klausia: „Kodėl libanietis vaikinai bijo savo brolio, libaniečio vaikinai?“ Taigi galbūt ta baimė pagrįsta religinio identiteto ir sekuliarizmo priešprieša, o galbūt skirtingomis nacionalizmo idėjomis.

4.2 Nacionalizmas ir etniškumas

Pripažįstant nacionalizmo ryšį su etniškumu ir šios sąvokos problematiškumą, verta aptarti patį etniškumą Libano kontekste. Visus libaniečius sieja bendra kalba, bet kartu bendra kalba juos sieja ir su kitomis arabų šalimis. Priklausomai nuo to, ar kalbama apie arabų kalbą bendrai, ar Libano dialektą, šią kategoriją galima traktuoti įvairiai. Konfesijos suskirsto libaniečius į smulkesnes grupes, per religiją vėlgi susijusias su didesnėmis grupėmis už Libano ribų. Konfesinės grupės taip pat susijusios su geografiniu susiskaidymu Libano viduje ir tam tikra prasme ekonominėmis strategijomis, prisimenant konfesijų socialinį vaidmenį ir ryšį su klientelizmu. Tokiu būdu konfesijos turi daugiau bendrų kultūrinių bruožų nei libaniečiai bendrai ir labiau primena grupę, turinčią „bendrą kultūrą“. Tai koreliuoja ir su minėtu Farha požiūriu į Libano konfesijas kaip subtautybes arba Makdisi kvazinacijomis.

Žiūrint į etniškumą per Eriksen aprašytą prizmę, kaip į tam tikrą skirstymą į „mus“ ir „juos“, per lankstų, kintantį socialinį procesą, galima sakyti, kad tiek iki šiol Libane egzistavęs „konfesijų nacionalizmas“, tiek naujai konstruojamas pilietinis nacionalizmas nepaneigia jo ryšio su etniškumu. Laikantis nuostatos, kad nacionalizmo ideologijos sėkmė priklauso nuo valdymo efektyvumo, senosios ideologijos kvestionavimas sietinas su efektyvumo mažėjimu. Kaip jau pastebėta kalbant apie religiją, skirtingų konfesijų atstovus, anot informantų, vienija bendros ekonominės problemos. Taigi ekonominė ir politinė krizė skatina libaniečius atsisakyti esamos ideologijos, ne pačių konfesijų, bet jų kaip nacionalinės idėjos pakaitalo. Iš lankstaus etniškumo perspektyvos galima manyti, kad pasikeitė bendrų bruožų tarp grupių konfigūracija arba vieni bruožai pasidarė svarbesni už kitus. Ekonominė strategija per klientelizmą susijusi su konfesijomis jam praradus efektyvumą tapo bendra skirtingoms konfesinėms grupėms.

Žiūrint į jau aptartą susidūrimą su tam tikras partijas remiančiais šiais iš šios perspektyvos, jį galima matyti ne kaip religijos ir sekuliarizacijos konfliktą, bet tam tikra prasme „etninės“ mažumos susidūrimą su naujai besiformuojančia „etnine“ daugumos grupe arba senosios nacionalizmo ideologijos susidūrimą su naująja.

Bet kokių atveju, kalbant apie pilietinį nacionalizmą pastebėta, kad skirtingi informantai mini „buvimą libaniečiais“ kaip reikšmingą judėjimo kontekste kategoriją. Kadangi ši kategorija skirtingiems žmonėms gali reikšti skirtingus dalykus, verta aptarti pašnekovų požiūrį į ją. Labai mažai informantų kalbėdami apie „libanietiškumą“ mini kilmę arba bendras šaknis, nors tai pasitaiko. Šiitų-krikščionių šeimos studentas sako, kad libaniečiai yra ne arabai, bet finikiečiai. Taip pat 25 m. didžėjus mini finikiečius, tik kalbėdamas ne vien apie Libano, bet apie Artimųjų Rytų kaip Sirijos, Palestinos, Jordanijos ir Libano išskirtinumą. Kita vertus, spalio 27 ne interviu kontekste, vaikas, vedantis ekskursijas po Beirutą, kalbėjo apie finikiečių mitą kaip krikščionių išsigalvojimą, skirtą libaniečius atskirti nuo arabų. Taigi naujo „etniškumo“ pagrindą sieti su bendra kilme problemiška.

Daug kas iš informantų, paklausti, ką jiems reiškia būti libaniečiais, be aptartų pilietinių teisių ar vėliavos, mini tam tikras kultūrinės savybes ar polinkius. Skirtingų religijų ir lyčių informantų atsakymuose kaip išskirtiniai libaniečių bruožai atsikartoja svetingumas, kūrybiškumas. Taip pat keli skirtingi informantai mini humoro jausmą, kuris, anot jų, kitoks nei kitose arabų šalyse ar pasaulyje apskritai. Kai kurie mini pasididžiavimą gražia gamta, jūra, kalnais. Dažniausiai atsikartojantis motyvas – tam tikras „mokėjimas gyventi“ arba džiaugtis gyvenimu, taip pat siejamas su šokiais ir dainomis revoliucijos kontekste, iliustruojamas išpopuliarėjusiu kažkieno ant plakato užrašytu sūkiu: „Patys laimingiausi

prislėgti žmonės pasaulyje“. Ne visi vertina šokius ir dainas teigiamai, bet net kai kurie neigiamai linksmybes vertinantys informantai įžvelgia jų „libanietišumą“. Pavyzdžiui, 26 m. dirbanti krikščionė sako:

Jie stato scenas ir fejerverkus...Bet aš daug kalbėjau su draugais ir pasidariau truputį agresyvi. Nes jie man sako, kad čia geras būdas linksminti žmones ir palaikyti revoliuciją. O aš sakau, kad tai nėra būdas protestuoti. Galbūt tai libanietiškas būdas, bet viskam yra ribos. Panašus aspektas, kai respondentas šitas sakė, kad „nėra priežasties šokti ir dainuoti, išskyrus tai, kad dainos patriotiškos“, jau aptartas prie pilietinio nacionalizmo. Nors ne visi palaiko „linksmas“ protesto formas, galbūt per jas protesto kontekste formuluojami bendri kultūriniai bruožai. Informantų išskirti humoro jausmas ar linksmas būdas nebūtinai turi iš tiesų būti išskirtiniais libaniečių bruožais, bet tam tikras tikėjimas tuo, apibrėžimas „kas mes esame“ per „ką mes darome“, gali būti etninių ar nacionalinių „mes“ performulavimo proceso dalimi.

4.3 Nacionalizmas ir religija

Kalbant apie nacionalizmo santykį su religija, iš vienos pusės aktualus yra sekuliaraus nacionalizmo supriešinimas su religijos politizacija. Religijos politizacijos problema ir jos sprendimas per sekuliarizaciją jau aptarti kalbant apie religiją. Sekuliarizacija savo ruožtu sietina su taip pat jau nagrinėta pilietinio nacionalizmo idėja.

Taigi galima kalbėti apie nacionalistinę ideologiją, instrumentalizuojančią religiją, kalbant apie „senąjį“ nacionalizmą, iškeliantį konfesijas kaip pirmines saviidentifikacijos kategorijas. Kita vertus, pastebėta, kad Libano kontekste konfesinės grupės primena etnines, kas taip pat sietina su „senąja“ nacionalizmo ideologija, išnaudojančia religines kategorijas. Šiuo atveju galima į nacionalizmo ryšį su religija žiūrėti iš skirtingų perspektyvų. Įmanoma teigti, kad politiniai veikėjai instrumentalizavo religijas ir kūrė skirtingas nacionalistines ideologijas jų pagrindu. Kita vertus, galima konfesines grupes matyti kaip istoriškai susidariusias kultūrinės grupės, kurių išraiška yra jas atstovaujančių politinių grupių ideologijos. Šis prieštaravimas susijęs ir su skirtingais požiūriais į sektarianizmą Libane kaip į prigimtinių ar sukonstruotą. Čia nesiekama atskirti šių kategorijų, bet laikomasi nuostatos, kad konfesinės bendruomenės ir yra susietos vidinių kultūrinių saitų, ir pastoviai yra instrumentalizuojamos politinių jėgų. Galbūt požiūris į politikos santykį su religija yra vienas iš klausimų, sprendžiamų per „derybas“ tarp judėjimo dalyvių ir jo oponentų. Judėjimo dalyviams politizuota religija yra problema, kurią reikia spręsti per sekuliarizaciją ir pilietinį nacionalizmą. Kai kurie oponentai savo ruožtu gali jausti stipresnius ryšius su savo konfesine bendruomene, nei viso Libano piliečiais ir jaustis atstovaujami tam tikrų politinių lyderių, o ne jų išnaudojami.

5. Lyderystė ir tarpbendruomeninės vienybės perspektyvos

5.1 Senujų lyderių atmetimas ir susivienijimas

Informantams kalbant apie patiriamą segregaciją, daugelis jų mini ne tik religiją, bet ir politinius lyderius, partijas. Banke dirbantis šiiitas, sako, kad visi susiskirstę grupėmis, kurios seka tam tikra politine partija ir sieja tai su jo vadinamu „vitaminu W“ arba *wasta*: „Jeigu pažįsti kažką, kas gali tau padėti gauti darbą, jis turi būti susijęs su politine partija.“ *Wasta* arabiškai reiškia naudojimąsi pažintimis prekėms ar paslaugoms užtikrinti, Libane šis principas plačiai paplitęs, susijęs su valstybės resursų valdymu. (Egan, Tabar 2016, 1) Apie pažinčių, susijusių su partijomis, svarbą kalba ir kiti informantai. Minima įvairi materialinė pagalba arba apsauga iš politinių lyderių kaip motyvacija jais sekti. Susivienijimas judėjimo kontekste kai kurių siejamas su suvokimu, kad žmonės negauna pakankamai iš lyderių. Informantas iš šiitų-sunitų šeimos paklaustas, kas turi pasikeisti sako, kad žmonės negali įsigyti namų, seni žmonės neturi teisių, niekas jiems nepada: „Žmonės seka politikais, kurie jiems nieko neduoda.“ Paklaustas ar tiki, kad vienybė išliks sako, kad taip ir pakartoja: „Politikai nieko mums neduoda.“ 30 m. sunitė sako:

Viskas, ką jie daro, tai siurbia gyvybę iš žmonių savo pačių naudai. Jie [politinis elitas] pasiglemžė šios šalies turtus ir nieko už tai nedavė žmonėms ir aš tokia laiminga, kad žmonės pirmą kartą atėjo palikdami savo religijas ir politines partijas nuošaly. Jie tiesiog atėjo kaip libaniečiai.

Iš šių komentarų santykis su lyderiais atrodo tranzakcinio pobūdžio, susijęs su klientelizmu, o susivienijimas ir atsakymas sekti lyderiais susijęs su jų neefektyvumu, kadangi lyderiai „nieko neduoda“ žmonėms, kuriuos valdo.

Kalbant apie lyderių atmetimą taip pat minimas kartų aspektas. 33 m. krikščionis sako: *Politinė klasė ignoruoja jaunimą, ne mane, jaunesnius. Aš nesijaučiu jų reprezentuojamas, kaip jaustis žmonėms, kuriems dvidešimt keli? Ir kai 30 metų vis dar turi tuos pačius politikus, parlamento pirmininką, kuris šį postą turi nuo 1992. Mūsų prezidentui 84-85 metai. Jie nežino, kaip kalbėti su šiais žmonėmis. Kartais aš nustembu kalbėdamas su paaugliais ar dvidešimtmečiais, ką sakyti apie juos? Jie nežino, kaip su jais kalbėtis, jie nesijaučia reprezentuoti. Štai kur reikalas, dar yra tai, kad jaunimas neišgyveno 2006 metų karo ar 2005 revoliucijos, jie nepatyrė pilietinio karo. Jiems viskas nauja, kaip revoliucija, jie neturi jokio prisirišimo ar santykio su politine partija ar lyderiu ar „za'im'u“.*

Taigi tam tikras lyderių atmetimas sietinas su jų neefektyvumu, tiek materialine prasme, tiek kalbant apie identiteto konstravimą: senieji lyderiai naujai kartai neatitinka „mes vieni iš jūsų“ kriterijaus.

5.2 „Visi reiškia visi“ ir tarpbendruomeninė vienybė

Judėjimo šūkis „Visi reiškia visi“ implikuoja kategorišką visų lyderių atsisakymą bendros gerovės vardan. Santykis su senaisiais lyderiais dažniausiai atsiskleidžia per „mus“, kurie yra su judėjimu ir „juos“, kurie vis dar seka lyderiais dėl naudos ar iš baimės. 30 m. sunitė sako: *Neturtingi žmonės yra išnaudojami kai kurių politinių partijų. Jie duoda jiems pinigų, kad tie mainais kažką jiems padarytų.[...]Kitas dalykas yra, kad jie bijo. Jie bijo ir mano, kad lyderis mus gina, bet tai – netiesa. Jie bijo būti mažuma, būti nereprezentuoti. Bet jeigu jie ateitų ir pamatytų ir paklaustytų mūsų čia, jie pamatytų, kad taip nėra.*

Politinis aktyvistas, paklaustas ar jo aplinkoje visi palaiko judėjimą, sako:

Visi tai palaiko, visi žmonės tai palaiko. Tie, kas to nepalaiko, yra tie, kas kažką gauna iš politinių lyderių. Kaip politiniai lyderiai jie duoda darbus vyriausybėje, teisinius dalykus, kurie gali būti naudingi. Bet tai naudinga jų pačių žmonėms. Tie žmonės irgi su mumis, bet jie negali išstrukti iš savo lyderių, negali pasakyti, kad mes su jumis. Bet iš esmės, prasta ekonomika veikia mus visus, tik jie negali to pasakyti.

Taigi „jie“, kurie seka lyderiais ir nepalaiko judėjimo, informantų akimis negali jų atsisakyti dėl klientelistinių santykių. Pašnekovės teiginys kad „jie“ bijo būti nereprezentuoti, susijęs ir su identitetais, reiškia, kad ir priešininkai save laiko atskira grupe.

Iš pirmo žvilgsnio pasiskirstymas į „mus“, kuriančius vieningą Libaną, nepriklausomą nuo senųjų lyderių, ir juos, dar neatsisakiusius lyderių, atrodo neproblemiškas. Daugelis informantų pasisako už „Visi reiškia visi“ principą. 33 m. krikščionis sako: „Taip, kai kurie žmonės bando nukreipti taip, tarsi mes prieš „Hizbullah“, kai kurie, kad mes prieš Harirį, kai kurie, kad mes prieš Aouną, ne – mes prieš juos visus.“ 35 m. krikščionė samprotauja apie žmones, kurie iš pradžių buvo su judėjimu, bet vėliau tapo jo priešininkais:

Manau, kad visi libaniečiai sutinka dėl priežasčių, dėl kurių mes susirinkom, visi, tiesiogine to žodžio prasme. Dėl ko mes nesutariam, tai kai jie ėmė sakyti Nasrallah [„Hizbullah“ lyderis], ar nežinau ką – „Ne, mes prieš jus, mes ne su jumis“. Aš gan tikra, kad visi sutinka dėl didžiųjų priežasčių, bet kai kalbama apie mano lyderį: „Ne, nesakyk jo vardo, neminėk jo. Visi vagia, be ne mano lyderis.“

Pasikeitusį požiūrį į judėjimą dėl santykio su lyderiu atskleidžia pokalbis stebėjimų metu spalio 28 dieną, kai demonstracijų mastas buvo kiek apmažėjęs. 25 m. vaikas šitas,

nebaigęs mokyklos, dirbantis vairuotoju, pasakė, kad žmonės pasiskirstė per pusę: kas vis dar nori revoliucijos ir kas nebenori. Jis nebenori, nors norėjo pirmas dvi dienas. Mano, kad politikai imsis patenkinti tam tikrus reikalavimus. Kiti, anot jo, toliau protestuoja, nes nori, kad visi politikai išeitų. Paklaustas, ar pats to norėtų, pasakė, kad ne visi – tik ne Nabih Berri [šiitų partijos „Amal“ lyderis, parlamento pirmininkas].

Susidaro įspūdis, kad santykis su lyderyste veikia santykį su judėjimu: grįžti prie lyderio reiškia pasitraukti iš judėjimo ir bendro identiteto kūrimo. Visgi pažiūrėjus iš arčiau sutarimas „Visi reiškia visi“ klausimu nėra vienareikšmiškas.

Kai kurie pastebi, kad ir judėjimo viduje yra „kiti“, kurie toliau palaiko kažkuriuos lyderius. 34 m. netikintis šiitas, bedarbis grafikos dizaineris iš Pietų Libano sako: „Mes turime susitarti, kad visi reiškia visi. Kai kurie žmonės yra už dalį iš jų arba tik prieš kai kuriuos. Jie visi yra korumpuoti, galiu įvardinti juos vardais: Berri, Nasrallah, Jumblatt, Hariri, Bassil.“ 28 m. krikščionis yra mažiau kategoriškas, paklaustas apie šūkį „Visi reiškia visi“, sako: „Su kuo aš sutinku, tai kad visi jie yra įtariamieji. Niekas, turintis valdžią, nėra neįtariamasis, bet tai nereiškia, kad jis kaltas. Ir tiek. Štai ką reiškia „Visi reiškia visi“. Ir jei tu švarus...“

Kai kuriems „Visi reiškia visi“ implikuoja vienareikšmišką visų politikų atsisakymą, nes jie laikomi bendros neteisingos sistemos dalimi ir negali būti nekalti, visgi šis informantas nesutinka atsisakyti politikų, kurių asmeninė kaltė nėra įrodyta. Galbūt tai susiję su tuo, kad jis, nors savo politinių pažiūrų neatskleidė, minėjo, kad jo senelis buvo politikas, taigi jo požiūris į politikus gali būti pakantesnis, nei tų, kurie nėra susidūrę su politiniais veikėjais. Taip pat yra tikinčių, kad reikia išimčių „visų“ atžvilgiu bendros gerovės ar vienybės vardan. 34 m. šiitas mokytojas, paklaustas, su koku revoliucijos reikalavimu nesutinka, sako:

„Visi reiškia visi“ – mes negalime palikti šios šalies be kontrolės arba bus kaip Sirijoje, Irake, Libijoje. Mes negalime turėti dar vieno pilietinio karo. Mes matėme daug problemų, nes daug žmonių įžeidinėja Berri arba Nasrallahą. Jis nėra su niekuo susijęs, jis „Hizbullah“ lyderis. Šiandien jis kalbėjo apie kovą prieš korupciją ir davė leidimą pradėti nuo „Hizbullah“. Jis už revoliuciją. Vakar mačiau 18 metų vaiką, pravardžiuojantį prezidentą. Tai ne mūsų visuomenė. Tai nepagarbu.

Taigi iš vienos pusės informantas išskiria „Hizbullah“ lyderį kaip nesusijusį su korupcija, kita vertus, sako, kad konkrečių lyderių kritika kelia problemų apskritai, nors pats pabrėžia neseką lyderiais.

Taip pat yra pritariančių, kad „Visi reiškia visi“, bet pripažįstančių, kad ir jiems šis reikalavimas nėra lengvas. Druzas, dirbantis banke, sakęs, kad jo požiūris į konfesijas tapo atviresnis, apie vidinį pokytį kalba ir druzų lyderio Walido Jumblatto atžvilgiu:

Mes turime sutarti, kad „Visi reiškia visi“. Aš paaukojau savo kultūrą. Aš myliu Walidą Jumblattą. Jis kas savaitę atveria žmonėms savo namų duris, bet aš nesu šimtu procentu tikras, kad jis nėra korumpuotas, todėl mums reikia pasiaukoti. Mums reikia teisėjo, negalime visada pasitikėti savo jausmais. Jei aš pasiaukosiu ir „Hizbullah“ žmonės pasiaukos, mes galime būti vieningi kaip libaniečiai.

Šio informanto pasisakymas gali būti besiformuojančios vienybės potencialo ir trapumo iliustracija. Galbūt, yra ir daugiau žmonių, kurie permąsto savo pozicijas ir ryžtasi pokyčiui, tačiau, kad jis įvyktų, nepakanka atsisakyti savo lyderio, tai padaryti turi ir kiti. Vienai iš pusių neišpildžius šio reikalavimo arba persigalvojus, kyla pavojus, kad ir kita grįš į pirminę poziciją dėl saugumo ar materialinio nestabilumo. Be to, kai kurie judėjimo dalyviai laikosi priešingos pozicijos – pritaria kitiems tikslams, bet nemano, kad reikia atsisakyti visų lyderių. Taigi iš pirmo žvilgsnio yra susiskaidymas tarp sekančių lyderiais ir jų atsisakusių prie revoliucinio judėjimo prisijungusių žmonių. Visgi judėjimo viduje yra skirtingų požiūrių į lyderių atsisakymą spektras. Taip pat tikėtina, kad ir žmonės už judėjimo ribų turi nevienareikšmiškus santykius su lyderiais. Tai gali būti ir trukdis vienybei, ir savotiškas tiltas, kadangi yra žmonių nepasitraukusių iš judėjimo, nors ir nepritariančių, kad „Visi reiškia visi“.

5.2.1 „Visi reiškia visi“ ir druzų lyderystė

Nevienareikšmiškas santykis aiškiau atsiskleidžia kalbant apie konkrečius lyderius. Kadangi visi pašnekovai druzai sakė, kad stipriai jaučia segregaciją, mini savo bendruomenės lyderį, verta aptarti jų pavyzdį. Nors iš pašnekovų druzų tik 4, jų itin uždara bendruomenė sudaro įtakingą mažumą Libano kontekste (apie 5% gyventojų, Salloukh et al. 2015, 14), o jų atsakymai gali atspindėti aktualią tendenciją. Pagrindinis druzų lyderis Walid Jumblatt yra vienas iš svarbių pilietinio karo vadų, Progresyvosios Socialistų Partijos pirmininkas, savo poziciją paveldėjęs iš tėvo Kamalio Jumblatto. (Zaarour 2020)

Kaip jau minėta, druzas, dirbantis banke, pripažįsta ryšį su Jumblattu ir jo atsisakymą mato kaip auką. Paklaustas apie šeimos požiūrį sako: „Jiems per vėlu suvokti, jie nėra prieš mane, bet nenori tikėti.“

Kalbėdamas apie motyvaciją dalyvauti judėjime, pašnekovas paliečia klientelizmo problemą: *Susidūriau su problemomis banke, po 6 metų darbo skambučių centre.[...]Supratau, kad mane turi kažkas pastumti. Tai labai sunki idėja jaunam žmogui.[...]Po 6 metų kažkas nuvedė mane pas kažką atsakingą šalyje, kas padėjo man judėti į viršų. Man buvo labai liūdna [„depressed“], nes aš dirbau labai sunkiai.*

Iš vienos pusės santykis su lyderyste, įvardintas per „kažką atsakingą šalyje“ susijęs su klientelizmu, kurio norima atsisakyti. Taip pat atsikartoja kartų motyvas, kadangi „tėvams suprasti per vėlu“, o taikytis su esama sistema „sunku jaunam žmogui“. Santykis su lyderyste įkūnytas Jumblatto susijęs ne tik su praktiniais ryšiais. Informantas sako, kad „myli Walidą Jumblattą“, nes tas „atveria duris žmonėms“ ir turi jį „paaukoti“, „paaukoti savo kultūrai“, taigi santykis asmeniškėsni, susijęs ir su priklausymu tam tikrai kultūrai, lyderiu, kuris „daro tai dėl mūsų“.

Dirbantis studentas pabrėžia korupcijos problemą ir pokyčių poreikį:

Visa sistema korumpuota. Viskas: kaip mes miegame, kaip einame į darbą, viskas.[...] Manau, kad turime pakeisti Libano sistemą. Tai mūsų pokytis, mūsų judėjimas, jaunimo judėjimas. Mes esame šios šalies ateitis.[...] Mes turime pakeisti mūsų mažą ratą, mūsų šeimą, mūsų kaimyną, mūsų bendruomenę, paskui pakeisti Libaną. Žinoma, mes turim pakeisti kai kuriuos įstatymus, turime pakeisti kai kuriuos politinius narius Libane, turime pakeisti kai kuriuos veidus vyriausybėje, nes jie nori vogti, jie turi galią ir ją investuoja netinkamu būdu. Jie – tik verslininkai, kurie nori galios, kad stumtų į priekį savo verslą. Mums reikia naujų žmonių, naujo kraujo, jaunų žmonių, jaunimas žino, kaip atnaujinti Libaną.

Pašnekovas sako, kad reikia naujų veidų politikoje, bet kalba tik apie „kai kurių“ politikų atsisakymą, pokytis jam turi prasidėti nuo artimesnio rato, o ne lyderių. Sistemą laikydamas korumpuota, apie Jumblattą sako: „Jis yra geras, tai žmonės po juo yra korumpuoti.“

Taigi pirmam informantui sunku atsisakyti lyderio, bet jam tai būtinybė, o antras įžvelgdamas sistemos ydingumą, savo lyderį laiko aukščiau už ją.

Kiti du informantai griežčiau atmetą Walidą Jumblattą. 23 m. studentas(b) pasakoja apie savo ir tėvų santykius judėjimo atžvilgiu:

[...]jie sako, kad 1975 metais įvyko tas pats ir prasidėjo Pilietinis karas. Jie mano, kad tai prives prie to paties. Be to, jie seka savo politikais. Tai pagrindinė problema. Mes kasdien pykstamės apie politikus. Jie sako, kad vis dar palaiko Walidą Jumblattą. Jis mus apvogė, jis turi 50–60 procentų kalnų, jie jam priklauso, OK? Be to, jei kažkas sukuria kompaniją, jis nori 61%. Kalnuose nėra darbo pasiūlymų. Visi žmonės iš kalnų atvyksta čia, tiesiog, kad turėtų darbus, kad mokytųsi. Turėtų būti universitetai, mokyklos, įmonės, viskas turėtų būti. Pinigų yra, Choufyra labai gražus, labai švarus. Bet jis priklauso jam ir jis nenori su niekuo dalintis.

Apie tėvų palaikymą Jumblattui, vaikas sako: „Jie bijo, jie sako, kad bus karas. O po karo reikės, kad kažkas juos gintų, Walid Jumblatt arba Samir Geagea, bet kas. Tai baimė juos

sulaiko.“ Šiuo atveju vėl atsiskleidžia kartų skirtumų motyvas, santykis su lyderiu, paremtas tranzacciniais santykiais (saugumas už palaikymą), trukdantis siekti pokyčių.

Ketvirtas pašnekovas studentas (a) apie savo bendruomenės santykį su lyderiu sako: „Mano šeimoje ar aplinkoje, buvusioje aplinkoje, buvo visada akcentuojama kas mes esame, kam mes esame pavaldūs.“ Taigi „kas mes esame“ siejama su pavaldumu. Informantas kalba ir konkrečiai apie santykį su Jumblattu:

Tai labai labai labai uždara visuomenė ir jie turi asmeninį naratyvą, kad jie marginalizuojami daugeliu būdų. Jų tikėjimas Jumblattu ir stebuklais, kuriuos jis gali padaryti, yra daug labiau įsišakniję jų identitetuose, nei galėtum pagalvoti. Taigi aš tikrai tai patyriau gan agresyviai. Agresyviai ne fiziškai, bet tai buvo agresyviai diegiama per visą diskursą, naratyvą, identifikaciją, beveik kaip paveldas [„heritage“].

Tokiu būdu savo bendruomenės laikymas marginalizuota, pažeidžiama ir tikėjimas lyderio galia, anot pašnekovo, yra iš kartos į kartą perduodama vertybė, kurios sunku atsisakyti. Pats informantas yra atsiribojęs nuo šios bendruomenės, sakydamas, kad „jie“ tiki Jumblattu ir t.t. Apibendrinant galima pasakyti, kad visų informantų druzų pasisakymai atskleidžia stiprų ryšį su lyderiu jų bendruomenėje. Pašnekovai panašaus amžiaus, išsilavinę, visi aktyvūs judėjimo dalyviai, bet jų santykis su lyderiu skiriasi: nuo kritiško atmetimo iki aukos ir išliekančio tikėjimo lyderio gerumu. Tai iliustruoja homogeniškumo implikuojamo šūkio „Visi reiškia visi“ kompleksiskumą judėjimo ir vienos konfesinės grupės viduje.

5.3 Šiitų lyderiai ir tarpbendruomeninė vienybė

Šiitų lyderius verta aptarti atskirai, kadangi jie dažniausiai minimi skirtingų konfesijų informantų, kalbant apie juos ryškiau atsiskleidžia tam tikras susiskaidymas, be to, su jais siejami jau minėti susidūrimai su judėjimo priešininkais.

Pagrindiniai šiitų lyderiai yra partija „Amal“ ir jos bei parlamento pirmininkas nuo 1992 m. Nabih Berri bei „Hizbullah“ ir jos pirmininkas Hassan Nasrallah. (Zeidan, 2019)

Spalio 27 dieną lankantis „Amal“ dominuojamoje teritorijoje prie pat „Downtown“ su vietiniu vaikinų, vedančiu nemokamas ekskursijas, vyresnio amžiaus vyras iš tolo jam pašaukė: „Visi reiškia visi?“ Vaikinas atsakė: „Ne, tik ne Berri“, po to paaiškino, kad pats mano, kad Berri yra niekšas, bet mes esame jo rėmėjų rajone. Tai dar kartą iliustruoja jau aptartą susipriešinimą dėl „Visi reiškia visi“ principo. Be jau minėto pokalbio su kitu Berri sekėju daugiau jo rėmėjų tyrimo metu sutikta nebuvo. Dažniausiai Berri minimas kaip „kitų“ lyderis arba kartu su Nasrallahu.

Santykį su Hassanu Nasrallahu ir „Hizbullah“ vertėtų aptarti plačiau, kadangi jie minimi dažniausiai iš visų politinių veikėjų ir santykis su jais nevienareikšmiškas. Hassan Nasrallah

atlieka kelis vaidmenis vienu metu: politinis lyderis, militaristinės grupės lyderis, dvasinis šiitų lyderis, ir socioetninis šiitų kaip socioetninės grupės lyderis. (Daoud 2012, 30) Galbūt santykis su šiuo lyderiu itin nevienareikšmiškas dėl jo funkcijų įvairovės. Kaip ir kiti lyderiai jis gali veikti per „aš vienas iš jūsų“ dimensiją kaip prototipinis lyderis savo atstovaujamai konfesinei grupei, būti jos gynėju ir patronu, bet kaip militaristinės grupės lyderis jis gali būti susijęs su visų libaniečių vertybių ir interesų apibrėžimu ir gynimu, o kartu identitetu.

Viena vertus į Nasrallaho ir jo partijos sekėjus žiūrima panašiai kaip į „juos“, sekančius lyderiais bendrai, t.y. ištikimybė lyderiams siejama su baime ir klientelizmu. Tas santykis kartais aprašomas ir kaip pseudotransformacinis, išnaudojantis žmones lyderio tikslams. 23 m. studentas druzas(a) jį aprašo taip: „Tai kaip labai labai toksiški santykiai su labai narcisistišku žmogumi, kuris pastoviai sako ‚tau manęs reikia‘ ir duoda tau tik tiek, kad vėl juo tikėtum.“ Kitas studentas druzas(b) aiškiai pažymi, kaip „jie“ yra atskirti ir išnaudojami: *Nes jie [jų sekėjai] yra avys. Dauguma libaniečių yra avys. Dabar, pagaliau, mes galime sakyti, kad jie atsibudo. Žmonės ten [„Hizbullah“ teritorijoje] gyvena minimalų minimalų gyvenimą. Namai labai arti vienas kito, gatvėse smirda, viskas. Korupcija. Tu negali ten gyventi, aš negaliu ten gyventi, tik jie gali ten gyventi. Be to, jie išnaudojami [„abused“]. Žmonės ten. Pavyzdžiui, ji pagimdo berniuką ir sako, šis berniukas pasiaukos [„be martyr“] „Hizbullah“ ir ponui Hassanui. Tai jų mentalitetas.*

Apie tam tikrą vertybių diegimą lyderių tikslams pasakoja ir 34 m. šiitas iš Pietų Libano, esančio „Hizbullah“, teritorijoje:

Aš augau Sure. Ten visi vaikai turėjo būti „Hizbullah“ skautais, jie indoktrinuojami, programuojami palaikyti korumpuotą sistemą. Kai man buvo apie 20 metų aš pradėjau mąstyti apie gyvenimą, gyvenimo prasmę. Supratau, kad religija neturi atsakymų. Visos jos yra netiesa [fake]. Žmonės turi pasirinkti sulaužyti programą.

Informantas sako, kad tėvams politika nerūpėjo, jis pats gimė Emiratuose, kur tėvas kurį laiką dirbo. Galbūt savo aplinkos kvestionavimas susijęs su šia patirtimi. Tai, kad pašnekovas sistemos atsisakymą sieja ir su religija koreliuoja su religijos politizacija.

Itin sudėtingas atrodo santykis su Nasrallahu kaip militaristinės grupės lyderiu, kadangi šis jo vaidmuo yra susijęs su pasipriešinimu Izraeliui, svarbiu daugeliui libaniečių. Šis aspektas pasireiškia įvairiuose kontekstuose. Pavyzdžiui, per mano lankytą paskaitą lapkričio 6 dieną, diskutuodami paskutinius įvykius, vietiniai studentai iškėlė konfliktą su „Hizbullah“ sekėjais klausimą, į ką dėstytoja atsakė: „Aš su pasipriešinimu.“ [„I’m with the resistance.“] Visi studentai iškart atsakė, kad jie irgi su pasipriešinimu, tai nėra klausimas.

Izraelio klausimao jautrumą taip pat iliustruoja įvykis demonstracijų teritorijoje, kai gruodžio 10 dieną demonstrantai apsupo diskusijų palapinę „HUB“ dėl nepriimtinių pasisakymų apie Izraelį, o vėliau naktį palapinė buvo sudeginta. Eidama pro teritoriją apie 22 valandą mačiau, kad palapinėje dar budi policija, o tuo metu pro šalį pravažiuojantys ant motorolerio vaikinai sustojo ir ant asfalto nupiešė Dovydo žvaigždę, kas galėjo būti bandymas kompromituoti judėjimą kaltinant jį simpatijomis Izraeliui. Vėliau palapinėje demonstracijų teritorijoje gyvenantis 30 m. bedarbis krikščionis sakė, kad per kontroversišką diskusiją buvo minėtas Izraelis kaip valstybė [„state of Israel“], kas nėra priimtina, kadangi tai nelegitimi valstybė, tą patį teigė 66 m. sunitė, o 34 m. šiitas sakė, kad kalbėta apie derybų su Izraeliu galimybę. Krikščionis sakė pats dalyvavęs deginime, šiitas buvo prieš, o studentas druzas(a) sakė, kad nežino, ką tiksliai kalbėjo, bet jei simpatizavo Izraeliui, sudegino teisingai. Didesnių reakcijų po šio įvykio nebuvo, niekas nestojo ginti palapinės, kas atspindi tam tikrą pritarimą. Pasipriešinimo Izraeliui svarba atsiskleidžia ir informantų pasisakymuose. Šiitas, dirbantis banke, paklaustas apie kliūtis revoliucijai įvardina „Hizbullah“, kadangi „jie bijo, kad taikomasi į jų ginklus“. Kaip pagrindinį revoliucijos reikalavimą mini sektarianizmo atšaukimą, kita vertus palaiko „Hizbullah“:

Iš tikrųjų, aš esu jų sekėjas [„supporter“]. „Hizbullah“ dalyvauja vyriausybėje tik dėl stabilumo, socialinio ir politinio palaikymo kovai prieš Izraelį. Jie yra minimaliai korumpuota partija. Jie tik dabar ėmėsi kovoti su korupcija, nes žmonės nebegali kentėti.

Apie konfliktus savo aplinkoje dėl dalyvavimo judėjime pasakoja:

Šiitų partijos įtikino savo žmones neiti į demonstracijas. Mano šeima tai remia, bet kaimynai pykstasi, jei eini į demonstracijas. Daugelis šiitų nepalaiko šito, nes jie galvoja, kad kažkas tai remia, kaip užsienio ambasados. Arba jie jaučia, kad taikomasi į ginklus, turimus prieš Izraelį.

Kitas pašnekovas šiitas, 34 m. mokytojas, augęs „Hizbullah“ teritorijoje Hermelio miestelyje, yra prieš „Visi reiškia visi“, bet kritikuoja kitų sekimą lyderiais: „Jaučiu tai [susiskaidymą] iki šiol. Netgi revoliucijoje yra žmonių, kurie seka lyderiais: jeigu jie sako jiems išeiti, jie išeina.“ Apie save sako:

Aš neremiu „Hizbullah“ kaip partijos, aš nepolitiškas ir nereliginas. Mano žmona krikščionė, mes nelabai religingi. Aš remiu vieną dalyką – pasipriešinimą Izraeliui. Žinau, kad „Hizbullah“ ir armija kovojo su Daeš kalnuose. Tai gerai, jei jie nebūtų to padarę, turėtume Daeš čia kaip Sirijoje. Nasrallah pasakė savo rėmėjams neiti į demonstracijas, bet aš čia. Jis ne mano lyderis, aš remiu tik pasipriešinimą.

34 m. šiitas iš Suro yra kategoriškai už „Visi reiškia visi“, mano, kad Libaną turi ginti armija ir net lygina „Hizbullah“ su Daeš, nors pritaria, kad „Hizbullah“ mažiau korumpuota nei kitos partijos, nes jie gauna pinigų iš Irano.

Vien šių trijų informantų pasisakymai atskleidžia tam tikrą pozicijų skilimą, o pirmo pašnekovo atveju ir paradoksą: Nasrallah ir remiamas ir matomas kaip kliūtis revoliucijai, kurią informantas palaiko.

Kitų informantų nuomonės taip pat išsiskiria. Kai kurie pasisakantys prieš visus politiškai, priima „Hizbullah“ kaip pasipriešinimo grupę. 25 m. *start-up*‘o įkūrėja, neatskleidusi religijos, samprotauja:

Dauguma, daugiau nei dauguma libaniečių nėra už Izraelį ir mes nelaikome jo valstybe. Jis okupuoja Palestiną ir mes prieš tai.[...]Aš manau, kad kartais yra debatų, kur „Hizbullah“ minima, kartais ji minima politinių partijų, kad suskaidytų žmones. Bet aš manau, kad žmonės suvokia, kad mes negalim, šiuo metu, mes negalim be jos.[...]Mes tarsi šachmatų partijos vidury ir JAV mumis žaidžia, ir Iranas mumis žaidžia. Mes nesame pilnai nepriklausomi, mūsų armija negali viena ginti mūsų prieš Izraelį, taigi mums reikia jų ginklų ir tai yra ką dauguma žmonių gatvėse sako. Nekalbėkime apie tai, nes mes čia ne tam. Mes čia maisto, elektros, sveikatos. Mes čia prieš korupciją. Mes čia ne tam, kad apie tai kalbėtume.

Kiti pripažįsta pasipriešinimo svarbą, bet atmeta Nasrallahą kaip šio tikslo lyderį. Palestinos kilmės studentė sako:

Visi libaniečiai ir palestiniečiai yra vieningi. Niekas negalvoja, kad Izraelis nėra priešas, nes Izraelis buvo čia, Libane. Paskutinis karas buvo 2006 metais ir jie vis dar prie sienų, palestiniečiams čia tikrai nėra ką diskutuoti. Bet aš tikiu, kad patys libaniečiai, jie mano, kad yra armija ir jie kovos su Izraeliu, kas benutiktų, mums nereikia Hassano Nasrallaho, kad jis mums pasakytų, kad jie yra priešai. Jie žaidžia šitą kortą, bet tikrai, čia ne apie tai, pasirinkimas nėra arba arba. Nėra arba mes esame kontroliuojami šios religinės politinės agresyvios partijos, arba priimam Izraelį, taip nėra.

Taip pat 23 metų druzas studentas(a) sako:

Man pasipriešinimas yra vienas dalykas, o „Hizbullah“ – kitas dalykas. Kitaip tariant, būti prieš Izraelį yra vienas dalykas ir būti „Hizbullah“ sekėju yra kitas dalykas. Nes „Hizbullah“ ir kova prieš okupaciją yra du labai labai nesinonimiški dalykai šiuo metu. Galbūt, kai „Hizbullah“ tik pradėjo kilti devintajame dešimtmetyje, tai buvo laikas, kai buvo galima sakyti, kad būti prieš Izraelį ir už „Hizbullah“ buvo sinonimiški dalykai, bet dabar, nei politinis sparnas, nei karinis nesielgia niekieno, išgyvenančio priespaudą, emancipacijos

labui. Emancipacija negali būti selektyvi, žinai? Ir negali sakyti: „Aš noriu, kad Palestinos žmonės būtų laisvi ir gautų savo teises ir išspręsti apartheidą, bet aš noriu siųsti savo manipuluojamus civilius, mano mažas aveles, kad jie muštų žmones, kurie kovoja už Libaną, žinai?“ Negali sakyti: „Aš remiu Irako, Libijos revoliuciją, bet neremiu Libano revoliucijos.“ Nes negandos visame Arabų pasaulyje yra labai panašios. Ir sakyti, ok, aš remiu čia, o čia neremiu, nes man tai naudinga. “[...]Aš esu kietai [„hardcore“] už Palestiną ir kietai prieš Izraelį, prieš apartheidą, prieš okupaciją ir aš taip pat prieš „Hizbullah“ ir aš kietai prieš Hassaną Nasrallahą ir aš kietai prieš bet kokį teigimą, kad pasipriešinimas Izraeliui yra argumentas, laikantis čia „Hizbullah“. Man tai nesąmonė. Man tai yra gryna manipuliacija ir propaganda, nes galų gale, tavo bandymas kurti valstybę valstybės viduje ir auginti galią kažkaip primena kaip Izraelis iš pradžių buvo valstybė valstybės viduje ir paskui pradėjo auginti galią. Taigi man šie debatai baigti. Tai nebėra kažkas, apie ką aš galvoju, nors viešumoje šie debatai vis dar egzistuoja.[...]Ir aš manau, kad pasipriešinimas gali vykti daugeliu būdų ir formų ir gali kilti iš vidaus, iš libaniečių, iš arabų bendrai ar iš bet kurio individo, kuris yra prieš apartheidą.[...]Ir mums nereikia institucionalizuoti apsimetėlių organizacijų šiam tikslui pasiekti.

Taigi Nasrallah'o atžvilgiu egzistuoja skilimas tarp „mūsų“, norinčių pokyčio ir „jų“, sekančių lyderiu, bet taip pat ir papildomas skilimas judėjimo viduje tarp manančių, kad jis gina svarbų Libano žmonių interesą ir tam prieštaraujančių. Pozicijos kartais kraštutinės: „Hizbullah“ vienų informantų palaikoma dėl gynybos prieš Daeš ir Izraelį, kitų su jais sulyginama.

Be to tie, kas nepriklausomai nuo papildomos Nasrallah'o funkcijos jį laiko ydingos sistemos dalimi skirtingai mato problemos sprendimą. Vieniems jo kaip ir visų lyderių pasitraukimas yra būtinas. Apie 50 m. vyras dirbantis „Mano pilietybė mano orumas“ palapinėje sako: „Kol mes turėsime ‚Hizbullah‘ ir ‚Amal‘ nieko nebus.“ Du studentai drauzai Nasrallahą ir „Hizbullah“ išskiria kaip pagrindinę kliūtį sėkmei. Vienas jų (b) paaiškina: „Hizbullah“, jie kontroliuoja viską čia. Jie kažko nori – jie tai gauna. Jie nori šio prezidento – jie jį gauna. Nori šios vyriausybės – Saad al Hariri, jie jį paskiria, jie jam pasako likti, jie jam pasako, ką daryti. Jie iš tikrųjų daro viską. Be to, jie turi nelegalius ginklus. Tai armijos darbas ginti mūsų šalį, o ne „Hizbullah“.

Taip pat Palestinos kilmės informantė apie kliūtis judėjimui sako:

Sektarianistiniai lyderiai, ypač Hassan Nasrallah iš „Hizbullah“, Nabih Berri iš „Harakat Amal“. Jie galingi ir atsparūs pokyčiams ir jie slepiasi už galingų žmonių, ginklų.[...]Su jais

sunkiau nei su kitais lyderiais. Visi yra korumpuoti ir visi turi būti nuversti, bet su šiais dviem sunkiau.

Kiti mano, kad šį klausimą reikia atidėti, o jį spręsti dabar netgi pavojinga. 23 m. sunitas studentas pasakoja:

Yra reikalavimas, kuris labai svarbus, bet jis gali privesti prie vidinio karo, ne pilietinio, bet vidinio [turima omeny judėjimo viduje]. Tai yra išmesti „Hizbullah“ ginklus. Tai turi būti padaryta, bet jei mes tai padarytume dabar, tai priverstų prie daug problemų. Daug kas palaiko „Hizbullah“, taigi – ne dabar.

66 m. sunitė dėstytoja samprotauja:

Mes turėjome reikalų su žmonėmis, ginančiais Nasrallahą kaip pasipriešinimą prieš Izraelį. Ir jis kaip šventasis daugeliui, mes turime jį išsaugoti [„spare him“], padėti jį į šalį ir galim eiti protestuoti, bet niekada nekalbėti apie Nasrallahą ar „Hizbullah“.[...]Jie diskutuos [„Hizbullah“ klausimą], bet ar jie ras sprendimą? Manau, kad „Hizbullah“ yra klausimas, kuris bus diskutuojamas po to, kai turėsime vyriausybę, kuri pakeis įstatymus ir surengs naujus rinkimus, ir manau, kad tai gali būti diskutuojama, bet praėjus ilgam laikui po revoliucijos.

Nasrallah kaip šiitų lyderis ir kaip libaniečių pasipriešinimo lyderis generuoja skirtingas pozicijas ir tam tikrą iššūkį vienybei, kurio sprendimas kol kas atidėtas. Galbūt jo nukėlimas kitų tikslų labai turi potencialo, kadangi dėl ateityje reikalingo militaristinės grupės atsisakymo sutinka ir kai kurie ją palaikantys, pvz. 34 m. mokytojas šiitas. Kita vertus, tai gali būti nepriimtina žmonėms „paaukojusiems“ savo lyderius „Visi reiškia visi“ labai.

5.3.1 Judėjimo priešininkai ir šiitų lyderystė

Galiausiai vertėtų aptarti minėtų susidūrimų su judėjimo priešininkais santykį su lyderyste.

Tiek informantai šiitai, tiek kitų konfesijų atstovai šias konfrontacijas sieja su lyderiais.

Kartais lyderiai konkrečiai neįvardinami, kartais sakoma, kad tai Nasrallah ir/ar Berri. Ne šiitų konfesijos informantai užpuolimus dažniausiai paaiškina priešininkų išsilavinimo stoka, baime arba „smegenų plovimu“, keli mini apsvaigimą nuo narkotikų. Studentas druzas (b) pasakoja:

„Hizbullah“ ir „Amal“ duoda nurodymus taip daryti, kad išgąsdintų žmones.[...]Pirmas tris dienas jie buvo čia, bet Nasrallah pasakė jiems išeiti.[...] Gali juos pamatyti, yra video. Žmonės, kurie jį keikė, kitą dieną atsiprašinėja, jie yra sumušti. Jiems tai įprasta.

Kai kurie informantai priešininkų nemato kaip veikėjų apskritai. 23 m. sunitas studentas sako, kad tai „kaip Orwello, 1984“. Priduria, kad jų nekaltina, bet kaltina „jų šeimas, visuomenę, sistemą“. 27 m. jokiai religijai savęs nepriskirianti stiuardėsė sako:

Anksčiau jie dalyvavo [protestuose], dabar jiems labai plauna smegenis, taigi jie, tie sekėjai, mano, kad demonstracijos yra prieš juos, bet iš tikrųjų, mes nesame prieš jokių žmonių, tik prieš korumpuotus politikus. Ir jie negali to suprasti. Ir tu supranti, kad jie nesupranta, nes ten daug neišprusimo [„ignorance“] ir kadangi jie vargšai, jie turi kažkaip jausti, kad kažkur priklauso. Ir tos politinės partijos, jos bando jiems parodyti, kad jie priklauso joms ir daugiau niekur visuomenėje, tai problema.

Nusistatymas, kad priešininkai „negali suprasti“ gali būti kliūtis potencialiam dialogui, kadangi nuvertinamos galimos oponentų asmeninės motyvacijos.

Kai kurių informantų šių požiūris kiek kitoks. 34 m. šitas mokytojas įvykius komentuoja taip: „Jie seka lyderiu, pikti, nes žmonės įžeidinėjo jų lyderį. Tai normalu. Jei kažkas įžeidinė tavo tėvą, tu to nepriimsi. Lyderis jiems kaip tėvas.“ Banke dirbantis informantas šitas pripažįsta Nasrallah'o įtaką, bet į įvykius žiūri ne taip kategoriškai: „Pirmomis dienomis jie norėjo, kad demonstrantai nustotų įžeidinėti Nasrallah'ą. Nežinau, ar tai buvo teisinga, turbūt ne.“ Taigi pripažįstamas sekimas lyderiais, bet jis labiau suprantamas, nesmerkiamas. Įdomu, kad šis ir informantas iš šių-sunitų šeimos, kalbėdami apie kitus susidūrimus, priešininkus taip pat aprašo kaip „juos“, akiai sekančius lyderiais dėl naudos, bet atskiria „Hizbullah“ ir „Amal“. Banke dirbantis šitas aiškina:

Daug žmonių sako, kad šitai yra tokie ar „Hizbullah“ yra tokie. Bet mes nesame tokie. Dauguma žmonių, kurie ten ėjo buvo ne „Hizbullah“, bet „Amal“. Jie vargšai, jie vartoja narkotikus, jiems duoda pinigų. Berri jiems kaip Dievas.

Informantas iš šių-sunitų šeimos, augęs „Amal“ teritorijoje, pasakoja:

Tai ne „Hizbullah“, tai „Amal“ sunaikino palapinių miestelį, jiems tai buvo įsakyta. Šitie žmonės nieko neturi. Aš turėjau draugą, kuris buvo su jais, todėl žinau. Jis buvo laimingas, kad žmonės išsigando. Gyrėsi man, kaip išsitraukė peilį ir žmonės bijojo. Dėl jų žmonės mano, kad šitai yra blogi, tai netiesa. Kiti mano draugai šitai yra čia nuo pirmos dienos.

Paklaustas, ką žmonės gauna iš „Amal“ informantas papasakoja: „Universitetuose jiems padengia tam tikrą procentą. Kiekviena teritorija turi lyderį [„commander“], kuris gali jiems padėti patekti į armiją arba policiją.“

Taigi susidūrimai su priešininkais daugelio informantų siejami su aklu sekimu lyderiais. Ne šių konfesijų atstovai minėdami lyderius dažnai mini Nasrallah'ą ir Berri'ą arba „Hizbullah“ ir „Amal“ kartu, bet kai kurie šitai juos aiškiai atskiria. Galima manyti, kad kai kuriems su

šiitais nesusijusiems informantams tai homogeniška grupė, kurios lyderiai neatsiejami vienas nuo kito, bet šiitams jų bendruomenė yra kompleksiška, skirstoma ne tik į sekančius ir nesekančius lyderiais, bet ir simpatizuojančius skirtingiems iš jų.

5.3 Kiti senieji lyderiai

Dėl tyrimo aplinkybių problemiškas santykis su druzų ir šiitų lyderiais atsiskleidė aiškiausiai. Nepaisant to, negalima teigti, kad iššūčiai vienybei susiję tik su jais.

Sunitų pagrindinis lyderis Saad al Hariri taip pat buvo minimas informantų, bet daugiausia kalbant apie jo atsistatydinimą, diskusijas, ar jis vėl galėtų būti paskirtas premjeru. Šiuo atveju neatsiskleidė susiskaidymo problema, galbūt būtent dėl to, kad Hariri atsistatydino patenkindamas demonstrantų reikalavimus. Be to, susidūrimų su Haririo rėmėjais nevyko tyrimo vietoje jo laikotarpiu ir nebuvo kalbėta su jo sekėjais.

Kalbant apie svarbiausius krikščionių lyderius galima paminėti krikščionių maronitų partijos „Laisvas patriotų judėjimas“ įkūrėją ir respublikos prezidentą Michelį Aouną, vadovavusį vienai iš vyriausybių dar pilietinio karo metu, ir Gebraną Bassilį – prezidento žentą ir jo įkurtos partijos pirmininką. (Zeidan, 2019)

Kalbant apie prezidentą dažnai minimas jo senyvas amžius. Pavyzdžiui, 28 m. krikščionis sako, kad prezidentas „viršija teisinį amžių“, kad jam neturėtų būti leista priimti jokių teisinių sprendimų, juo labiau valdyti šalį. Tai galima sieti su bendru naujos kartos ar kartų skirtumų motyvu informantų pasisakymuose.

Gebran Bassil buvo dažniausiai garsiai girdimas vardas per pirmas demonstracijų savaites, kadangi jam buvo skirta labai išpopuliarėjusi įžeidžianti skanduotė. Po kurio laiko skanduotę imta kritikuoti, kadangi joje minima ir Bassil motina. Dauguma informantų nepritarė kritikai, nors nuomonės kiek išsiskyrė. Šioks toks susiskaidymas juntamas kalbant apie įžeidimų priimtinumą apskritai. 26 m. krikščionė sako: „Dabar keista įžeidinėti.[...]Mes nenorime problemų ir norime pabandyti likti susivieniję.“ Tai, kad konkrečių lyderių įžeidimas gali skaidyti žmones pasireiškė ir kalbant apie kitus lyderius.

Judėjimo viduje pats Gebran Bassil greičiau vienijo nei kėlė susiskaidymą. Anot politinio aktyvisto, Bassil padėjo žmonėms įžvelgti ir kitų politikų blogybes:

Gebran Bassil yra vienintelis žmogus vyriausybėje, kurio nekenčia visi. Visi žmonės jo nekenčia.[...]Visi jie sektarianizmo žmonės, bet jis tuo giriasi: „Aš sektarianistas, aš nenoriu pabėgėlių šalyje, aš noriu, kad krikščionių teisės būtų pirmoje vietoje, o musulmonų antroje.“

Dirbantis studentas druzas paaiškina panašiai: „Gebran Bassil naudojo religines kalbas, kad surinktų žmones. Jis sako religinius dalykus, o visas šitas protestas skirtas to atsikratyti, todėl jis pirmas susilaukė dėmesio.“

Taigi iš informantų perspektyvos tiek Gebran Bassil, tiek prezidento atžvilgiu juntamas gan vieningas atmetimas. Tiesa, lapkričio 3 dieną prie prezidentūros, esančios už Beiruto ribų, buvo surengtas kontrprotestas šiems lyderiams palaikyti, bet jis lieka už tyrimo ribų.

Informantai, minintys šį įvykį, jį mato kaip teigiamą revoliucijai, kadangi jo dieną prie protesto Beirute prisijungė daugiau žmonių nei įprastai.

Galiausiai reikia pripažinti, kad tiek čia minimų, tiek kitų Libano lyderių sekėjai, neįtraukti į tyrimą, taip pat veikia diskusiją dėl naujo bendro identiteto.

5.4 Naujieji lyderiai

Kalbant apie senosios lyderystės atmetimą, kyla klausimas, kas ir koku pagrindu atlieka naujųjų lyderių vaidmenį. Iš judėjimo pusės nuosekliai atsisakoma nurodyti konkrečius lyderius. Demonstracijų teritorijoje atsirado simboliai, nurodantys, kad kiekvienas dalyvis yra revoliucijos lyderis: veidų piešiniai, veidrodžiai, pakabinti ant pastatų sienų, su užrašu „Aš esu revoliucijos lyderis“.

Nėra asmens ar grupės, kurie viešai prisiimtų atsakomybę už judėjimo pradžią. Keli skirtingi informantai sakosi dalyvavę demonstracijose nuo pirmos nakties (30 m. krikščionis bedarbis, 23 m. studentas sunitas, 23 m. studentas druzas(a) ir politinis aktyvistas). Druzas sako, kad apie demonstracijas sužinojo iš „Instagram“ ir iškart prisijungė. Kiti informantai bent iš dalies sakosi pradėję šį judėjimą, nors tarpusavy nėra susiję ir pasakoja skirtingas istorijas. Galima manyti, kad yra ir daugiau žmonių, laikančių save judėjimo pradininkais.

Lyderiai galėtų atsirasti vėlesniame etape, bet šiuo klausimu nuomonės išsiskiria. Kai kuriems informantams lyderis būtinas, kitiems dar per anksti arba pernelyg pavojinga, nes su naujaisiais lyderiais būtų susidorota senųjų. Yra tam tikras konsensusas, kad nauji lyderiai turėtų būti nepriklausomi ekspertai. Šią viziją iliustruoja 33 m. krikščionio žodžiai: „Mes prašome nepriklausomos vyriausybės, kur ministrai yra ekspertai ir nepriklausomi, nesusiję su politinėmis partijomis, nes tik taip mes galim sugriauti šią sistemą.“

Tikėtina, kad konkretiems lyderiams išskirti kol kas nėra priimtinių kandidatų. Palestinos kilmės studentė sako: „Manau, kad per anksti lyderiams. Bet kas, bandantis dabar tapti lyderiu, yra korumpuotos sistemos dalis.“ Taip pat šiuo atžvilgiu juntama tam tikra baimė.

35 m. krikščionė sako: „Libano žmonės yra labai labai skirtingi. Mes nepanašūs, bet mes sutariam dėl tiek daug dalykų. Jei atsirastų lyderis, mus vėl išskaidytų. Mes to nenorime.“

Taigi atmetant senuosius, skaidančius visuomenę lyderius, kol kas nėra konsensuso dėl lyderių, galinčių atstovauti naujam vieningam „mes“.

Kai kurie lyderio nebuvimą iškelia kaip privalumą, kiti abejoja realių pokyčių galimybe. Salloukh mato lyderio nebuvimą kaip stiprybę ir sieja tai su nauja „karta Z“, kuri pasimokė iš ankstesnių protestų ir geriau suvokia horizontalų galios pasiskirstymą Libano sistemoje bei būtinybę su ja kovojant taikyti atitinkamą strategiją. Kartu jis išvelgia paradoksą, kadangi ilgalaikėje perspektyvoje organizacijos forma neišvengiama. (LAU Magazine & Alumni Bulletin, 2019)

Kalbant apie realius lyderius, galima paminėti, kad tyrimo pabaigoje, gruodžio 19 dieną buvo paskirtas naujas ministras pirmininkas Hassan Diab, Amerikos Beiruto Universiteto dėstytojas, oficialiai nesusijęs su senosiomis partijomis, bet jų remiamas. (Chehayeb, 2019) Protestas po jo paskyrimo pilnai nesustojo, iškart po paskelbimo Hamros rajone, kur buvau tuo metu, imta deginti šiukšliadėžes, protestuojant prieš šį kandidatą. Vienas iš informantų, 30 m. krikščionis, apie naują premjerą pasakė „Hizbullah‘ šuo“ implikuodamas premjero ryšį su šia partija, o taksistas, su kuriuo teko kalbėti, pakomentavo: „Duokime jam šansą, o jei reikės, protestuosime vėl.“ Tolimesnis vystymasis lieka už šio tyrimo ribų, bet galima teigti, kad visuomenės reakcijos nevienareikšmiškos.

IŠVADOS

Libano sociopolitinis kontekstas lėmė sąlygas, skatinančias stipresnį konfesinių identitetų įsitvirtinimą už nacionalinį. Konfesionalizmu paremta galios pasidalinimo sistema išnaudojama iškeliant savo konfesinės bendruomenės interesus aukščiau už kitų, verčiant ją klientelizmo tinklu. Taip palaikomas sektarianizmu vadinamas principas, per kurį politinis elitas gali instrumentalizuoti konfesijas savo tikslams. Libano pilietinio pasipriešinimo judėjimas, prasidėjęs 2019 metų spalio 17 dieną, laikomas iššūkiu įsitvirtinusiai sistemai, proga konstruoti bendrą identitetą nauju pagrindu.

Aptarus identiteto konstravimo socialinių judėjimų kontekste problematiką, prieita prie išvados, kad tikslinga kreipti dėmesį į interakcijas tarp judėjimo dalyvių ir kitų veikėjų, strategijų pasirinkimą bei pasipriešinimo reakcijas, per kuriuos konstruojamas „mes“ jausmas. Žiūrint į aktualų procesą iš religijos perspektyvos pirmiausia verta kalbėti apie religijos politizaciją ir sekuliarizaciją kaip jos priešpriešą. Apžvelgus nacionalizmo paradigmą, apsistota ties pilietinio nacionalizmo ir nacijos konstravimo idėjomis, neatmetant nacionalizmo ryšio su etniškumu, jį laikant problemine ir kintančia kategorija. Kalbant apie lyderystę ir jos įtaką, atskleista tranzacinių ir (pseudo)transformacinių santykių svarba. Taip pat paaiškėjo, kad lyderystė daro poveikį grupės identitetui, o grupės „mes“ jausmas gali savo ruožtu veikti lyderystės efektyvumą.

Per etnografinį tyrimą, atliktą Beirute tarp 2019 metų spalio 17 ir gruodžio 19 dienos, prieita prie išvados, kad Libano pilietinio pasipriešinimo judėjimo kontekste juntamas tarpbendruomeninis susivienijimas, pirmiausia paremtas bendromis ekonominėmis problemomis. Jis pasireiškia per palengvėjusį bendravimą tarp skirtingų religijų atstovų, jam atsiradusią erdvę, per judėjimo diskursą užsimezrusį ryšį tarp geografinių vietovių, kurios buvo priešinamos dėl skirtingų ten dominuojančių konfesijų.

Analizė parodė, kad viena iš pagrindinių ekonominių ir kitų praktinių problemų priežasčių laikomas sektarianizmas arba religijos politizacija, kuri per religijos diegimą į kasdienybę ir lyderių manipuliacijas veikia ir identitetus, skaido libaniečius į atskiras bendruomenes.

Suvenyti bendrų problemų, judėjimo dalyviai atmeta sektarianizmą ir iškelia sekuliarizaciją, užkirsiančią kelią visuomenės skaidymui pagal konfesines linijas. Šiuo klausimu informantų nuomonės gan vieningos, bet tikėjimas vienybės tvarumu varijuoja.

Kaip vienybę veikiantys elementai iš apačios atsiskleidžia kartų skirtumai, pilietinio karo prisiminimai, socioekonominė padėtis, religija, kaip atrama iškilus sunkumams. Taip pat minimas stiprus tikėjimas, sekimas tradicijomis kaip galima motyvacija prieštarauti judėjimo tikslams. Analizė atskleidė ryškų „mūsų“, norinčių pokyčių ir „jų“, kurie vis dar laikosi

konfesijų ir yra už judėjimo ribų, motyvą. Visgi iššūkių vienybei galima įžvelgti ir judėjimo viduje, kadangi, kaip parodė lauko tyrimai, deklaruojama vienybė ne visada reiškia faktinę. Analizuojant pilietinio nacionalizmo ar nacijos konstravimo perspektyvą pastebėta, kad per vėliavos, lygių teisių, buvimo libaniečiais išaukštinimą, nacionalinis „mes“ iškeliamas virš „mes“, paremto konfesijomis, politinėmis pažiūromis ar geografiniu susiskaidymu. Kaip ir sekuliarizacija ši tendencija yra susijusi su ekonominėmis problemomis, taigi senosios nacionalinės ideologijos atmetimas sietinas su jos neefektyvumu.

Galima manyti, kad kartu su nacionalizmo ideologijos reformulavimu kuriamas naujas nacionalumo apibrėžimas, vietoj atskirų konfesijų apimantis visus libaniečius. Daroma prielaida, kad per bendras veiklas judėjimo kontekste formuluojamas bendras libanietiško apibrėžimas, informantų siejamas su svetingumu, humoro jausmu, kūrybiškumu, polinkiu linksmintis.

Iššūkius besikuriančiai nacionalinei idėjai potencialiai sudaro aiškumo dėl jos politinės išraiškos nebuvimas. Be to, judėjimo kontekste vyksta diskusija dėl to, kas gali įeiti į pilietinį „mes“ ir kas lieka už ribų. Kalbant apie nacionalizmo ryšį su religija, išryškėja sekuliaraus nacionalizmo ir religijos instrumentalizacijos, konstruojančios konfesijas kaip nacijas, priešprieša, galinti skatinti susiskaidymą tarp laikinųjų religijos politizaciją problema ir save identifikuojančių pagal konfesines linijas.

Analizuojant santykį su senaisiais lyderiais prieita prie išvados, kad sekimas jais skatina visuomenės susiskaidymą pagal konfesines linijas, o taip pat ir konfesijų viduje. Senoji lyderystė yra paremta tranzakciniais, kartais ir pseudotransformaciniais santykiais ir yra susijusi su klientelizmu. Taip pat pastebėtas senųjų lyderių ryšys su identitetais, ypač per identiteto iškėlimo ir konstravimo dimensijas, t.y., vertybių apibrėžimą ir darymą „dėl mūsų“. Senųjų lyderių atmetimas sietinas su jų neefektyvumu tiek praktine prasme, tiek ideologine, dėl negebėjimo atstovauti naujajai kartai.

Atmesdami senuosius lyderius skirtingų bendruomenių atstovai susivienija. Iš pirmo žvilgsnio atsiskleidžia susiskaidymas į „juos“, išliekančius sekėjais, ir „mus“, per revoliucinį judėjimą kuriančius naują Libaną ir atmetančius visus lyderius. Visgi judėjimo viduje taip pat yra skirtingų požiūrių į senuosius lyderius spektras, keliantis susiskaidymo, ne visada sutampančio su konfesinėmis linijomis, iššūkį. Analizė parodė, kad su senąja lyderyste susijęs susiskaidymas pasireiškia ryškiausiai. Tikėtina, kad tai susiję su kategoriškomis pozicijomis jos atžvilgiu: jei religiją siūloma atskirti nuo politikos, senųjų lyderių daugelio siūloma atsisakyti pilnai.

Reikia pripažinti, kad dėl tyrimo ribotumo ne visi senieji lyderiai aptariami atskirai. Galima daryti prielaidą, kad ir tyrime nepaminėti lyderiai turi įtakos visuomenės susiskaidymui per čia aptartus, o galbūt ir papildomus principus. Be to, pilnai santykių su lyderiais dinamiškai suvokti būtų vertinga aptarti jų veiksmus ir reakcijas į juos, bet tam reiktų atskiros analizės. Kalbant apie naujuosius lyderius, išaiškėjo tam tikra vieninga vizija, kad tai turėtų būti nuo senųjų partijų visiškai nepriklausomi profesionalai. Pastebėta pozicija, kad per anksti paskirti ar netinkami lyderiai gali vėl suskaidyti visuomenę, išnaudoti lyderystę savo tikslams. Konkrečių lyderių įvardijimo buvo vengiama per visą tyrimo laikotarpį, nors dėl poreikio tai padaryti nuomonės išsiskyrė. Nauja gruodžio 19 dieną paskirta vyriausybė susilaukė prieštarų reakcijų, liekančių už šio tyrimo ribų.

Tyrime taip pat aptarti konfliktai su judėjimo priešininkais. Juos galima traktuoti kaip pasipriešinimą sekularizacijai, „etninės“ mažumos ir naujos daugumos arba senojo ir naujojo nacionalizmo susidūrimus. Kartu šie susidūrimai siejami su tam tikrų senųjų lyderių įtaka. Turint omeny daugialypį Libano konfesijų ir lyderių pobūdį bei nacionalinės idėjos problemišumą, laikomasi nuostatos, kad susidūrimus galėjo skatinti visų išvardintų aspektų sąveika. Religijos, nacionalizmo ir lyderystės dimensijos, čia nagrinėtos atskirai, yra persipynusios tarpusavyje, kas atspindi Libano visuomenės kompleksškumą.

Norint toliau nagrinėti tarpbendruomeninio Libano identiteto konstravimo procesą reiktų platesnių tyrimų, skiriančių dėmesio skirtingoms bendruomenėms ir aktualaus judėjimo oponentams, taip pat politinio proceso vystymuisi.

BIBLIOGRAFIJA

1. Azhari, Timour 2019. „Six injured in Downtown Beirut clashes: Red Cross“ [interaktyvus], *The Daily Star*, 24 Spalio.
Prieiga <<https://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2019/Oct-24/494256-pro-nasrallah-group-clashes-with-protesters.ashx>> [žiūrėta 2020 05 21].
2. Bernard, H. Russel 2006. *Research Methods in Anthropology, Qualitative and Quantitative Approaches*, 4th ed., Lanham: AltaMiraPress.
3. Beyer, Peter 2003. „Social Forms of Religion and Religions in Contemporary Global Society.“, iš *Handbook of Sociology of Religion*, ed. Michele Dillon, New York: Cambridge University Press, 45-60.
4. Beyer, Peter 2003. „Contemporary Social Theory as it Applies to the Understanding of Religion in Cross-cultural Perspective“, iš *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*, ed. Richard K. Fenn, Oxford: Blackwell Publishing, 418-431.
5. Bruce, St. 2010. „From Secularization to Resacralization. Secularization“, iš *The New Blackwell Companion to the Sociology of Religion*, ed. Turner, B.S., Chichester: Willey-Blackwell, 125-140.
6. Chehayeb, Kareem 2019. „Hassan Diab: The man charged with pulling Lebanon from the mire“ [interaktyvus], Gruodžio 20, *Middle East Eye*.
Prieiga <<https://www.middleeasteye.net/news/hassan-diab-man-charged-pulling-lebanon-mire>> [žiūrėta 2020 05 21].
7. Egan, Martyn, Tabar, Paul 2016. „Bourdieu in Beirut: *Wasta*, the State and Social Reproduction in Lebanon“ [interaktyvus], *Middle East Critique*, vol.25, 3: 249-270, Prieiga <[10.1080/19436149.2016.1168662](https://doi.org/10.1080/19436149.2016.1168662)> [žiūrėta 2020 05 21].
8. Epitropaki, Olga, Kark, Ronit, Mainemelis, Charalampos, Lorg, Robert G. 2016. „Leadership and followership identity processes: A multilevel review“ [interaktyvus], iš *The Leadership Quarterly*, vol.28, 1: 104-129.
Prieiga <<https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2016.10.003>> [žiūrėta 2020 05 21].
9. Daoud, Mona 2012. *Political Identity Formation In Postwar Lebanon: Group Identity Construction In The Discourse Of Hizbullah And Lebanese Forces*. Magistro darbas, Lebanese American University
10. Eriksen, Thomas Hylland 1993. *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*, London: Pluto Press.
11. Farha, Mark 2019. *Lebanon. The Rise and Fall of a Secular State under Siege*, Cambridge: University Press.

12. Friedman, Jonathan 1994. *Cultural Identity And Global Process*, London: SAGE Publications.
13. Goldstone, Jack, Ritter, Daniel 2018. "Revolution and Social Movements" [interaktyvus], iš *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements*, ed. Snow, David A., Soule, Sarah A., Kriesi, Hanspeter, McCammon, Holly J., .682-69 Prieiga <<https://doi.org/10.1002/9781119168577.ch39>> [žiūrėta 2020 05 21].
14. Horn, Jesicca 2013. *Gender and Social Movements Overview report, BRIDGE Development–Gender* [interaktyvus], Prieiga <<http://www.ludenet.org/projects-files/6/resources/gender-and-social-movements-overview-report-2013-206.pdf>> [žiūrėta 2020 05 21].
15. LAU Magazine & Alumni Bulletin, 2019. *October 17 Uprising. An Academic Perspective* [interaktyvus], vol. 20, 4. Prieiga <<https://magazine.lau.edu.lb/20-4-a/>> [žiūrėta 2020 05 21].
16. Larkin, C. 2010. „Beyond the war? The lebanese postmemory experience.“ [interaktyvus], *International Journal of Middle East Studies*, vol.42, 4: 615-635. Prieiga: JSTOR [žiūrėta 2020 05 21].
17. Lewis, Herbert S. 1974. *Leaders and Followers: Some Anthropological Perspectives* [interaktyvus], Boston: Addison-Wesley publishing company inc. Prieiga: ACADEMIA [žiūrėta 2020 05 21].
18. van Knippenberg, Dan, van Knippenberg, Barbara, De Cremer, David, Hogg, Michael A. 2004. „Leadership, self, and identity: A review and research agenda“ [interaktyvus], *The Leadership Quarterly*, 15: 825 – 856. Prieiga: <<https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2004.09.002>> [žiūrėta 2020 05 21].
19. Nassar, Fadi Nicholas 2019. *Women and women’s rights are central to Lebanon’s protest movement* [interaktyvus], Middle East Institute. Prieiga: <<https://www.mei.edu/publications/women-and-womens-rights-are-central-lebanons-protest-movement>> [žiūrėta 2020 05 21].
20. Northouse, Peter Guy 2016. *Leadership. Theory and Practice*, Thousand oaks: SAGE Publications, Inc.
21. Madeley, John 2010. „Religion and the State“, iš *Routledge handbook of Religion and Politics*, ed. Haynes, J., London and New York: Routledge: 156-171.
22. Makdisi, Ussama 1996. “Reconstructing the Nation-State: The Modernity of Sectarianism in Lebanon” [interaktyvus], Middle East Report, 200. Prieiga:

- <<https://merip.org/1996/09/the-modernity-of-sectarianism-in-lebanon/>> [žiūrėta 2020 05 21].
23. Melucci, Alberto 1995. "The Process of Collective Identity", iš *Social Movements, Protest, and Contention*, ed. Johnston, Hanks, Klandermans, Bert, Minneapolis: University of Minnesota Press
 24. Menassa, Sam, Sayegn, Ziad El 2019. „A fake regime vs a genuine population: Lebanon – A popular movement and turning momentum“ [interaktyvus], spalio 24, *An Nahar*. Prieiga: <<https://en.annahar.com/article/1054659-a-fake-regime-vs-a-genuine-population-le-lebanon--a-popular-movement-and-turning>> [žiūrėta 2020 05 21].
 25. Meyer, David s. 2002. "Opportunities and Identities: Bridge-Building in the Study of Social Movements", iš *Social Movements: Identity, Culture, and the State*, ed. Meyer, David S., Whittier, Nancy, Robnett Belinda, New York: Oxford University Press
 26. Moubayed, Sami 2019. "The evolution of nationalism in Lebanon: How revolution is shaping a unified identity" [interaktyvus], gruodžio 19, *Gulf News*. Prieiga: <<https://gulfnews.com/world/mena/the-evolution-of-nationalism-in-lebanon-how-revolution-is-shaping-a-unified-identity-1.68498901>> [žiūrėta 2020 05 21].
 27. Muehlbacher, Tamirace Fakhoury 2008. "Lebanon's Versatile Nationalism" [interaktyvus], European University Institute, Mediterranean Series, 13. Prieiga: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/8507/RSCAS_2008_13?sequence=1> [žiūrėta 2020 05 21].
 28. Nelson, Sally 2013. „Is Lebanon's confessional system sustainable?“ [interaktyvus], *Journal of Politics & International Studies*, Vol. 9: 332–387. Prieiga: ACADEMIA [žiūrėta 2020 05 21].
 29. Poletta, Francesca, Jasper James M. 2001. "Collective Identity and Social Movements" [interaktyvus], *Annual Review of Sociology*, 27: 283-305. Prieiga: Research Gate [žiūrėta 2020 05 21].
 30. Ramadan, Tala 2019. „New report reveals substantial demographic changes in Lebanon“ [interaktyvus], liepos 29, *Annahar*. Prieiga: <<https://en.annahar.com/article/1002964-new-report-reveals-substantial-demographic-changes-in-lebanon>>
 31. Salibi, Kamal S. 1985. *A House of Many Mansions*, London: L.B Tauris & Co Ltd.

32. Salloukh, Bassel F., Barakat, Rabie, Al-Habbal, Jinan S., Khattab Lara W., Mikaelian, Shoghig 2015. "The Politics of Sectarianism in Postwar Lebanon", London: Pluto Press.
33. Salloukh, Bassel F. 2019. "Reimagining an alternative Lebanon" [interaktyvus], Lapkričio 8, *Executive*. Prieiga: <<https://www.executive-magazine.com/lebanon-uprising/comment-lebanon-uprising/reimagining-an-alternative-lebanon>> [žiūrėta 2020 05 21].
34. Salloukh, Bassel F. "The Autumn of Sectarianism" [interaktyvus], *The Lebanese Center of Policy Studies*. Prieiga: <<http://lcpdlebanon.org/featuredArticle.php?id=267>> [žiūrėta 2020 05 21].
35. Sileikaitė, Agnė 2016. *Consociational democracy: what was driving Lebanon's sectarian strife between 2006 and early 2016?*, magistro darbas, Leideno universitetas.
36. Smith, Anthony D. 2003. *Nationalism and Modernism. A critical survey of recent theories of nations and nationalism*, Taylor & Francis Group e-library.
37. Steffens, Niklas K; Haslam, S. Alexander, Reicher, Stephen D., Platow, Michael J., Fransen, Karien, Yang, Jie, Ryan, Michelle K., Jetten, Jolanda, Peters, Kim, Boen, Filip, 2014. „Leadership as social identity management: Introducing the Identity Leadership Inventory (ILI) to assess and validate a four-dimensional model“ [interaktyvus], *The Leadership Quarterly* 50: 1001-1024. Prieiga: <<https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2014.05.002>> [žiūrėta 2020 05 21].
38. della Porta, Daniella 2014. *Methodological Practices in Social Movement Research*, Oxford: Oxford University Press
39. Traboulsi, Fawwaz 2012. *A History of Modern Lebanon*, 2nd edition, London: Pluto Press
40. Yassine, Hussein 2019. „Lebanese Flag Is the Only One Raised as Thousands Rally on the Streets of Lebanon“, Spalis, *The961*. Prieiga: <<https://www.the961.com/lebanese-flag-is-the-only-one-raised-as-thousands-rally-on-the-streets-of-lebanon/>> [žiūrėta 2020 05 21].
41. Waterschoot, Jesse 2018. „The 2018 campaign of the civil society Breaking through the sectarian system?“ [interaktyvus], Heinrich Böll Foundation Middle East. Prieiga: <https://lb.boell.org/sites/default/files/jesse_elections.pdf> [žiūrėta 2020 05 21].
42. Zaarour, Khodr M. 2020. „Jumblatt, Walid“ [interaktyvus], *Biographical Encyclopedia of the Modern Middle East and North Africa*.

Prieiga <<https://www.encyclopedia.com/international/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/jumblatt-walid-1949>> [žiūrėta 2020 05 21].

43. Zeidan, Adam 2019. „Michel Aoun President of Lebanon“ [interaktyvus], *Encyclopaedia Britannica*, Prieiga <<https://www.britannica.com/event/Lebanese-National-Pact-1943>> [žiūrėta 2020 05 21].

Kiti šaltiniai:

44. The Lebanese Politics Podcast, Episode 57: Sectarianism [interaktyvus], aut. Hassan, Nizar, Red, Benjamin, svečias Salloukh Bassel, 2019. Prieiga: <<https://soundcloud.com/lebpodcast/episode-57-sectarianism>> [žiūrėta 2020 05 21].

1 Priedas Spalio 20, protestas Beiruto „Downtown“

2 Priedas Lapkričio 3 diena, moterų maršas

3 Priedas

Lapkričio 25, iš anksčiau sulaužytų palapinių liekanų statomas feniksas

Naktį iš gruodžio 15 į 16 judėjimo priešininkų sudeginta palapinė

Summary

Civil resistance movement in Lebanon: building an intercommunal identity

On October 17th, 2019 mass protests broke out in Beirut followed by other cities in Lebanon. Triggered by economic crisis the protests soon acquired a broader character, calling for the downfall of the regime and various deep reforms. This movement, called a revolution by some, differs from previous protests due to broad participation across different social classes and regions, lack of coordination by any political party or other organization. It is considered to be an opportunity for reconciliation among different Lebanese communities and is viewed from identity-building perspective.

Literature analysis concerning the sociopolitical context of Lebanon has shown, that its various religious denominations are through power sharing agreement entrenched in the administrative system and instrumentalized by political leaders, which reproduces confessional identities and makes it difficult for a common national identity to form. The purpose of this Master thesis is to analyze how an intercommunal identity is being built in the context of the civil resistance movement in Lebanon with respect to religion, nationalism and leadership. It aims to reveal the factors contributing to unity and fragmentation within this context.

The main methodological approaches applied in this thesis are semi-structured interviews with the participants of the demonstrations in Beirut and participant observation conducted between October 17th and December 19th 2019. As an additional method literature analysis is used in order to clarify the context relevant for this study.

This thesis makes use of several theoretical approaches, mainly those concerning identity-building in social movement context, politization of religion and secularization, civil nationalism and nation-building, leadership and its relation to identity-building.

The analysis revealed that in the context of the movement in question a certain intercommunal unity, largely based on economic grievances, has emerged. It manifests itself through newly found space for intercommunal dialogue, connection between different regions associated with different religious confessions, increased communication and creation of a common discourse and activities.

The politization of religion has been found to be contributing to segregation through manipulation of political leaders and mandatory incorporation of religion into everyday lives. Secularization, as rejection of sectarianism, is seen as a potential solution for this, along with the idea of civil nationalism and equality. This thesis also argues that, following “old” leaders

contributes to fragmentation of the society and is often associated with clientelism and pseudotransformational bonds. Rejection of those leaders is seen as another base for unity. The basic split can be observed between the participants of the movement defined as “we”, who rejected the leaders and are building a new Lebanon, or “we”, who are united as Lebanese and “them”, who still cling to the leaders or religious confessions. It has though been revealed that there is a further split within the movement, as not everybody is equally committed to rejecting all the leaders in all their capacities.

Some of the other obstacles for unity are considered to be related to differences between generations, memories of the civil war, socioeconomic status, religion as a shelter in times of difficulties and strong commitment to religious traditions.

The analysis of some confrontations with the opponents of the movement has shown that they can be interpreted as opposition between secularization and anti-secularization, new and old nationalisms or the result of the allegiance to certain leaders. This thesis considers all these interpretations not to be exclusive, especially considering the character of the Lebanese society and political system, where the questions of religion, leadership and nationalism are closely intertwined.

Further studies of intercommunal identity building in Lebanon could focus on a deeper and broader analysis of various communities, opponents of the movement in question and the political process.